Adriaan Brouwer

Felix Timmermans

bron
Felix Timmermans, *Adriaan Brouwer*. P.N. van Kampen & Zoon, Amsterdam z.j. [1948]

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/timm010adri01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

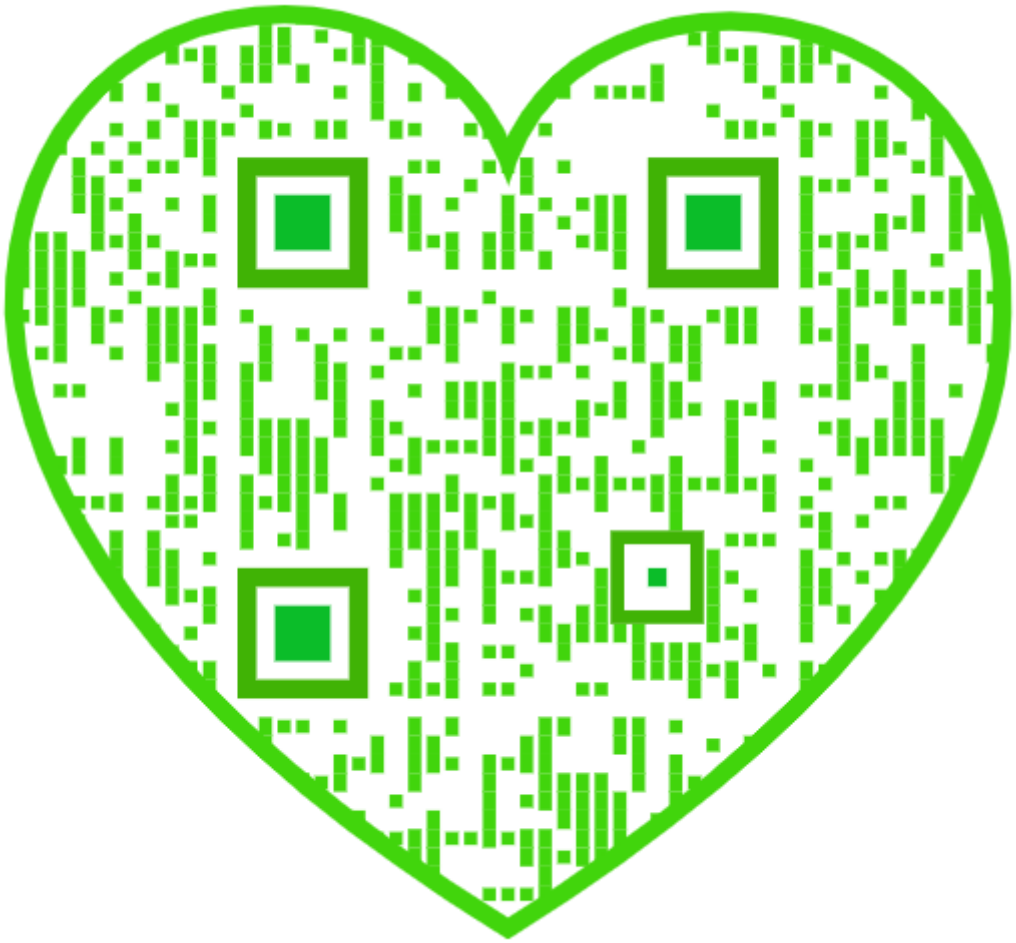

I

Nu lig ik hier in het gasthuis, neergeslagen op het strooi van den arme.

Ik voel het, ik zal hier als een hond kreveeren.

Adieu leven en kunst!

't Kan mij niet schelen. Liever jong en vol vlam de put in, dan verslenst als een oude dendereer aan zijn doodskist te zitten denken.

Het leven is een soep met vier troostende mergpijpen in: de drank, de liefde, de toebak en de kunst. En daar heb ik het mijne van genomen! Heb ik nu verkeerd geleefd? Dat zullen wij God en den mulder laten beslissen. Maar het zat in mijn bloed gegoten van zoo te zijn. Elke mensch heeft zijn vogel, en heeft een steen in zijn hart liggen. Naar die zotte vogel luistert men, en men doet van alles om het gewicht van den steen niet te voelen. Ik had een slordige ziel. Ik had dat zoo misschien

noodig voor mijn kunst, lijk Rubens zijnen heten hoogmoed. Onze gebreken zijn een deel van onze kracht.

Met een beetje moeite had ik kunnen leven als een groote mijnheer met kanten kraag, rijk trouwen, kinderen kweeken, en roem en fortuin binnenrijven. Een deftig speculatie-ventenleven. In den donkeren kan men dan nog doen wat men wil.

Ik doe niet mee. Ik ben van anderen deeg gebakken. Er zat een onrust in mij naar vrijheid en opstand, een drift naar hevige dingen, naar geweldig plezier, en een diep heimwee naar ik weet niet wat. En dan, bij God! door heel mijn wezen een hartstocht om te schilderen, om eeuwig en altijd te schilderen. Echt geschikt om in dezen terriebelen tijd uit het ei te komen, in een land dat als een vrouw kapot verkracht was door de kwezelsmoel van Spanje.

Mijn vader had nest gemaakt in een arm straatje te Audenaarde. O schoon heuvelland, verhelderd door de Schelde! Schoon lijk de tapijten, die z'er weven.

Mijn vader was een tamelijk goede tapijtenteekenaar en had een fijnen smaak

voor kleur, maar hij kon nog beter bier drinken. En hij zat zelfs aan 't geld dat mijn moeder zuur verdiende, met gedurig over het kantkussen gebogen te zitten, en er dapper aan te werken.

Hij wou de steen in zijn hart niet voelen, en hij is er van gebarsten, van het bier.

Nu, dat bier van Audenaarde moet niet verlegen staan voor den besten wijn. Audenaardsch bier! Daar gewonnen, daar gebrouwen, daar gedronken! Donker en stralend, gesmolten brons. Eten en drinken. Ge wordt er van als een klok vol diepe klanken, ge voelt u Paschen tot in uwen kleinen teen.

Ik was toen tegen de zestien jaar en had nog twee jongere broerkens.

Ik had mijn vader zoo wat geholpen bij het teekenen en kleuren van vogeltjes, hoornen van overvloed en andere flauwe kul, en zette nu zijn stiel voort.

Want ik was begaafd geboren. Van jongsaf, terwijl de vrienden rakkerden, zat ik gewonnen verloren te teekenen en met wat verf bezig. En heel de lange winteravonden, zat ik bij de gemeenschappelijke kaars, op kleine papierkens allerlei

prentjes uit de boeken na te knutselen, of teekende lijk ieder kind dat aanleg heeft, de torens van mijn stad, ons schoon stadhuis, bomen en mannekens.

En nu stond ik daar met die tapijtpatronen. Maar dat is geen werk voor een heele dag, nu en dan kon ik er een verkoopen aan de kleine wevers, die jaren naar één patroon voort doen. De verloren tijd besteedde ik door met de kanten van ons moeder te leuren, bij de rijke boerinnen, en de rijke mevrouwen in het rond. Het bracht toch meer op, dan dat zij voor een winkel werkte.

Al moet ik het zelf zeggen, ik was een schoon manneken, en later een schoone, slanke jongen, rad van tong en snel van geest, en soms rap kwaad.

'Een jonge prins!' zeiden de rijke mevrouwen, maar spijts mijn schoone oogen, wisten die profetenbezen altijd wat af te pitsen op den prijs, zoodat wij onzen boterham zonder boter naar binnen moesten werken als een drogen handdoek.

Dat zwerven door de Scheldevallei, over de heuvelen, van dorp tot dorp door alle weer en wind, en hier en daar elke

week een versch lief, zoog een fijn puntje aan mijn ziel. Oh, zoo een nacht buiten kunnen slapen, en wakker worden met de dauw aan uw wimpers! Dan voelt ge u kordaat en gespannen lijk de pees van een boog. Van jongsaf had ik een trek om van huis weg te pinnen. Ge kunt niet weg, g'hebt nog een moeder.

Toen ik twaalf jaar was ben ik zelfs eens meegegaan met koorddansers en sabelslikkers, vier dagen lang, tot ver in het Walenland. Ha! Een schoon los leven! Thuis zit het leven gevangen in een zandlooper, hier strooit ge het rond als het zaad voor de vogels.

Dat eeuwige stomme móeten. Ge móet dit, ge móet dat; kondt ge hier als een frak aan een musschenschrik hangen!

Maar de bleeke paardenoogen van mijn moeder – aan die van mijn vader dacht ik niet – zagen mij altijd aan, zonder verwijt, zonder verdriet, maar zoo onuitstaanbaar moederlijk dat ik er mijn kop liet voor zinken, en terug naar huis slenterde, waar de muil- en bilperen mij nog heviger van huis-weg deden verlangen. En op een schoonen zomerschen

dag, een jaar na vaders dood, toen ik op de leur was, kwam de ster van mijn leven voor de pinnen. Een mensch krijgt dorst, beekwater is alles niet, en ik teen een herberg binnen voor een pot verzonnen geluk, en daar hangen twee gedrukte prenten van een genaamden Pieter Breugel.

In ons straatje nooit van gehoord. Daar was alleen eens spraak geweest van een zekeren prins, die Rubens heette, den grootsten schilder van de wereld.

Die prenten stelden voor: de eene, de Vette Keuken; de andere, de Magere Keuken. Ge kent ze. In de Magere trekken ze den dikken baskwadder binnen, in de Vette stooten ze den-van-honger-den-muur-op buiten.

't Was lijk de klop van een houten hamer, die mijn oogen opensloeg.

Mijn God, ik heb U niet veel bedankt in mijn leven, uit pure slordigheid, maar dien nacht heb ik van dank niet kunnen slapen. Ik lag onrustig naar de sterren te zien, waarachter ik U hoorde luisteren.

's Anderendaags in één asem terug naar die prenten, die ik, na uren geduldig

werk, juist afteekende, dat iedereen daar en ik zelf ook, er van verschoot. Ik kon ze seffens verkoopen. Nog voor geen hesp! Ik droeg die teekeningen altijd bij mij, in mijne kantdoos, om er onderweg te kunnen van genieten.

Nu zág ik. Van toen af legde ik den driegdraad voor mijn later werk. En ik begon ze te teekenen, de baskonters en de toebackdrinkers in de taveernen, de rabouwen langs den weg, en het ratteputulle uit ons straatje. Daar was geen tegenhouden aan. Ik ben heel mijn leven in alles en met alles slordig geweest. Maar in mijn kunst nooit. Daarin was ik steeds angstvallig en nauwgezet als een kwezel in den biechtstoel. Mijn werk was mijn geweten en mijn geloof. Ik had geen koorts om het rap, maar een koorts om het goed te doen. Had ik slechts tijd om een neus te teekenen, dan liet ik het bij die neus, maar dan goed. En toch als ik wilde, en als 't per sé noodig was, kon ik zoo rap schetsen als vliegen vangen in October. Verder liet ik mijn teekening, meestal op den achterkant van oude patronen – want papier

was duur – zoo maar zwieren en flodderen. Ik gaf ze weg, als men ze schoon vond, vertuikelde ze voor een appel en een ei en liefst nog voor een kruik geslepen Audenaardsch balsemnat.

Zoo hing er weldra in menige herberg en boerderij een teekening van mijn hand. Een mensch is gulzig. Het eene geluk is nog niet binnen schuur, of men piept al achter den hoek of er nog geen andere wagen aankomt.

Zoo maakte ik mij zelf wijs, dat er iets groot en schoon in mijn leven ging gebeuren, iets dat mijn jeugd lijk een berg zou verheffen. Ik verwachtte het uit de verte, of van den regenboog, die heel de zuivere windmolenstreek overspande; ik verwachtte het in den donkeren dat het de trap zou opkomen, en hoopte het dan weer te vinden in de stilte van de kerken, waar de heiligenbeelden mij ongemakkelijk maakten. Het zou iets geweldigs zijn, en toch stil. Het had geen naam en geen gestalte, maar het was overtuigender dan de lucht en het water.

En op een avond was het daar! Ik stond, na een leurdag aan de Schelde naar de

schoone opkomende maan te zien, als er iemand achter mij den heuvel opkwam. Een boerenmeisje met een koppige geit.

– Nog zoo laat, lief kind?

– Ik kom er mee van den bok, zei ze frank en vriendelijk, en wou mij voorbij gaan.

– Niet bang, zoo alleen? Ze trok haar schouders op.

Geen antwoord; en dat viel mee met de wol, de geit wou geen poot meer verroeren.

– Van mij moet gij in elk geval niet bang zijn. Ik noemde haar mijn naam, zei wat ik deed en waar ik woonde. Want ik weet niet wat mij zoo ineens en diep bewoog, ik wilde in haar vertrouwen dringen.

– Vooruit! zei ze tegen de geit.

– Ziet ge niet, lief kind, dat ze terug wil?

Het meisje bezag mij verachtelijk. Ha! wat had ze schoone, zwarte oogen. Wat een perel. God, houd mij vast! De geit speelde in mijn kaarten, ze verroerde geen vin.

– Ge zijt wel bang, ik zie het!

Daarmee nam ik het zeel mee vast, en gaf de geit een trek, dat het beest van zelf vooruit wipte.

– En die u durft aanspreken klief ik!

– Ik zal alleen wel gaan, laat los.

Maar ik liet niet los, dat ziet ge van hier. Zoo gingen wij zwijgend voort. We moesten door een boschken. Het was er heel, heel stil. Mijn hart klopte. Ik was van zin haar in dat boschken vriendelijk tegen mij aan te trekken. Maar ik was nog stiller dan het boschken zelf. Er hing lijk een heilige lucht over ons. Ach, hoe kan de liefde zoo opeens op u neervallen! Nu, ik heb dat nogal gemakkelijk, want zoo overal had ik hier en daar een losse liefde, maar zooals toen, zoo diep en zoo zalig, dat was mij nog nooit overkomen, zoo ineens en zoo zuiver. Neen dat kwam niet alleen uit mijn koker. Daar waren lijk hoogere krachten in het spel. Ge kunt dat zoo hebben.

En toen we het boschken uit waren, zuchtte ik.

– Woont ge nog ver, Marieke?

– Ik heet niet Marie.

– Ik wou dat ge nog jaren ver woonde.

Ineens een vonk;

– Blijf eens staan, Marieke. Ik moet u iets laten zien.

– Ik moet niets zien.

Ik hield de geit in, en haalde uit mijn kantdoos de Breugelteekeningen, en enkele teekeningetjes, die ik onderweg had gemaakt, van een paar landloopers en van een kwakzalvet. Ik toonde ze aan Marieke in het scherper-geworden maanlicht, en legde haar uit wat ze beteekenden. Ze bezag ze met een schuinschen blik, zonder haar hoofd een tik te verroeren.

– Schoon, laat me nu gaan.

Schoon had ze gezegd. Ja, dat had ze gezegd, schoon!

– Ge maakt mij gelukkig, Marieke.

– Ik heet niet Marie, zeg maar Isabel.

Het ijs was gebroken! Zie, want dat vergeten wij mannen altijd. Terwijl er in ons iets aan 't koken is, is er bij hen ook iets aan 't stoven, wees gerust. Toch is het altijd een verrassing als het ontdekt wordt.

Ik nam zoogezegd terug het zeeltje vast, maar lei mijn hand wetens en willens op haar hand.

– Laat mij los.

– Dat houdt beter vast, Isabel.

Van loslaten was geen kwestie. Ze zuchtte, een gemaakte zucht. Ze berustte er dus in. Want zie, als ze persé had moeten tegenwerken, dan had ik haar een rammeling gegeven, zoo hevig hield ik ineens van haar. Wij bleven staan.

– Vreemd, Isabel, dat ik u niet eerder gezien heb!

– Ik u wel.

– Ik kets hier anders heel de streek af.

Ik vertelde haar dan hoe ons moeder hard moest werken en hoe moeilijk ons leven was. Met gebogen hoofd scheen ze te luisteren.

En ineens vroeg ik:

– Hebt ge al gevrijd, Isabel?

– En gij? vroeg ze vlak daarop.

– Veel, Isabel, heel veel ..... En nu zou ik u iets willen zeggen. Neen, ik zeg het niet. Ge zult mij toch niet gelooven.

– Als ik het een geloof, zal ik het ander ook wel gelooven?

Dat was een vraag, warm lijk een versche rozijnenkoek. En ik beet: – Dat ik nog nooit van iemand zoo plots en zoo

machtig ben gaan houden als van u. Ik ken u niet, ik weet niet wie gij zijt; maar mijn bloed veranderde in zonneschijn, als ik u daar juist gezien heb. Als ge mij zegt van er met u van door te trekken, dan ga ik nooit meer naar huis .... Natuurlijk dat gelooft ge niet.

Er was een pitsdunne glimlach op haar blinkenden mond. We gingen zwijgend voort. Ik voelde het, dat ging goed aflopen. Het geluk naderde. En alles deed er aan mee. De stilte van de velden en de heuvelen, de maneschijn, die het blauwe landschap als met zilverdraad doorstikte. Ik had het geluk zoo met mijn hand vast, mijn hand op haar hand. Ik kon geen oog van haar afslaan. Daar was iets Spaansch in haar, die oogen, dat frank karakter, die fiere gang. Ah! die smeerwespen van Spanjaards, overal vindt men de sporen van hun overval. En zoo schoon, dat men ze bijna zou gaan danken, dat z'over ons land gezwermd zijn. In elk geval voor Isabel.

Langzaam zag zij naar mij op, en wees naar beneden.

– Daar woon ik, dag!

– Dag dan, Isabel.

Om geen waarom kon ik, die anders zoo bij der tong was, andere woorden vinden, zoo pakte mij dat.

De maan scheen in haar oogen, 't waren lijk glazen oogen. Men zag er dingen in, die men anders in een mensch niet kan vermoeden. Was dat de ziel?

Ik zag haar een beetje aarzelen, en dan vroeg ze hartelijk en gespannen:

– En als ik u nu wel geloof Adriaan, wat is 't dan?

Toen nam ik haar in mijn armen, trok haar hoofddoek af, en haar zwart, dik haar viel over mijn hand. Ik bracht haar hoofd tegen mijn borst, en ze bezag mij fonkelend en verlangend. Om in te verdrinken zoo'n oogen, om malheuren te doen!

Ik liet haar zeeltje los, om haar heerlijk hoofd in mijn handen te nemen. Zij reikte haar gezicht, en 'k wou haar juist een grooten kus geven, 't scheelde geen haar, als er van daar beneden geroepen werd, met de twee handen rond den mond:

– Isabel, zijt ge daar nog niet?

– Ons moeder!

En wip! ze ritste uit mijn armen en liep met de geit den heuvel af.

– Tot morgen! riep ik.

– Ja! riep ze terug.

Was dat nu tegen haar moeder of tegen mij? En ik de eerste de beste herberg binnen, om een grooten slok te doen op het geluk dat eindelijk gekomen was. Isabel!

Al leef ik nog honderd jaar, 't is te hopen van niet, dan vergeet ik nooit die vlaag van zaligheid, die mij toen overspoelde, en bijzonder vergeet ik haar niet, omdat ze niet volledig was. Het tekort in ons leven houdt ons groen en wipsch en doet den mensch op zijn teenen staan.

Dien avond heb ik niet gedronken. Ik stapte pas de afspanning ‘De Zwaan’ binnen, of de baas riep, en zijn wijf kakelde hem na:

– Hé! Adriaantje, er is hier vandaag een rijke menheer geweest! Frans Hals, de grootste kunstschilder van Holland. Hij heeft het zelf gezegd. Dik als een ton, in fluweel en in kant, en een prachtig gerij met twee paarden. Hij deed een schilderij naar een kasteel bij den Mu-

ziekberg. Hij heeft de teekening gezien, die ik van u heb. En hij riep dat iedereen het hoorde:

'Die dat geteekend heeft is een groote kerel!'

En als ik alles over u had uitgelegd, riep hij er nog bij: 'Ik ga morgen dien jongen opzoeken! Zestien jaar en zoo goed kunnen teekenen! Dien neem ik mee naar Holland. Daarvan maak ik den grootsten kunstschilder van onzen tijd.' En zoo nog van alles. Een malsche vent, die menheer Frans Hals. Hij is geboortig van Antwerpen. En uit een herberg, zooals ik, zei hij. Hij heeft voor iedereen getrakteerd, die binnen kwam. En eten dat hij kan! Hij heeft bijna een half hesp en een half dozijn potten Audenaardsch in zijn kloonen geslagen ..

Ik heb niet verder geluisterd. Ik stond te beven op mijn beenen. Ge verstaat! Frans Hals! De grootste kunstschilder van Holland! Wel nooit van gehoord, maar met een gerij van Holland naar hier komen om één schilderij te leveren. En die komt mij halen!

Lijk een brandende fakkel ik op een draf naar huis.

– Moeder ik trek er van door! En ze

kreeg heel het vertelsel met open mond te hooren.

– Ge gaat niet! Ik wil het niet! Naar 't land van de Geuzen, nooit. Zet dien rommel weg, dat het proper is tegen dat hij komt.

Zoo is een moeder. Ze begon al direkt te werken. Ik hielp mee, en zocht teekeningen uit kanten en hoeken, om hem morgen de volle kracht van mijn talent te laten zien.

Van heel den nacht geen oog toegedaan. Ik zou een glorie worden! De grootste kunstschilder van heel de wereld had het zelf gezegd. Ja, van heel de wereld, want hoe grooter hij was, hoe grooter ik ook was. In mijn verbeelding zag ik dien menheer Frans Hals met zijn witten pijpjeskraag aan. Dik, rood, opgeblazen van stoef en eten, als een lachenden verkenskop op een witte schotel. Toch een goede vent, een gouden hart, want hij komt mij halen!

's Anderdaags stond heel ons straatje overhoop toen ons moeder het vertelde. Vroeger hadden de geburen mij scheef bezien, om wat ik zooal uitstak. Nu was ik in hun oogen een groot kunstenaar. En

't was van:

Goede reis! Spijtig dat het naar 't land van de Geuzen is!

– Daar zijn ten minste geen Spaansche pokken! riep ik, daar is geen Inkwisitie, daar leeft men vrij en frank! Daar persen ze ons niet uit!

– Houd uwen smikkel, dreigde ons moeder. Haantje vooruit! Straks geraakt ge nog op den brandstapel!

– Daar zullen ze den tijd niet voor hebben! Daartegen ben ik de pijp uit. Dáár heb ik mijnen vrijen zeg.

Met mijn zondagsche kleeren aan, en een bijeengenepen hart, ging ik aan den hoek staan wachten, want ons straatje was te smal om er een gerij binnen te laten. Een paar kameraden gingen aan de brug staan, van waar ze het van ver konden zien aankomen. Het werd zoo al noen, en nog geen luis te zien.

Die zal natuurlijk op het kasteel eerst zijnen pens vol eten. Rond vier uur was hij daar nog niet. De geburen trokken hun bewondering in. En toen de schemer kwam, begonnen ze te spotten. Die is van Lotje getikt; die speet ons blauw bloemekens op de mouw. Ik heb mij moeten in-

houden terwille van mijn zondagsche kleeren. Ik kon menheer Frans Hals toch niet ontvangen met een gescheurde broek en een koppel blauw oogen. Ginder kwamen de kameraden aangeloopen. Hij komt! Hij komt!

Heel het straatje drong bijeen aan den hoek. Het zweet liep van mijn voorhoofd als ik het gerij hoorde naderen. Adieu Isabel! Ik zal haar een schoonen brief schrijven met uitleg en veel hoop. Daar was het! Op grooten draf kwam het aangereden. Het was als een engel, die kwam aangeloopen. Maar hij liep voorbij.

Mijn hart barstte bijna van schaamte en vernedering. En terwijl ik rond mij hoorde lachen, zag ik daarbinnen in het gerij twee dames en een dikken menheer in pijpkeskraag in hevig gesprek en gelach. Dat was hij!

– Hier! riep ik, hier is 't! Hier moet ge zijn!

Ze reden voorbij.

– Hier! Hier!

Mijn wanhopige kreet was als een vischhaak, die mij met het gerij mee sleurde. Ik liep achteraan.

Op de markt haalde ik het gerij in. Ik liep nevens de wielen en wees naar mijn eigen: Ik ben Adriaan Brouwer. Adriaan! De jongen van de teekening uit ‘De Zwaan’!

De koetsier sloeg juist met zijn zweep naar mij, als er tegelijkertijd een dikke hand van uit het raampje een stuk geld vóór mijn voeten wierp.

Ik vloeide als uiteen van ontsteltenis. Ik bleef genageld staan, en toch door de gewoonte van arm te zijn, waarschijnlijk, raapte ik het geldstuk op. Was ik nu heelemaal zot? Ik sloeg het met een vloek terug tegen de steenen en riep: Gemeste snoek! Ge hebt niet met een bedelaar te doen! Mislukte oliekoek! Stuk kladschilder! Ze waren al de markt af.

Ik begon opnieuw te loopen, meer om een kassei in het gerei te smijten dan om mogen mee te rijden. Toen ik buiten de poort kwam, waren ze al heel ver de baan op.

Dan heb ik eens goed geweend. Het verwachte wonder! Ik lach er mee. Het had mij zelfs bijna omvergereden, maar het had mij niet meegenomen.

Om geenen waarom terug naar ons straatje! Ze moesten daar nu maar denken, dat hij mij toch meegenomen had. Ik wou er groot uitkomen.

De maan steeg op. Toen dacht ik van zelf aan Isabel, met haar donkere oogen. Sinds gisteren had ik, door dien bandiet Frans Hals, slechts langs dunne spleetjes aan haar gedacht. Nu het met hem toch in de goot lag, voelde ik mij weer van diepe goedheid overlopen, voor dat andere wonder, dat onvoltooide wonder, Isabel.

Ik wist het, ginder aan den overkant van de Schelde stond het vrank, eenvoudig kind in 't maanlicht naar mij te wachten. Zij had misschien ook heel de nacht wakker gelegen, gesidderd van verlangen om in een droom te leven. Wat wil een mensch al anders? En in gedachten zei ik tot haar: Ik zal u misschien nooit meer zien, Isabel, door de schuld van dien vetzak. Want nu weet ik niet wat er van mij geworden zal. Maar dat beloof ik u. Ik ga naar Holland om een oorveeg op zijn klamme zwezerskaken te geven. Ik zal niet eerder in mijn hart tevreden zijn! En met de maan op mijn rug trok ik het noorden in.

II

De weg om iemand een muilpeer te gaan geven, is langer dan anders. En op den duur vergeet men waarom men op weg is. Eerst een tijd met een scheresliep mee geloopen. Een rood muizengezicht, dat ik nog dikwijls uit mijn verbeelding heb geschilderd. Wij sliepen in stallen en schuren, of brachten nog liefst den nacht door in een van die geheime tabaksholen, waar men den toeback bekomen en genieten kon met hennep vermengd, Belladona genoemd. Toen streng verboden door de Wet en door de Kerk. Die scheresliep was een verslaafde toebackzuiger, die maar messen wette en kiekens pikte, om dat te kunnen doen. Hij kende overal de herbergen en kabberdoeskens waar men hem rooken kon.

Het is van hem dat ik het toebackzuigen heb geleerd, en zeker zou ik daar heel vroeg aan ten onder zijn gegaan, als men

hem niet, voor het afbijten van den neus van iemand die zijn toeback wilde afscharren, gevangen had gezet. Om zoo'n toeback te smaken zou een mensch zijn vader en moeder verraden. Zoo wonderzalig goed is dat. Voor vier stuivers koopt men den Hemel. Ah! De betooverende toebackgeest uit een steenen pijpken te kunnen zuigen, de smoor in rondekens uit te blazen, ze na te zien en u met de smoorslierten te omnevelen! Wat een heerlijke drift! Het is of heel de wereld met al zijn miseries, met zijnen heten bloedklop en zijn ik-vergift, ook in een nevel wegzakt. Niets kan u nog schelen, ge voelt de steen in uw hart niet meer, en gij zelf zakt weg, ge drijft uiteen in een diepe zoete bedwelming van goedheid en geluk. Zoo geweldig als de liefde.

En als ge dan uit den roes weer wakker wordt, ziek en mottig weliswaar, voos en dom, dan is 't alsof ge voor eenige uren een gelukzalige zijt geweest.

Dan is de wereld zoo verlodderd, grijs, stom en smakeloos, schotelvodachtig, nog geen klets tegen zijn gat weerd. Te nutteloos en van te weinig belang om

er nog een vinger voor te verroeren.

Alleen een nieuw verlangen naar toeback siddert u weer op.

En nu mogen de paters zooveel bassen en preeken, dat het slecht is voor dit en voor dat, dat het menschdom er door uitsterft, en dat er uitgedroogde kinderen van ter wereld komen, en si en la. Zij zoeken hunnen Hemel hiernamaals, ik hoop dat z'er hem vinden, en dat ik er hen zal ontmoeten, maar den sukkelaar, die den Hemel hier op aarde uit een steenen pijpken kan zuigen, kan ik toch ook geen ongelijk geven. Iedereen zoekt zijn geluk.

Ik liet de slijpsteen liggen langs den weg, en trok troosteloos verderop. Ik snakte naar toeback en tegelijk deed ik alle moeite om er geen te vinden. Terwille van mijn kunst.

'Ik zou een glorie worden,' had Frans Hals zelf gezegd, en zoo iets blijft als orgelklank in uw hart gonzen. Dat heeft mij toen gered. De trots om groot te zijn, niet in de oogen der menschen, daar heb ik mij nooit een radijs om bekommerd, maar tot eigen besef. Weten dat ik schilderen kón!

Ik had allen tijd. Ik houd van uitstellen. Dan krijgt alles meer flesch, en dan bemoeit God er zich ook mee.

Die trek naar drank, toeback en liefde kwam immer door mijn zinnen, en had ik met een handsvol goeden wil toch kunnen milderen. Maar het schilderen kwam uit mijn ziel. Dàt moest, dàt dwong, dàt tyranniseerde en kwelde mij zaliglijk van binnen uit. Daarvoor was ik er. Heel mijn leven door gaf dat mij de kracht om toeback, drank en liefde op zij te schuiven, voor zoolang.

Want er komen momenten waarop die schildersdrang matter wordt, de pees verslapt en de zinnen tusschendoor beginnen te jeuken. Ge kunt u niet blijven tegenhouden van te krabben. Ge bibbert bij 't zien van een blooten vrouwenhals, ge bibbert reeds als g'er aan denkt; ge kunt noch een vol, noch een leeg glas zien staan, ge riekt toeback, en ge valt. Vallen is niets, maar opstaan!

Die passies geven dan weer inspiratie en drift om in 't schilderen onder te duikelen.

Zoo heeft de kunst mij recht gehouden,

anders had ik reeds van voor tien jaar weggespoeld geweest. Heel de herfst en de winter van hier naar ginder gesleurd. Was dan weer bij een reizenden kwakzalver, die kruiden verkocht van de Vogezen uit Indië, zoo goed voor kinderbedden, eksteroogen en tegen de dondersteenen; dan weer bij een liedjeszanger, voor wien ik mee de liedjes maakte, natuurlijk met steken onder water tegen Spanje, en ik had een helle, ronde stem en speelde op de luit.

Dan werkte ik weer bij een pisbezieër, die in uw water kon zien wat voor soort spinnekoppen er in uw maag zaten, dan bij een waarzegger, die poeder van gevallen sterren verkocht voor geluk in de liefde. Of bij een reizend tooneel. Dan weer op mijn eigen:

‘Hier beste menschen. Dàt is de wonderbalsem gevonden in het paleis van Karel de Groote. Hij heeft hem meegebracht uit het Heilig Land, waar hij gaan vechten is. Deze balsem is bereid uit de kruiden, die in den put groeien, waarin het kruis van O. L. Heer gestaan heeft, enz.’

Ik verkocht lijk lepelengiet. Want zij slikken alles, hoe meer geheim errond, en hoe dwazer, hoe beter; en niet te goedkoop zijn! Zoo kreeg ik geld om olieverf te koopen. Olieverf, het grootste wonder ter wereld!

Ik was de vriend van leurders en kramers, Jan Potagies en andere Peter Selies. Gelukkige mannen zijn het, filozofen, poëten, die weten dat de menschen willen bedrogen zijn, en het dan ook doen, en er plezier en profijt aan beleven. Trekvogels, zwervers, die zich alle dagen in een ander nest draaien, zonder zucht naar rijkdom en fatsoen, gegroeid in regen en wind, kleurig van humeur, vol kwinkslagen en grappen, en een taal lijk spek en eieren.

Ha! Ik was er gaarne bij en had ik die kunstvlam in mijn hart niet gehad, ik was zoo een Jan Potagie, Pisbezieër of reizende tooneelspeler geworden.

Maar de ster van mijn kunst wenkte mij in de verte.

Ik had de kunst niet vergeten. Ik had al die smoelen geteekend of geschilderd voor potten bier, een schotel soep of voor een versleten paar schoenen. Zoo bleef het muziek in mijn vingeren.

Zoo neep ik den winter door, en den volgenden uitkoom gingen de zaken zoo slecht, men sprak overal van hongersnood, dat ik mij als werkbroeder in een klooster tegen Dendermonde liet opnemen, natuurlijk na den vasten. En een veertien dagen nadat ik in een pij gestoken was, floten de vogels zoo schoon, draaiden de molens zoo lustig, dat ik het daar niet meer houden kon, en nog denzelfden nacht er met mijn paksken van onder teende. En nu naar Antwerpen! Als bedelmonnik.

Heerlijk is zoo'n pij. G'hebt bij de boeren maar uw hand uit te steken, ge zult veel voor hen bidden, en een uur nadien kunt ge bij een stoop dubbele gersten met de teerlingen gaan spelen.

Pas in Antwerpen aangekomen, of ons beider Engelbewaarder, anders is 't niet mogelijk, deed ons in een havenstraatje opeen botsen, ik ontmoet daar Ursul, een meisje uit onze streek. Nog een kalverliefde mee gehad.

– Zijt ge nu Pater geworden, Adriaan?

– Om uit den regen te zijn!

Ik moest haar veel vertellen van ginder achter.

– Zeg Ursul, kent ge daar ginder bij ons geen Isabel?

Ja, die had ze vroeger gekend.

– Ben ik niet zoo schoon als Isabel?

– Nog schooner!

Zij was meid in de taveerne ‘De Klaveren Zot’ en zij zou zorgen dat ik er knecht kon worden, want zij hadden daar zoo juist iemand noodig. Dan ging mijn pij onder de haag! Dat wil zeggen, ik verkocht ze voor een schoonen duit bij een oudkleerkooper, speelde mijn eigen kleergoed weer aan, en werd denzelfden dag inderdaad door Ursul nog binnengeloodst in den

‘Klaveren Zot’.

Ik was er zoo wat frutselknecht en lief van de meid. We kwamen goed overeen, maar Ursul was toch geen Isabel.

De baas uit de ‘Klaveren Zot’ was beroemd om zijnen gebakken pladijs met Rijnschen bleeker.

Hij had het in mij gezien; ik mocht tusschen mijn uren schilderen; hij keurde mijn paneeltjes door het holleken van zijn hand:

– Gij wordt nog een Breugel!

Hij hing ze aan den muur in d'herberg, en als hij er een kon verlappen deelden wij de winst. En van in den ‘Klaveren Zot’, leerde ik de Vlaamsche kunst in al haar volheid kennen. Er kwamen daar soms ook kunstschilders en rederijkers een malsch vischken eten en flinke potten klieven.

Ik was nogal gauw bevriend met manke Jef, een oud leerling van den Geus Jordaens en dus ook Geus, die mij alles toonde in kerken en kapellen, in de gildekamers en in sommige ateliers.

Oh, die werken van Rubens, Van Dijck, Jordaens, en al die groote mannen! Dan heb ik godvruchtig gevloekt.

– Dat wil ik ook kunnen! Maar anders!

Want dat was allemaal goddelijk geschilderd, maar te geweldig voor mij. Te vol gevuld van Heiligen, Goden en Godinnen, die elkander verdrongen om van voor te willen staan. Verder stoefportretten van 't nobel, 't geestelijk en 't rijk. Kunst die naar geld stinkt. De natuur op flesschen getrokken. Ze zagen alleen den rijkdom. Van den echten kant van ons

volk geen raap te zien. De boeren, het straatjesvolk, de bedelaars, de schippers, de leurders en de sjouwers.

Ah! Al was ik nog zoo jong, en al had ik nog niet genoeg onder de knie, toch wist ik heel goed wat mij te doen stond. Dat volk toonen van dichtbij. Dat was mijn behagen, mijn roep en mijn zin. Ik stond alleen. Had de groote Breugel nog maar geleefd, de grootste van alle Vlaamsche schilders! Die reus van de verbeelding was al lang dood en vergeten, want als ik aan de heeren artisten-pladijseters wat van mijn werk liet zien dan klopten ze troostend en misprijzend op mijn schouders.

– Plezant jongen, lijk van dien viezen Breugel, maar dat is geen kunst. Daar zijn geen gedachten in, en waarom anders schilderen?

Dedomme! Dedomme! Ik zal eens laten zien of ge niet kunt schilderen zonder gedachten, of het leven weer te geven niet de grootste gedachte is!

Ach! Kon ik in dat zuiver-gewaaide Holland geraken! Daar waren de meeste schilders die zonder gedachten schilder-

den. Natuurlijk daar waren geen kloosters en paters meer, en hadden ze de heiligen en de profeten er vandoor gezonden. Daar bleef niets anders over dan naar het dagelijksche leven te conterfeiten. Naar ginder liep mijn weg. Daar was het middelpunt van mijn leven. Maar eerst moest ik hier mijn aas ophalen, en ondertusschen had ik het goed in den ‘Klaveren Zot’ met de meid, en den overschot van pladijs, Razalia-wijn en Rijnschen bleeker. Jordaens, eveneens een gulzige pladijseter, zei mij ook dat het hier niets voor mij was.

– Met zoo'n kunst loopt ge hier met uw kop tegen den muur. Ga naar Italië en werk in den nieuwen geest. Met zoo'n talent en zoo'n gelaat verovert gij dan de wereld.

Dan begon hij tegen Rubens te duvelen en als hij daarvan in 't zweet stond, fezelde hij stillekens:

– Kom bij mij eens binnen.

Waarom moest hij dat fezelen? Ik kwam er eens binnen, zelfs drie keer. Prachtig werk! Maar 't was feitelijk telkens om er tegen Rubens en Spanje te

hooren donderen, en om door een oude lekneus, misschien zijn grootvader, in 't geheim uit den Bijbel te hooren voorlezen.

– Word lid van het nieuw geloof, vroeg Jordaens, met natte oogen.

Maar dat nieuw geloof verbiedt het zelfde als het onze. Dus de moeite niet waard om te veranderen. En 'k zette er geen voet meer over den dorpel .... En die Rubens! Wat een kwezelachtig gedweep met hem. Die werd er bijgesleurd door dik en dun. Rubens was alles wat de klok sloeg. Rubens heeft dit gezegd, Rubens heeft dat gezegd, Rubens zou het zoo doen, Rubens zou die plek goed vinden. Nooit was er een grootere geweest, nooit zal er een grootere komen. Om allen moed te ontnemen, om de penseelen in de goot te gooien en koster te worden.

Rubens was de maat, was de wet. De lucht was er van doorzopen. Rubens deelde de lakens uit en maakte het goed weer. Hij was aan 't hof, 't hof kwam bij hem. Spanje vergulde zijn borsten en zijn zakken, de Jezuïeten overklasten hem met bestellingen, hij was hun beste propagandist. En wie tegen hem was, werd

aangezien als een ketter. Nu was er niemand die tegen hem was, dan de ketter Jordaens, genaamd de tweede Rubens. God den Heerkens! Tweede Rubens! Dat was de grootste beleediging, die men hem kon aandoen, de grootste smaad en vernedering. Daar kon hij soms voor in zijn krammen schieten, dat er geen pint op tafel heel bleef. Tweede Rubens. Het was triestig om te zien, hoe hij het zich aantrok.

– Rubens is Rubens! bulderde hij, en ik ben Jordaens! De Jezuïeten houden mee zijn penseel vast. Ik schilder vrij! En zoo goed als die paapsche sinjeur met zijn klatergoud en alle vleesch uit eenen pot. En al houd ik geen winkel in borsten en billen, hij mag aan mijn Kuische Suzanna eens rieken!

Hij werd door Rubens verdrongen; zonder Rubens ware hij de glorie geweest. Rubens was de schaduw van zijn leven.

't Spreekt van zelf dat Rubens zijn porceleinen voeten in zoo'n vischkavitje als de ‘Klaveren Zot’ niet zette. Die leefde als een gulden kreeft in zijn paleis, omruischt van kant, kardinalen-satijn en

schitterende degens. Toch zag ik zijn werk en moest zijn groote macht en kundigheid bewonderen en vereeren.

Niets kon mij blijer maken, dan een bezoek bij den zoon van den grooten Breugel; die maakte copies naar copies van het werk van zijn vader! En dat was reeds veel voor mij! Breugel! De Kruisweg, de Kindermoord, de spreekwoorden, de feesten en kermissen, en de blinden; vooral de blinden! Zoo schoon, zoo vol, zoo echt, zoo diep, zoo menschelijk. Zoo van ons, zoo van alles. De Columbus, de ontdekker van Vlaanderen ....

– Ge kunt hier leerling worden, was het voorstel van verschillende kanten.

– Spijtig, ik ben op weg naar Holland. Frans Hals verwacht mij. Ik zei er niet bij, dat het niet alleen was om er te schilderen maar om er te zijn, om vrij-uit Geus te kunnen zijn!

Want in Antwerpen werd ik eerst scherp gewaar, hoe Spanje ons volk knelde en kwelde, het tot op de graat uitperste, en wel met een vroom en gelovig mombakkes aan, om ons daardoor gedwee en mak te maken, en het lukte; en omdat het

lukte kookte de haat in mij. Anders had ik er mij misschien nog niet mee gemoeid. Met manke Jef bezocht ik de herbergen en de pistaveernen, waar er nog een overschot van rebellen heimelijk malkander opzocht, waar er werd gefluisterd in dieventaal, en schimpliedjes werden gebrouwd. En of ik er mee gerijmd heb! Ha, die haat kon mij zoo opwinden, dat ik er bijwijlen niet kon van schilderen en er heele nachten van wakker lag. En 'k roerde mijnen bebbel; neen, ik kon niet zwijgen.

Manke Jef kwam mij soms smeeken en vermanen:

– Adriaan wees toch voorzichtig, pas op uw tong, of ze zetten u in 't Spaansch Kasteel gevangen.

Ik kon in deze beknelling van voorzichtigheid en huichelarij niet blijven leven. Ik moest zuivere lucht hebben. Ik moest het Noorden in. Ik bleef uitstellen en uitstellen!

Op den duur kon ik het niet meer houden, en zonder veel boebelegaatjes zei ik salut aan Ursul, aan manke Jef, en aan den ‘Klaveren Zot’ met zijn beroemden pladijs.

Onderweg verdiende ik mijn brood en mijn bier met zingen en uithangborden schilderen. Zoo kwam ik aan het riet en de klare plassen van Holland.

Dat was daar seffens andere stokvisch! Beslist en vierkantig uit den heele in alles wat tegen Paapsch en Spanje was. Bij ons lieten wij het zoo maar lodderen. Dáár vlam en tand. En daar werd hier en daar nog dapper gevochten tegen den Spanjool.

En hoe gaat het. Ge flakkert van denzelfden haat, ge houdt geen blad vóór uw mond, ge zingt mee in de herbergen, en ge zingt er bovenuit, in eerste stem en in tweede stem van: Bergen-op-Zoom houd u vroom. Ze stoppen u een buks in de hand, en ge zijt Geus. Ge zwermt en sluipt mee door de bosschen en moerassen, door de kille morgennevels en geheimzinnige nachten, en eindelijk hebt ge gelegenheid om te schieten. De schoten knallen, de verten lachen. Ha! Ha! Heb ik er neer gelapt? Laat het ons hopen!

Ja, dat was een schoon leven, dat zwerven, dat avonturieren! Schieten, drinken, zingen, een vogel boven een hout-

vuur braden. Frissche, spannende strooptochten achter de bruinige menheren. Ge voelt u als een stuk aarde, een stuk grond, dat zich omwoelt, in opstand komt, omdat het gekwetst en ontwijd wordt door vreemde voeten, die hier geen moeder hadden en haar melk niet hebben gezogen. Mijn maten hielden van mij. 't Was een mengelmoes van rijk en arm, vereenigd door den zelfden haat; schavuiten, die u overhoop vloekten, kalme helden of dwepende psalmzangers.

Al moet ik het zelf zeggen, ik was dapper en taai, en met mijn liederen en vertelsels hield ik soms bij eenigen de verveling en de verslapping weg.

En toch was er een verschil. De maten zegden eensgezind dat het tegen Rome ging. Ik zei, tegen Spanje. Dat is eender, zeiden ze. Ik zei dat het niet eender was. Ik schiet alleen op Spanjaards, en dat gaf soms hevige discussies. We zakten af naar Breda, waarbinnen het geuzenleger omsingeld was en uitgehongerd werd door de Spanjaards.

In de verte rees de stad rank en koppig op in de lucht. De Hollandsche Prins

was met groote legers en etensvoorraad onderweg om de stad uit den nood de helpen. Ondertusschen staken wij, bosch- en watergeuzen, een handje toe om de Spaansche verbindingen naar Breda te helpen vernietigen.

Wij hielden ons schuil in de bosschen. Van daaruit gingen de pikante tochtjes, en die zuiderkoekoek, die den moed had om eens te komen zien, hoe het met de vogelnesten stond, zou er niet veel van voortvertellen. Bij dat uren liggen loeren, vergeet men ook waarom men daar ligt, en men geniet van de landschappen, en 't jeukt u in de vingeren om ze te schilderen, of men denkt aan vroeger, aan Audenaarde, aan die moeder daar, aan het goed bier, aan een bloem, die men niet wou afplukken, omdat er zoo'n stralende droppel dauw op lag.

En zoo was 't bij een maneschijn, een aandachtige, ronde maan, dat ik aan Isabel dacht, en als door een goeden geur ervan benomen werd, en niet opgemerkt had, dat er verraad was en verrassing. Een vlammende klop onder mijn schouder, en ik rolde de beek in.

– Moeder! wilde ik nog roepen. Dat weet ik nog. Dat woord bleef lijk een stuk appel in mijn keel steken. Dan wist ik niets meer.

Toen ik 's anderdaags wakker werd kwam het er uit.

– Moeder!

'k Ben op handen en voeten gekropen, heel, heel ver tot aan een weg, waar ik mij te vinden lei.

Tegen den avond hebben boerenmenschen mij op een kar geladen en mij verborgen op een hooischelft. Daar lag ik te genezen met een rotte wond. En zooals in vele schoone boeken kwam de dochter de schelft op en bracht pap en boonen, en ik streelde haar hand. Niet dat ze van de schoonste was, er zijn er schooner verdronken, maar ge verstaat, zoo zonder moeder, nog zoo jong, zoo eenzaam en reeds met kapotte droomen. Het had mij te pakken, en dan een meisje dat u bewondert, bedeesd toelacht, en haar hand en ook haar arm laat bestreelen. Ik had die hand gemakkelijk kunnen bijtrekken, met haar er bij aan. Neen! Ge zult kunstschilder worden.

Met hun vervloekte meeningsverschillen. Ik kies geen partij meer. Ik speel niet meer mee. De grooten trekken aan de draden. Wij moeten dansen. Kunst vóór alles, ook vóór de liefde. Ik lachte het meisje toe en streelde niet verder dan tot den elleboog. Ge zaagt, z'had er spijt van. Ik wou genezen, en rap, of het zou verder gaan dan tot den elleboog, en dan bleef ik hier weer plakken.

't Zoefde in mijn begeerte om nu voor altijd machtig aan 't schilderen te gaan. 'k Zag mij lijk een maaier in 't koren werken. Het bloed davert in zijn lijf van hitte en van inspanning. Dan is hij 't gelukkigst. Met een wonde in de zijde trok ik, te voet of per schip, al zingend en teekenend, want mijn verf was ik kwijt, het schoone Holland door, spiegel van de lucht die met groen en bloemen is versierd.

III

Op veler aanraden koers gezet naar ‘'t Schild van Frankrijk’ te Amsterdam, waar er veel schilders hun pint en kruiken kwamen uitwringen.

De baas Van Someren had zelf met verf geprutst en had een zoontje dat hij in de edele kunst wou doen glorieeren.

Hij liet mij fier zijn schilderijen zien. Stomme, stijve, af-gepierde stillevens, hard en schril, meestal met een hesp erop.

Hij bezag mij, dacht zeker dat ik ‘Oh!’ zou geroepen hebben. Dat ziet ge van hier. Ik verroerde niet.

– Al de artiesten, die hier komen, zeggen dat het uitmuntend is, daagde hij uit. Natuurlijk, dan tapte hij voor niet.

– Hesp is altijd uitmuntend, zei ik, rauw, gekookt, gebakken met of zonder mostaard.

Het bloed golfde naar zijnen kop, zijn koe-oogen rolden.

– Hoe vindt gij die schilderijen? vroeg hij dringend.

– Slecht.

Ik dacht de bierkan op mijnen schedel te krijgen. 't Had een ander effect. Zijn dubbele kin bibberde.

– Drink eens, zei hij. Ik dronk. Hij zag mij ongelukkig aan, stotterde:

– Ze zeggen nochtans .... ze zeggen ....

– Die dat zeggen kennen er geen kloonen van.

– Wat mankeert er dan aan? bedelde hij.

Ik dacht in mij zelf: Smelt vetklot, maar ik rook gebraden gans.

– Geef mij uw verf en penseelen. Hij gaf ze.

– Hier, zoo en zoo .... hier een licht, daar een fluweelen donkerte .... die omtrek malscher .... die vastenavondkleur der hesp overdonzen .... enz.

– Ha! dat is schilderen! riep Baas van Someren. Wie was uw meester?

– Mijnheer Van Eigen.

– Ken ik niet.

– Staat voor u.

– Wonder! Wonder!

Hij lei zijn gezwollen vingeren op mijn schouder. Hij had zoo nog schilderijen. Als ik daar zoo eens zou willen overloopen met den borstel, voor kost en inwoon, en aan niemand een woord daarover, en verf voor niet, en dan eens naar het zoontje zien.

Doen! Bij ondervinding gewaar geworden dat het goed wonen is in een braderij. Er was wel geen geschikte meid om op verliefd te worden; 't was een oude, goede sloor, doof als onder water. Doen! Ik ben immers vroeger ook knecht geweest van kwakzalvers. Hier was er weer een. En verf voor niets! Olieverf! Om uw ziel te verkoopen.

– En niet naar Frans Hals gaan! smeekte hij. 't Is een duitenkliever, een uitbuiter, te morsig in zijn kunst, hij vernielt de kunst, daar leert ge juist slecht schilderen. Gij kunt genoeg. En zijn vrouw is nog erger, een gier, een egel, een spin ....

En 'k wist seffens heel de pedegré van

gansch de familie, tot in het zevende knoopsgat.

Dienzelfden avond was het dat ik na veel maanden nog eens goed had kunnen schransen. Gans met boonen, en bier met de macht. Als er dan de kunstenaars bij kwamen, werd het eerst fijn goed weer. Er werd gedronken en gezongen op den aangespoelden nieuweling; op 't beklagenswaardige Vlaanderen met zijn groote kunst. Er waren uitgeweken Vlamingen bij de nieuwe kennissen; gedronken op het vrije Holland, gedronken op de geuzen en op alles wat de klok sloeg. De Hollanders zakten onder tafel of er op. De Vlamingen bleven recht. Een gave lijk een ander. De maan scheen door de ruiten.

– Vrienden! Wat moet het nu schoon zijn te Audenaarde aan de Schelde! Die heuvelen, blauw met zilver doorstikt. Ah! vrienden luistert. Er was eens een meisje, dat met een geit op den heuvel kwam, als de maan boven de Schelde steeg ....

Toen dronken wij op Isabel. En ik zong Breeroo na:

Als ik haar bruin oogen zie
Zoo moet ik mij vergapen
in haar zoo schoone schoonheid, die
zoo heerlijk is geschapen.

Toen zakte mijn hoofd ook op tafel, maar van iets anders dan van dronkenschap.

Zoo stond ik ineens te midden de kunst en de kunstenaars.

En verf voor niets. Verf, het toovermiddel dat een nieuwe wereld schept. God! dank voor de verf!

Uw regenbogen aan de lucht, uw avond- en morgenschemeringen, uw bloemen en waterspiegelingen! Ge legt ze als gestolde zalven op ons palet, en Gij laat er ons mee spelen en mee werken. Wij omscheppen ze tot menschen en landschappen en tot alles wat door onze verbeelding vloeit. Rood, geel, blauw, groen, purper vermengd en versmolten in oneindige verscheidenheid, donker als nachten, teer als perzikendons en edel als de glans, die over de vogelen en de visschen ritselt. God! Gij krijgt er uwe dageraden en

regenbogen mee terug. Wij herscheppen er Uwe schepping mee. Het leven is vuil en leelijk, ik ook, maar tusschen de plooien zit er iets Goddelijks en 't is dat wat wij er met onze verf willen uithalen en laten zien.

Heer, geef ons vrede en verf!

Nu kon ik mijn hart eens ophalen en schilderde, met tuschenin het dagelijksch lesken aan vader en zoon, als tegen den penning op. En ik tooverde ze te voorschijn mijn drinkers, rookers en rabouwen. Ha! De Hollanders vonden dat knap werk, maar te plat, te vies, niet fatsoenlijk genoeg. Te veel worst, te veel bier, vooral dat tegen den muur gaan staan.

– Dat verkoopt niet, dat komt niet in de kamers van de burgerij. Zoo'n schilderwerk zouden zelfs de wethouders kunnen verbieden.

– Verrekt met de wetten en de houders er van. Kunst kent geen wetten! Nog een pisser bij!

Ik kwam op hun ateliers, bij Vinckebooms en andere Vlamingen, en bij de bekende Hollanders als De Heem, Jan Lievens, Quast, Rogman, Van der Elst,

en Aert van der Neer, herbergier en schilder.

Allemaal kerels van kracht en kunde. Anders dan bij ons, maar even goed. Z'hadden hun mond vol van vóór en tegen Frans Hals en Rembrandt. Bijzonder Van der Elst kon die twee niet rieken. Hij zelf was de man, hij en hij alleen. Lijk zoo'n soort Jordaens bij ons.

Ik werd hun vriend, spitsbroeder en mededrinker en ze trommelden mij lid van de Sint-Lucasgilde en van de kamer der rhetorijken. En voor het eerstkomend zang- en declamatiefeest kreeg ik de opdracht om ook met liederen en schoone nummers op te treden.

Om nog eens op Frans Hals en Rembrandt terug te komen. Toen ik het werk van die twee bij kunstverkoopers zag, had ik kunnen knielen. Bijzonder voor dat van Frans Hals, den man naar wien ik nog altijd op weg was. Bij Rembrandt was er nog altijd inspanning om het er op te krijgen. Maar die Frans Hals! Ah! Die magistrale poot, die groote, volle eenvoud van 't penseelwerk, raak van den eersten slag, met de juiste kleur, den

juisten toon, het juiste licht, malsch en gedurfd, vol spel en kracht en warmte en nog een heelen paternoster deugden. Dàt is schilderen. Ik sliep er niet meer van. Geen andere kon mijn leermeester zijn. Dat stond in de sterren geschreven. En toch beklemde mijn hart ervan. Meer dan ooit voelde ik dat hij mijn leermeester moest worden, maar ook meer dan ooit dierf ik er niet naar toe. Een onbepaalde angst verstramde mij. Och, ik zou dien prinselijken Rubens op zijn schouder kunnen kloppen en zeggen: Paul, mag ik eens aansmoren. Maar voor Frans Hals ... het zweet brak mij uit met aan hem te denken, en toch moest ik er naar toe, het trok aan mijn bloed.

Ondertusschen moest ik voor twee dingen zorgen, zien om van mijn wonde af te geraken, die nog altijd niet genezen was, en om een kleerpak voor dien feestavond van de Sint-Lucasgilde te bekomen.

Zoo sta ik te luisteren op den Dam naar een Jan Potagie; een gefalueerde kwakzalver, zooals ik er nog nooit een gehoord had.

– Ja, Dames en Heeren, deze dertig-

kruidenzalf geneest allen uitwendigen en inwendigen brand, oude en nieuwe zweeragiën. Hij steke den vinger op, die mijn zalf gebruikt heeft en er niet van genezen is. De beroemde zalf van den grootsten Griekschen geneesheer Dr. Portelantus! Het geheim der Grieksche goden, het groot bezit van Dr. Faustius uit Wittenberg enz. enz.

En zie, hoe is een mensch, die pijn heeft. G'hebt zeker al gehoord van den man, die rondstrooide dat er een snoek van zeshonderd pond in de haven lag te spartelen en toen hij uit alle buurten het volk naar de haven zag loopen, liep hij zelf mee. 't Moest toch zoo eens waar zijn! En ik, oude kwakzalver, die peerdevijgen voor honingbalsem zou hebben durven verkoopen, ik kocht een potje van de beroemde dertig-kruidenzalf van Dr. Portelantus.

Ik genas! Lach niet! 't Is goed zoo. Als w'elkander niets meer kunnen wijs maken en ons eigen niet meer kunnen beliegen, dan is de wereld om zeep.

Droomen is alles, 't is de muziek van ons leven, en daardoor kunnen wij dansen

op den rand van de bittere werkelijkheid. Leve de kwakzalvers en hun woorden, en zalig die er in gelooven!

Maar dat kleerpak? Geen enkel van die stijverikken kreeg het in zijnen bol om te vragen of ik wel ordentelijke kleeren had. Heel mijn kleerkast had ik aan. En ik had nog niet genoeg verkocht om een nieuwen hoed te koopen. Bier ging natuurlijk voor. Baas Van Someren zei bezorgd en verwittigend:

– 't Is er een deftig gezelschap, die lui komen daar op hun paaschbest.

– Ik ook!

Dat ik mij in schuld ga steken om voor die stramme dames en heeren een liedje van Breeroo te zingen! Ze zijn er nog niet half! Ik ga die mannen een pee steken. Van wat linnengoed liet ik een kleerpak ineen flikken, schilderde daarop met lijnverf de schoonste en fijnste tapijtpatroon, die mijn vader of ik ooit gemaakt had, vol zwierige krullen, vogelen, en guirlanden van bloemen en fruit. Ik leende een degen en een pluim. En als ik zoo gekleed beneden kwam, trok Van Someren een kop lijk een uil.

– Droom ik of waak ik?

– Ge droomt!

Op straat zag iedereen naar mij om. De menschen bleven in groepen staan. Ze kwamen uit de herbergen zien; er waren er die mij nog eens terug voorbij liepen.

Het ging er van: – Een Indische prins! een Chineesche vorst, een Paramaribo-koning! Ze wisten niet dat hun koloniën zoo rijk waren.

In 't artistengezelschap was het één verlegen verbluffing. De vrouwen moesten zuchten. Ik kwam daar binnen als een uit het Paradijs. Oh, die Vlaming, zoo weelderig als een keizer! Ik trok het zoetste gezicht van de wereld, was vol Fransche beleefdheid en Spaanschen zwier. Ze liepen er in. Als 't mijn beurt was om te zingen, werd ik op luid bravo onthaald. Achter elk lied, algemeene bijval. Tot slot zong ik ‘Over de ijdele eer, hoe snel die kan verkeeren.’ De bijval had geen einde, alsof het einde er was afgesneden. En toen liet ik een gesproken woordeken hooren:

– Gisteren bezag men mij niet, nu ben

ik bewonderd door grooten en door kleinen. De pluimen maken den vogel. Maar ik zeg u: niet wat wij bezitten is onze eer, doch wat wij zijn. En ziehier hoe ik van prins weer de arme zwerver word, en toch blijf wat ik ben.

Met een gereede, natte vod wreef ik de bloemen en vogelen dooreen tot een triestig smos. Oh! Ah! Ze dierven eerst niet lachen. Toen lachten zij hun eigen uit. De meesten vonden het een misplaatste grap. Mijn aantrekkelijkheid lag er. Ze bezagen mij niet meer. Ik had moeten volhouden. Ge ziet, de kwakzalvers die volhouden regeeren de wereld.

Met een slag was ik in Amsterdam berucht, helaas niet beroemd. Als de rhetorijkers nu tooneel speelden, had ik steeds de plezante rol, en 't liep er dan ook vol lijk een okkernoot .... Goed en wel, men zingt en men spot over de ‘ijdele eer’ men geeft er zelfs zedelessen over met voorbeelden, maar als die ijdele eer’ u zelf komt streelen loopt g'er even gemakkelijk in als d'anderen. Och, wat zijn wij allen toch sukkelaars van hansworstjes! De zonden spelen met ons.

Ik was terug aan 't schilderen gegaan met een deugd dat ik er eten en drinken voor opzij zette. Baas Van Someren probeerde al eens iets van mij te verkoopen, want ik stond bij hem een schoonen duit in bierschuld, maar hij dierf daar niet over spreken, terwille van de lessen van vader en zoon. Doch dat verkoopen pakte niet. Waar hangen?

En ik had, den dag waar ik nu over spreek, een verkenskop-eterij beëindigd, na heel veel dagen werk, en had erbij geprobeerd dien raken penseelslag van Hals en dat eigenaardig licht van Rembrandt er in te leggen. Baas Van Someren had er soms uren zitten op zien, terwijl ik werkte, dat hij er het kalfsgebraad liet van aanbranden. En nu was het af, en dan begint het geluk van den schilder. Het nagenieten van wat men zoo goed volbracht heeft. En daar een pijp bij en een groote pot bier! Oh schepper-zaligheid!

Twee of drie dagen nadien, voor den noen, werd er op de deur geklopt. Van Someren kwam binnen met een voornamen menheer. Een dikke van de Beurs, met schepen op Indië.

– Mag menheer dat schilderijtje eens zien?

De menheer zette zich vóór het paneel, bezag het lang, dan mij, als kon hij het niet gelooven.

– Dat koop ik, zei hij.

Ik zweeg.

– Hoeveel vraagt gij er voor?

De baas, die achter hem stond, wees drie met zijn dikke vingeren.

Drie? Waren dat drie stuivers? of drie dukaten? Voor drie dukaten zou ik het gelaten hebben. Ik had kousen zonder bodem. Ik bezag hem verbaasd. Hij knikte en deed met zijn mond driehonderd dukaten. Was hij nu heelemaal zot? Dat was ineens rijk! Als 't op geldkwesties aankomt sta ik steeds met den mond vol tanden. Hij deed geruststellend: Zeg het! Terwijl de andere slechts slurpte aan het paneel.

Om dood te vallen: driehonderd dukaten.

– Hoeveel? vroeg de heer weer.

Bevreesd als voor een paard dat op mij kwam toegehold, deed ik mijn oogen toe en zei het.

– Top! zei de heer, zoo gemakkelijk als

waren het driehonderd kraakstenen geweest. Toen begon hij lof over het schilderij te spreken, zijn blijdschap lucht te geven als wou hij mij spijt doen hebben, dat ik er geen drieduizend had gevraagd.

– Boter bij de visch, zei hij. De visch nam hij mee en de boter liet hij liggen. Het goud blonk op de tafel.

Ik heb hem met den baas niet weten naar beneden gaan. Ik stond verbijsterd naar het geld te zien. Goud op tafel! Goud in mijn handen! Ik lei de dukaten voorzichtig als eieren op mijn bed, uit vrees dat ze zouden breken. Dan woelde ik er in, rolde ze dooreen, liet ze van mijn vingeren druppelen, van d'eene hand in d'andere drijven. Ik ging er op liggen, rolde er mij in, ging er met mijn kop op staan met mijn beenen in de lucht. Ik wierp de gouden rondellen omhoog. Gouden regen, gouden muziek, de gouden zenuw, die den mensch kromt en buigt, liefde en oorlog maakt, heer en heerscher doet zijn. En dat was van mij, van dat arm Adriaantje, dat nog geen hemd aan zijn billen had. Ik was rijk! Moeder, ik ben rijk!

Dan ook rijk doen!

– Nu sparen! zei Baas Van Someren, bijna meer blij dan ik zelf als ik hem mijn schuld afbetaalde.

– Rijke menschen sparen niet. Salut! En ik met al mijn geld de straat op.

't Eerste wat ik deed was mijn hoed in 't water werpen, dan naar den baardscheerder, dan naar den schoenmaker, dan naar den kleerverkooper. Als ik daar buiten kwam, in fluweel met de pluimen op den hoed, gansch opgelajourd, was ik als de morgenprins. Waar was mijn laatslaapstertje? Ik wist er een zitten, in ‘De Zilveren Ster’, Primula Mia was haar naam. Ik had ze al eens zien wandelen met haar hazewindhondje. Een bloem van een vrouw! Bekend door 't rijk en 't voornaam. Dus iets naar mijn prijzen .. Dat was iets voor vanavond. Eerst in forme komen.

Ach, dacht ik, dat Isabel mij zoo eens kon zien. Wat zouden wij ons zalig en zacht in de liefde onderdompelen! Eerst ‘De Wildeman’ binnen om met pure oude klare mijn keel te spoelen en het hart nog hooger te verheffen. Dan in ‘De oude

vette Gans' waar vandaag jonge haantjes te zuigen waren, en dat met Rosalia, die men uit lange fluiten drinkt! Niet alleen, gedeeld genot is dieper. Ik riep een paar arme dutsen binnen, die voor mij al eens geposeerd hadden. Zij beten er nogal in. Die twee lieten mij niet meer los. Die hadden dan ook weer hun kennissen. Een paar schildersmaten sloten zich mee aan. Ik vond ze bij Van der Neer. Zoo ging het met zijn allen taveerne in, taveerne uit. Er werd gedanst, gezongen, gerookt, gedronken en zoo van alles. Eet mannen, drinkt! Met het overschot kan men toch niets doen. Morgen komt er weer een zot die driehonderd dukaten in mijnen nek slaat. IJdel en bitter is de wereld; laat ons bidden, droomen, drinken, minnen, schilderen, maar laat ons iets doen om er boven te zweven, om den steen in ons hart niet te voelen. 's Avonds musiceerde ik met mijn geld de liefde wakker in 'De Zilveren Ster': Primula Mia, een kattenhart, maar heerlijk van gestalte.

Drie dagen was ik zoo op schok, en elken avond als een mot naar de vlam, terug naar 'De Zilveren Ster'.

Den vierden dag werd ik wakker in de goot, tegen den avond bij een kletsenden regen. Mijn hoed weg, een schoen weg, kanten kraag aan flarden, en voor de rest een opneemvod, verlodderd en verscheurd. 'k Was rijk geweest. Voos als een raap. 'k Moest gevochten hebben, iets herinnerde ik er mij van, maar waarvoor, met wie, waar of wanneer? Ik hoorde en zag nog een flesch op mijn voorhoofd knotsen, meer niet. Er was gestold bloed aan mijn handen, en een diepe slip boven mijn rechter-oog brandde van de pijn, en z' hadden een verbanddoek om mijn hoofd gebonden. Nog twee schrale stuivers bleven er mij over.

Ik kroop recht en sukkelde stijf en gekraakt, tastend langs den muur, door den ruischenden regen voort. Zoo voorbij een kerk waar lof was, en aangetrokken door de orgelmuziek, of om van den regen af te zijn, ik weet het niet meer, zeilde ik er binnen en bleef van achter staan. Die wierookgeur, dat kaarslicht, dat orgel. Oh, nu kwamen er nog tranen bij, precies of ik was nog niet nat genoeg. Dat was met aan ons moeder te denken. Haar oogen

bezagen mij weer zoo moederlijk doordringend. Ja, ik had het mensch toch in den steek gelaten uit puren trots en hoogmoed. Hoe zat ze misschien ginder onrustig en angstig, oud en arm aan mij te denken? Of was ze misschien dood? Ook mogelijk. Ik legde de twee stuivers op den voet van een pilaar voor haar zielezaligheid. Het laatste voor u, moeder! Ik zal haar morgen een schoonen brief schrijven, een heelen langen, schoonen brief. En dit beloof ik u al op voorhand, moeder: Ik wil nooit meer rijk zijn, dat overkomt mij nooit meer! En als er morgen nog een bloembollenmenheer of een van de Indische scheepscompagnie om een schilderij komt, klief ik ze hem door zijn hoed.

Ik hinkte naar huis. Baas Van Someren verslikte zich als hij mij zag.

– Jongen! Jongen! En uw geld?

– Al de ballast is weg! Terug zonder zorgen, baas!

Ik kreffelde naar boven. Daar zag ik mij bij 't kaarslicht in het spiegeltje. Uit welke diepten was ik opgestegen? Ik zag tot op den bodem van mijn arme, orde-

looze ziel. Een mensch kan van binnen toch leelijk zijn!

En Primula Mia, die naar mijn portret gevraagd had, die, toen ze in mijn armen lag, mij een Adonis noemde! ‘Hoe kunt ge zoo'n leelijke menschen schilderen! Ik moet uw portret hebben!’

Wel ze zal het hebben! Maar zoo. Zoo verlodderd, met die vale, aschgrauwe huid, dit verlebberd, verdronken gezicht, met die wonde, dit mottig verband, die verwarde haren en beloopen oogen. 't Was mij een duivelsch genoegen mijn zelfportret zóó te maken. Zóó! stante pede! Een teekening met de pen. Wat er van kleur bij ontbrak, deed ik er bij door den vorm. Ik trok mijn mond vierkantig, zingend open, en mijn oogen wijd open, en deed ze uitpuilen als van een kikvorsch, en gaf mij een flesch en een pijp in de hand. Uitdagend, brutaal en een aanklacht tegen mij zelf. Ik liet de teekening afgeven, met een briefje er bij.

‘Mijn lieve Primula Mia. Hierbij mijn portret. G'hebt gisteren van mij den bloesem gezien. Nu ziet gij den wortel. Ieder heeft den zijne. In welke modder

zit hij te zuigen, door welke vergiftige lagen zoekt hij tastend zijn weg? Geen filosofie! Troosten wij ons aan den bloesem! En uw bloesem is zoo schoon, dat ik op heete kolen zit, om als een bie de honing uit den kelk uwer lippen te komen nippen! Tot ziens! Uw Adriaan, die slechts leelijke menschen schildert'.

Toen ik dan enkele dagen nadien, weer vol begeerte, visch-frisch in 'De Zilveren Ster' terecht kwam, maar haast plat-zak, zonder kraag en zonder veeren, kreeg ik in plaats van honing vischwijf-woorden naar mijn kop, en de deur toe achter mijn hielen.

Ik wou mij seffens troosten en wreken, met aan Isabel te denken. Als ik ooit een groot schilder word, dan trouw ik met Isabel, dan ga ik met haar te Antwerpen of Brussel wonen, dan maak ik haar rijk als een koningin, dan kleed ik haar als een sprookjesfee, dan .... Maar die gedachte aan Primula Mia zat als een spin op mijn hart. En hoe gaarne liet ik er mijn bloed door uitzuigen! Primula Mia! Niets anders dan Primula Mia. Ik deed geen streek of slag meer, en kon nog geen

verf meer rieken. 'k Doolde langs de grachten, zat heelder uren, soms heele nachten in de kleine kroegjes, dronk op de poef, of wist van den eenen of den anderen schildersmaat wat geld te leenen. Dan schoot ik weer in 't vuur om iets te maken, waarvoor er weer een zot driehonderd dukaten zou geven, om dan als een salamander uit mijn assche op te rijzen en Primula Mia opnieuw in beslag te nemen.

Doch 't duurde nog geen uur. Er zijn geen twee dezelfde zotten. Naar Frans Hals trekken? Ik had er den moed niet toe, en meer angst dan voor een vreemd beest. Daarbij ik kon hier niet weg, zoolang die vernedering niet herkauwd was, zoolang ik die kat niet terug veroverd had aan ooren en pooten. Ik moest iets tegen haar kunnen doen. Als ik er eens de ruiten ging uitwerpen?

Baas Van Someren was het hart in, omdat ik van heelder dagen geen streek meer uithaalde en hem en zijn zoon geen les meer gaf. En weer was ik al twee dagen op den dool.

'k Wou dat ik in 't water viel en niet kon zwemmen, helaas ik kon het.

Nu toeback met hennep vermengd, Belladona, en wegzakken in vergetelheid! In Holland was die toeback bijna niet te vinden, ja, hier en daar op het platteland! En geen duit op zak, en 'k moest zwaar bier hebben en henneptoeback! 't Was avond en regen, en 'k was nat tot op het vleesch. Een uur om dood te gaan, of om dronken als een zwijn op de steenen te liggen. Ik kon het niet houden! Die leelijke Primula Mia! Stommerik, wees man, trek het u niet aan! Sta er boven. Wees geen vod enz. enz. Ik mag dan toch wel een simpele pint bier drinken? Dat is toch niet teveel gevraagd? En 'k mag mij toch warmen? En onder zulke voorwendsels trok ik naar de herberg van Aert van der Neer, de maanlandschapschilder. Een mes dat langs twee kanten snijdt. Daar stond ik wel in 't krijt, maar nu moest hij mij toch helpen al was 't met één pintje, en zeker zitten er een paar schildersmaatjes, die verkocht hebben en trakteeren. Als ik daar binnen kwam was er daar veel lawaai.

– Zie! Zie! Daar is hij! riepen vele stemmen. We zoeken al van gisteren naar u!

Te midden van vele kunstschilders zag ik een struische menheer.

– Dat is Frans Hals! riepen ze.

Ik stond te beven op mijn beenen. Ik had hem veel, veel dikker verwacht. Dat was dezelfde man niet uit het rijtuig. Hij kwam gul naar mij toe, nam mijn hand en mijn arm en zei:

– Groote artiest, ik kom u halen! Ik neem u mee naar Haarlem.

Toen heb ik geweend als een snotvink.

IV

Frans Hals en de zee! Een uur gaans en ge staat boven op de duinen, onder u de zee.

Ik kon er uren zitten naar zien, zoo maar zitten, zoo maar zien. Het was mij soms alsof ik de zee zelf werd. Eenzaam, diep, oneindig. Ik verloor er mij in. Ik was ik niet meer. Ik kan het niet uitleggen.

Als het stormde, liet ik er de penseelen voor liggen. O, 't genot van op een duin de bulderende wind met mij te laten waggelen. Dan werd ik mee storm, en stond ik daar uitdagend tegen ik wist niet wat. Als 't mij te hevig was, als 't opkropte, als ik vaneenscheurde van razernij, omdat ge u nu eenmaal razend maakt om dingen, die 't niet waard zijn, dan ging ik naar de zee om mij te kalmeeren; als 't heimwee naar mijn Vlaamsche heuvels mij als met een grijze motregen omhulde, dan ging ik naar de zee; als er

iets in de liefde haperde, en ik kan niet zonder liefde, dan trok ik naar de zee, en soms ook met het lief. Ook trok ik er naar toe, als ik mij gelukkig voelde door mijn werk, of zoo door mezelf. Men kan dat zoo hebben. Ik hield geweldig veel van de zee, maar heb nooit eraan gedacht ze te schilderen. Ik weet nog niet waarom. En ik heb er geen spijt van.

En dan Frans Hals! Zie dat was schilderen! Voor mij de grootste schilder. De man, die 't beste schilderen kan. Ge moet zelf schilder zijn om dat te verstaan. Hoe dat gedaan is! Het is er lijk een regen opgekomen, zoo natuurlijk, zoo ineens en zoo frisch. Wat ik ben heeft hij mij gemaakt.

In mijn hart dank ik den ouden Breugel, ik dank Rubens en Rembrandt. Frans Hals is de zon, waaronder ik ben opengegaan. Hij was een goede kerel, en wat er scheef aan hem was, kwam meestendeels door zijn vrouw. Dat was een snep, een gier van een snep, een pinneken-nauw, altijd kankerend, altijd zuur en citroen; een onhebbelijke ekster, kruidje-roer-me-niet, te proper, te moei-al, te deftig, te

van alles; dom, hovaardig, jaloersch. Ik kan er niet genoeg kwaad van zeggen. Een vrouw om dood te netelen. Hoe die vent met zoo'n vergift onder één dak kon wonen, en dan nog zoo'n glinsterend, zuiver kunstwerk maken, ging boven mijn haar. Om d'een schilderij achter d'ander op haren dotskop stuk te slaan. Men moet al een palmhouten Lieven-Heer of een ijzeren engel zijn, om het met zoo'n stekebees een jaar vol te houden, en 't is mij geen wonder, dat als wij, Van Ostade en ik, hem 's avonds dronken uit d'herberg brachten, hij dan kloeg en bad – ‘O Heer neem mij in uwen Hemel!’ in plaats van te bidden: ‘O Heer neem háár in uwen Hemel!’ Zoo goed was hij nog. Hij wist misschien dat zoo'n pezen niet eerst sterven.

Waarom liet hij geen mos in haren curieus-neus groeien? Waarom liet hij haar niet met haar geblonken koper zitten? 't Eeuwig raadsel. Zij waren in liefde bijeen gekomen, z' hadden kinderen verwekt, hun twintig teenen lagen 's avonds nevenseen in 't bed. 't Blijft in de kleeren niet hangen. Elke mensch zuigt zich vast

aan zijn chagrijn. Gelukkig vond hij een dieper leven in de kunst, en dagelijkschen troost in goeden drank en lekker eten. En als het te hevig werd, koelde hij zich af met haar een rammeling te geven, dat ze'r blauw van uitsloeg.

Hij was een kloek, ijverig man, een krachtige verschijning, met beslisten, harden kop, als gebeeldhouwd uit hout, maar hij had een warm hart, een breeden lach. En als hij tegenover mij vuil is geweest, en mij heeft uitgebuit dat mijn ooren er van liepen, dan ligt de groote schuld aan zijn blinkende uitgestreken kneut.

Een goede vent, en toch behield ik al die jaren, dat ik bij hem woonde, tegenover hem dien angstigen eerbied, die onuitlegbare verlegenheid, die ik reeds voelde van vóór ik hem zag. En 't ging niet weg, hoe ik ook alle moeite deed om dat van mij af te werken. Niets aan te doen, spijts we samen toch machtig dronken konden zijn, en hij mij in vol vertrouwen nam over zijn pekeltrien, en ik hem in al zijn kleine kanten zag, in zijn vloeken, tieren, gulzigheid en hoogmoed. De vrees bleef. Tot

dat .... Dat is een ander paar mouwen.

En dan nog iets. Hoe God mij in den schoonen zin bij den neus geleid heeft tot bij hem! Op een keer vroeg ik bedeesd: – Waarom zijt gij mij toen in Audenaarde niet komen halen?

– Ik? Nooit in Vlaanderen geweest, maar ik hoop er te komen.

Ik vertelde hem heel de historie, die de Baas uit 'De Zwaan' mij had uiteen gedaan, en dan over dit gerij dat voorbij reed, en van dat stuk geld, van mijn dolen en dwalen .... Hij bezag mij verbaasd, verstond er geen noot muziek van. Hij had er plezier in, 't vleide zijn ijdelheid.

– Er zijn er nog, die hun werk voor het mijne willen laten doorgaan. Wat een geval! Wat een geval! Ge ziet Gods wegen zijn onnaspeurbaar!

Gods wegen! Wat heb ik daar dikwijls aan gedacht en over gepiekerd. Stond het dan toch in de sterren geschreven? Ik was nu waar ik zijn moest. En 'k ben er God nog dankbaar voor. Alhoewel ik er weinig eten kreeg, door dat zuur wijf, en er amper genoeg verdiende om mijn pijp te stoppen. Maar 'k heb er leeren schilde-

ren! En daar kwam het alleen op aan!

Ik mocht mee aan de groote schuttersgilde-groepen werken en aan kleiner werk den eersten aanleg zetten. Voor mijn eigen werk mocht ik mijn goesting doen, hij hield van dien aard, en verbeterde gewetensvol en geduldig. Hij eerbiedigde het zoo, dat hij er nooit met een penseel aan titste. Hij verbeterde al wijzend. Dat waren gouden uren. Hij probeerde dan die schilderijtjes aan den man te brengen en we deelden de winst. En dan vooral, ik heb er op zijn diepst het genot en de waarde van olieverf leeren kennen. Olieverf! De reuk alleen reeds doet mild aan als wijn. Olieverf, smijig, en zacht en toch tegenstrevend en koppig. Olieverf, dè verf, geprezen ver boven krijt en waterkleuren. Geen verf gaat zoo indiep, kan tevens zoo teer en krachtig, warm, gloeiend, koel, vol, zat en edel zijn. Ze luistert naar het minste, en geeft het minste heerlijk weer. Er is een leven voor noodig om in hare mysteriën te dringen en hare mogelijkheid kent geen grenzen. Gelijk een bie naar den honing riekt, zoo wil ik naar de verf rieken!

En hoe kon die Frans Hals praten! Zoowel onder zijn werk als onder het eten, kop nooit toe, geestig, vlot en raak. Maar jaloersch! Hij kapte naar iedereen, iedereen maalde hij door den molen. Alleen over Rembrandt, die geweldig veel bijval kreeg en zoo 't schijnt in luxus leefde, zweeg hij lijk vermoord. Dan kauwde hij als op kurk, als op iets dat niet te verkauwen was. Daar heb ik hem nooit zijn vol gedacht hooren over zeggen, noch goed, noch kwaad, zelfs niet als hij stiepeldronken was. Soms kwam het er wel eens smallekens uit: – Hij kent er wat van.

Bijna elken avond trok hij om zijn pintje. Dat konden tot tien à twaalf kruiken Bruine zijn; hij at er een elleboog worst bij, en in 't seizoen zag hij er niet naar om een half fustje nieuwe haringen mee naar binnen te laten slibberen.

Dikwijls was het: – Jaantje kom mij dezen avond halen! Dat komen halen was blijven zitten. En ik goot en stak het er ook niet naast. Daar vermoordde hij dan Rubens, Van Dijck, Van der Elst, Terborgh. En bij den aftocht, langs de donkere straatjes gaf hij van leer op zijn schoone

madam: die spin, die zonder-merg, met als gedurig refrein: ‘O Heer, kom mij halen en breng mij in uwen Hemel!’

's Anderdaags weer frisch en kloek aan 't werk. Een ijzeren vent. Zijn leuze was: – Een kunstschilder mag maar één passie hebben: de verf, en de vrouw er buiten! En 'k geloof niet dat hij zijn hartvreetster ooit ontrouw is geworden. Die vier jaren zijn een diep genoegen in mijn leven geweest. Bij hem heeft mijn kunst wortel geschoten.

Toen brak ineens de draad. Terwijl de meester voor een paar dagen op reis was, om ergens in 't noorden portretten te leveren, was ik op mijnen alleen van d'eene naar d'andere taveerne aan 't slenteren, om zoo wat ruige typen en koppen te snappen voor een Driekoningenboonenfeest, dat ik schilderen wou.

'k Zat daar ergens te teekenen, als er een nogal deftige burger achter mij kwam staan, smoorde en stoefte, en vertelde, dat hij bij den uurwerkmaker uit de Havenstraat zoo van die dingen gezien had, ook zoo'n plezante kerels, twee pa-

neeltjes, het eene met kaartspelers, en 't andere met vechters in een bordeeltje. Ze zijn van een onbekenden schilder, die niet gekend wil worden. Het is van meester Frans Hals, dat hij ze gekocht heeft voor een heel, heel duren prijs. Hij heeft het me zelf gezegd .... Ik kreeg als een slag in mijn gezicht en gloeide tot in mijn teenen.

Ik deed of het mij niet aanging. Maar 't zelfde uur stond ik bij den uurwerkmaker.

– Menheer, is 't mogelijk, de twee paneeltjes van dien onbekenden schilder eens te zien, die gij van Frans Hals gekocht hebt?

– Kom binnen! Kom binnen!

't Waren de mijne!

– En zoo duur betaald?

– Duur? Slechts honderd dukskes per stuk! Van Vloten, de trapmaker uit de Kerkstraat heeft er drie gekocht voor 150 't stuk. Dat is prachtig werk, menheer! Dat wordt van waarde! Als die schilder die slechts A. B. teekent zich later bekend maakt worden zij hun gewicht in goud. Zijt gij ook schilder?

– Nooit aan gedacht!

Bij den trapmaker dezelfde historie.

En ik kreeg nog geen twintig dukaten! De rest viel in zijn buidel! De sloeber, de schelm! De bedrieger! Tien paternosters scheldnamen achtereen. Ik kookte. Kookte drie dagen. Toen Hals dan van zijn reis terug kwam, en naar een van mijn nieuwe paneeltjes slechts keek, kookte ik over.

– Daar blijft ge met uw gierpooten af!

't Was er uit en 't zat er vierklauwens op. En dan deed ik van uit de hoogte, want ineens was ik uit mijn bedeesdheid gegroeid en los gebroken als een kiekske uit het ei, en zonder angst en zonder haat zei ik hem:

– Ik dank u voor alles wat ge mij geleerd hebt. Dat heb ik u nu dubbel terug betaald. Wij zijn elkander niets meer schuldig. Ik trek er uit, naar Rembrandt!

– Naar Rembrandt? Er kwam als een zee van hulpeloosheid in zijn oogen.

Ik dierf niet ja zeggen, omdat ik dan het mes te diep zou gestoken hebben. Van

beneden riep zijn vrouw hem iets over geld.

– Dat serpent! Dat serpent! schreeuwde hij, en hij in een vaart de trap af.

Beneden hoorde ik seffens een groot lawaai van kressende woorden en Delftsch porselein. Ik nam mijn schildersboeltje en was de pijp uit. Doch geen twee straten verder of ik werd een herberg binnen gestooten.

– Niet doen, Adriaantje! Niet doen! 't Is allemaal de schuld van mijn vrouw, die mij kort hield, die mij tegenhield alles ineens te betalen. Ge kent ze. Ge weet een huishouden is duur, slechte tijden. Ik betaal alles terug, alles, stillekens aan. Ge weet ik bemoei mij niet met het huishouden, een artiest staat daar buiten. Hoe gemakkelijk zijn wij gefopt. Alles betaal ik terug. Zij heeft het ook niet slecht bedoeld, maar kinderziekten en zoo 't een en 't ander. Kom terug, alles betaal ik stillekens aan. Nog een pot wijn, hospes!

Ik liet mij overhalen. Maar 't was een gebarsten klok. Drie maanden nadien was ik er toch weg. Door een hond. Als ik van mijn lief kwam, een schoone net-

tenbreister, die daar ergens in de duinen woonde, zie ik daar op den weg, nevens een sloot, een hond liggen, afgeslagen, graatmager, met een steen om zijn nek, bevend en rillend. Wie zou zoo'n beest niet helpen? Hij liep mee, aanhankelijk, blij en dankbaar. Ik gaf hem onderweg in een herberg eten en warmte. Nu liep hij zeker mee tot aan het huis! Toen wou ik hem wegjagen. Ksch, ksch! Naar uw baaske! Weg! Hij bleef mij snugger bezien. 's Anderdaags zat hij daar nog. Hij liep mee. Ik speelde hem verloren, en toen ik 's avonds thuis kwam zat hij daar weer op de stoep.

– Kom dan maar binnen, Carolus, zei ik, dat is zelfs geen weer voor een hond. Hij sliep op mijn kamer vóór het bed. 's Morgens kwam hij mijn hand likken, en hij baste naar een kraai, die voorbij het venster vloog. Daarmee had de jongen zich verraden. Madam regenwatersaus schoot naar boven.

– Wat, een hond? Die hond buiten, dat smerig kreng! 't Is hier geen stal .... en si en la. Ik was ook niet op mijn tong gevallen. Hals kwam er tusschen en pro-

beerde water en vuur te vereenigen.

– Ge moet verstaan. We hebben nooit honden in huis gehad. Als 't nu nog een klein hondeken was, maar zoo een groot beest, 't doet zijn vuil. Verkoop hem, Adriaan, 't ziet er een rashond uit, ge maakt er misschien een schoonen stuiver van. En zoo andere flauwe sprot. Die helleveeg, die krentenprinses won het. De hond mòest buiten.

Carolus buiten, Adriaan ook buiten. We trokken er samen van onder. Maar Hals kwam mij nu niet achterna geloopen. De eer was gered. Ik was immers weggegaan om een hond, en niet om bedrogen te zijn.

Naar waar? Daar had ik nog niet aan gedacht. Naar 't Zuiden? Naar Vlaanderen? Naar Antwerpen? Naar Isabel!

Isabel? Met al die jaren had ik dat stukske vrouw nog niet vergeten. Ik had haar enkel in den maneschijn gezien. God weet hoe stom en gewoon was ze in 't klaar licht van den dag. De maan had haar misschien zoo schoon getooverd. En toch stond ze steeds als een stille bloem onder water, in mijn gedachten. Er was

geen verlangen, er was geen opzwelling van gevoelens naar haar. Er was maar alleen een zachte aanwezigheid, waar ik wel eens naar staarde, als 't heimwee mij bekroop, of als de steen in 't hart te zwaar woog. En nu ook voelde ik het weer een troost, dat zij in mijn binnenste schemerde.

Neen, nog niet naar Isabel! riep mijn trots, eerst een groot schilder worden! En dan! Dan terug naar Amsterdam. Daar waren de gouden watervallen! Kom Carolus, we deelen de brokken.

V

Met open armen terug door Baas Van Someren ontvangen aan de oude voorwaarden, en met Carolus erbij. Anders trek ik hooger of lager op!

– Heb ik het u niet gezegd, dat g'er kaal geplukt zoudt van terug komen?

– Maar toch er veel geleerd, Baas, en dat 's 't bizonderste!

Hij had weer een heele boel hespen te repareeren, en zijn zoon probeerde het nu met Goden en Godinnen, die nog niet droog achter hun ooren waren.

– Gelief daar ook eens een toetske aan te geven, vroeg de zoon.

Dus de handen vol, en in mijn eigen werk kwam er scheut en verkoop, zoodat ik een luit kon koopen om mijn liedjes te begeleiden; nu kon ik weer een dikke pijp stoppen, en moest ik niet meer voor een ledigen pot zitten te tureluren. Ik schilderde nu mijn herbergtafereelen in

de kroegjes zelf, direct naar de natuur, wat ze vinniger en kernachter maakte, en mij 't geheim van 't licht beter deed doorgronden. Thuis speelde ik er over met ze te glaceeren, wat ik altijd het liefste heb gedaan. Dat gaf de spits! Met eenige van d'oude vrienden was er weer gepraat, gezang en gedronk. 't Was op een van zoo'n tochtjes, dat ik opnieuw de blonde Primula Mia zag, die mij zoo vernederd had. Oh, ijdelheid!

Primula Mia was door een matroos, dien zij geweigerd had, den neus ingeslagen. De rijke minnaars lieten haar zitten, zoo nog wat kleine garnalen werden haar kalanten. Neen van die boerin geen eieren meer. Ik ging haar voorbij lijk een glas water.

Kost wat kost wou ik bij Rembrandt komen. De vrienden zegden dat hij een paneeltje van mij had. En ik er flink naar toe, netjes opgepoetst. Zijn meid poseerde voor baadster. Ik was van zin geweest daar veel te zeggen: – Ik kom van uw licht stelen, en zoo van die flauwe dingen. Maar ik zweeg lijk in een kerk, heelemaal in den ban van de diepe schoonheid van

zijn werk, en door het innig goede van zijn gemoed.

Hij toonde mij mijn paneeltje – drie smoorders rond een vat, en een die tegen den muur stond. Bij een oud kleerkooper gekocht.

– Vriend Brouwer, dat is sterke schildering. Men ziet, g'hebt bij een groot meester in de school geweest.

Och, hij was heel anders dan Frans Hals. Meer kunstenaar en veel dieper van gevoel. Als mensch ingetogen, kalm en toch blij. Het gesprek was soms met groote stilten er tusschen, die toch geen stilte waren, maar spraak van het hart.

Ik mocht zijn schilderijen zien. Wonderen van gloeiende donkerten, met menschen en dingen als van binnen-uit verlicht. Alles werd heilig in dat licht. Zoowel Jezus als een haring. Hij vertelde geestdriftig en toch niet uitbundig over dit licht. Men werd als beter bij dezen man en bij 't zien van zijn werk, zoals soms bij 't hooren van schoone muziek. Als ik er na een paar uren buiten stapte, was het alsof ik uit een grot met goudschijnen kwam en het anders heerlijke licht van

den dag nu veel te nuchter en te kaal geworden was.

Ik voelde mij gelukkig. Kunst moet iemand gelukkig kunnen maken. En ik kocht voor meer geld dan ik bij had, de rest zou ik wel brengen, de landkaart van Breda, als een herinnering aan mijn geuzentijd, en hing ze boven mijn bed ...

Ik touterde zoo op en af, dan weer arm, dan weer in 't bezit van Carolussen, die ik uit schrik van rijk te worden gauw voor bier en wijn verkocht. Die armoe is de pit en de kracht van mijn kunst, van mijn leven geweest. En 't is die armoe die mijn lot, toevallig of voorbestemd, ik weet het niet, zijn richting en bepaling gaf.

Zie maar eens. Op een pleintje was er een voorstelling door een reizend tooneelgezelschap. Tooneel is mijn lust, en ik lijk gewoonlijk er naar toe, en ik drong mij tusschen 't weinige volk van voor. Was me daar, bij de spelers, een soort zigeunerinneken, dat ineens mijn hart en mijn nieren doordrong. Zij vertoonden Floris en Blanchefloer. Zij was Blanchefloer en speelde niet slecht, in

elk geval was er kracht en hart in, de anderen zegden het zoo maar. 't Pakte bij 't volk niet. Er gingen menschen van door; ik zou er ook van door gegaan zijn, maar haar oogen, die glorievolle oogen! Ha! Wat moet die vrouw gaarne kunnen zien! Alleen 't gedacht reeds houdt een mensch aan de grond gelijmd. En als zij na 't eerste bedrijf met het koperen buske rondging, trokken z'er bijna allemaal uit. Alleen wat jeugd en een paar boeren bleven.

Ik had geen rooden duit meer op zak. 'k Stond daar verlegen. Weggaan, wegsluipen zou laf zijn; en blijven en niets in 't buske leggen, was om dood te vallen. Hoe uit die klem geraken? Mijn kunst voor één stuiver. Dáár stond ze in haar versleten prinsessekleed. Zelfs al had ze een van diamanten stijven mantel aan, men zou nog enkel naar haar oogen zien. En tot die schitterende morgenoogen zei ik met fonkelend gemoed: – Lieve Prinses Blanchefloer, uw dienaar is zoo arm in zijn zak, maar zoo rijk in zijn hart, dat hij u niets kan schenken dan een zoen uit vereering voor uw talent, uit bewon-

dering voor uw schoonheid. – Misprijzend trok ze haar schouders op. Zoo iets snijdt dieper dan men denkt, bij mij in elk geval.

Ik stond daar lijk naakt en verward; er was ook verwarring bij de tooneelspelers, die 't niet de moeite vonden om nog verder door te spelen. Daar zag ik plots de redding in, mijn eerherstel in de donkere oogen van Blanchefloer.

Ik spring op het verhoog: – Maëstro, ik doe mee. Ik ken hier dat volk. Ge moet er mij geen duit voor betalen!

Daar begon ik een lied van Breeroo te zingen, om volk te lokken. Ik heb nooit zoo fel gezongen, zoo met een noodkreet gezongen. Ik zong om mijn eer. En 't volk kwam. Dan, met het boekje in mijn hand, speelde ik den verliefden Floris. Dat was geen spel meer, dat was leven. Ik stond daar in 't openbaar die donkere ster te veroveren, met al het vuur, en al den overmoed van mijn gewarige jeugd, en toen ik dan, volgens het verloop van het stuk, haar in mijn armen mocht nemen, zoende ik haar hart van liefde vol. Zij beet van hartstocht in mijn lippen. Ik

was vlam! We speelden nog twee vertooningen. Nog twee keer lei ik mijn ziel in mijn woorden. En of ze mij verstond! 't Geld dreef binnen. Ze dankten mij. 's Avonds moest ik mee naar hun logement een pot komen drinken, als dank en als afscheid, want morgen trokken ze verder op naar Alkmaar.

– Spijtig dat ge niet kunt meegaan, zegden ze. Blanchefloer zweeg en stopte kousen. Dat zat als puntige eierschelpen in mijn maag.

– Ik ben schilder vóór alles, zei ik uitdagend. Zij stopte voort, alsof ik had gezeid: – goed weer vandaag. Waarom zag ze zelfs niet eens op?

Z'had toch in mijn lippen gebeten! Ik begon te stoefen, hoe beroemd ik was en dat ik zoo rijk kon worden als ik wou. Zij stopte voort. Ik was lucht. Waarom zei ze niet: – Ga mee! Dan had ik meegegaan. Zoo'n vrouw was dat, zoo machtig. Ze zei niets. Bij 't afscheid dan aan allen een hand. Zij gaf mij een vodslappe hand. Ik had haar kunnen vermoorden. Was 't dan bij haar toch echte komedie geweest? Had ik daarvoor heel

den dag mijnen nestel afgedraaid en mij in brand gezet, om dan nog zoo'n vernedering op te loopen? Stommerik, sla op uw eigen gezicht! Buiten vloekte en sakkerde ik, en voelde mij weer als een holle radijs.

Van Someren wist reeds dat ik het viezeke had uitgehangen: – Dat zijn toch geen streken, Adriaan. Dat woord viezeke nam ik op mijn kracht, een voorwendsel natuurlijk.

– Ja, Baas, en ik zal nog een week lang het viezeke uithangen! Die menschen moeten gered worden!

Ik trok naar Alkmaar. Carolus was van de partij. Van een week werd het veertien dagen, van veertien dagen een maand. Van gemeente tot gemeente.

– Ik ga niet meer terug, Maëstro. Door een vrachtbode liet ik mijn have en goed bij Van Someren halen met de belofte later weer te komen. Ik was verdronken in de liefde voor Blanchefloer.

– Ik wist het, dat ge zoudt meekomen, zei ze, als ik het u gevraagd had, zoudt ge thuis gebleven zijn.

Een geweldig kind. Negentien jaar. Zoo

't schijnt afkomstig van Fransche ouders, en al twee jaar in 't gezelschap. 't Kon mij niet schelen wie en wat ze was. Zij was zij. Met haar in mijn armen was Frans Hals mij niets, noch Rembrandt, Rubens of Breugel. Ah, dat was wat anders dan drinkers en smoorders schilderen. Het dolle leven! Wat was Isabel daar een goedkoop prentje bij

Het was nogal een poosken soep, dit gezelschap. De Maëstro was er een van tegen den Rhijn, één spierbal, en trommelde even galant op zijn dikke vrouw, als op den trommel, waarmee hij het volk lokte. Zij had er nog maar één oog van over. Zij smoorde evengoed de pijp als ik en gij, en wat den korten drank betrof, moest zij niet omstaan voor zes borrels achtereen. Daarbij was ze vuil en lui. 't Was voor dat laatste dat de Maëstro soms het stof uit haren rug klopte.

't Was Blanchefloer, die, als z'er goesting in kreeg, het raar gezelschap verzorgde. Het gezelschap was een bijeenraapsel van omtrent een tiental menschen, dan weer een weg, dan weer een er bij. Was het een vrouw dan kon ze mee

de wasch doen en in Genoveva spelen, was 't een man, dan hingen zijn oogen meer aan Blanchefloer dan aan wat anders. Ze dachten seffens dat het met haar in orde kwam, maar 't was vijf stappen van mijn lijf of ik krab. De Maëstro zelf riskeerde oogjes en loosde zuchten, doch zijn haring braadde niet. En 't bleef er altijd even arm. 't Zat nu eenmaal in hun lijf comedie te spelen. Elke mensch heeft zoo zijnen vogel. Doet er maar iets tegen! Als ze maar iemand anders konden schijnen dan ze waren en daarbij belangstelling verwekken bij het volk! Held, prins, martelaar, judas of 't is eender wat. Als ze het speelden geloofden ze voor zoolang dat ze het waren. 't Was een bedwelming lijk een andere; een bedwelming, die ik zelf gaarne mee onderging. Eens uit uw eigen kunnen treden! Want iedereen is een gevangene van zichzelf.

Ge moet nu niet denken dat ik het schilderen liet, maar 't stond op 't tweede plan, de vrijage met Blanchefloer, die eigenlijk Josine heette, stond op 't eerste. Ik schilderde en teekende in de logementen

kleine paneeltjes en verkocht ze daar, want ik wou van mijn menschen geen groenen duit. Ik wou er niet aan verplicht zijn, maar om de kerk in het midden te houden, want zij mochten ook van mij niet afhangen, nam ik op hun kosten mee het noeneten.

Josine! Josine! Hoe kan een mensch zijn hart zoo van liefde verdraaien! Hoe heb ik voor uwe liefde een hondenleven geleid! Maar 'k deed het gaarne. Door regen en slegen het land door met den wagen, waarop ons theater, met planken en zeilen, gordijnen, costuums, houten bekers en houten sabels geladen was. Dan het oprichten van het tooneel op de marktpleinen. Met de bel en den trommel door de straten gaan. ‘Heden groot spektakel van Dokter Faust, die zijn ziel aan den duivel verkoopt, door het vermaard tooneelgezelschap ‘In Liefde Bloeyende!’ Soms moeten spelen voor een dozijn menschen. Rechtuit gezegd dat was zelden, dan lag het aan 't slecht weer. Want ik hield het leven en den bijval er in, en waar het stuk wat flauw uitviel, verzon ik er iets bij, dat het publiek deed

gieren van het lachen, of de tranen uit hun oogen deed vallen. Het was een reizen en slenteren van jut naar jeer, soms moeten slapen in stallen en schuren, of in de tent, maar dan mocht het niet te hard waaien. Mee voor den mageren knol zorgen, en hem op tijd op de paardenmarkten voor een anderen sukkelaar verwisselen. Onderweg, waar er geen logies in de dorpen was, mee voor 't eten zorgen. Kiekens pakken was mij niet onbekend.

't Was dikwijls zielig en hard; toch is er dikwijls fel gelachen, en driftig met de kaarten gespeeld.

Josine! Josine! Wat moet ik u gaarne gezien hebben om zoo mijn leven en mijn kunst als een vod mee achter u aan te sleuren. En gij ook, gij waart één passie naar mij. Elken dag waren het geen rozen. Gij waart jaloersch, ik was jaloersch. Als ik eens pinkte naar een ander was het drie dagen koppen, en als gij er behagen in schepte, en zoo deed dat de venten zich voor u opkrobten lijk zwalpers, draaide ik er ook mijn hand niet voor om, om u een muilpeer te geven. Ge hebt niet voor niets soms met een

blauw oog geloopen. En weet ge het nog, Josine, als w'op het land verbleven, hoe wij terwijl d'anderen rond het vuur zaten voor den avondkost, langs 't koren wandelden en ik u heelemaal met blauwe korenbloemen bekroonde en versierde, en voor u op de luit speelde; en dan die nachten in de hooioppers, en dien warmen maannacht in het bosch met dat bad in de koele beek! Josine! Josine! Wat hebt gij mij gespannen van liefde gemaakt! Om te scheuren. Maar 't scheurde niet. 't Verslapte, lijk de pees van een te gespannen boog kan verslappen. Dat komt er van als ge met een kunstschilder te doen hebt. Als de kunstvlam terug opflakkert verkwijnt het liedje van de liefde. Arme Josine!

En de vlam flakkerde terug op. 't Was op een avond, in 't logies. Een van onze mannen zat bij een kaars op zijn eentje zachtjes luit te spelen. Er was een diepe weemoed in. Hij zelf was misschien ook zoo'n weggewaaid blad als ik. Dacht hij aan zijn moeder? aan een lief? aan een dorpje in een dal? aan een gebroken droom?.... Er viel licht op hem van den

haard en van de kaars. Iets voor Rembrandt, en dat kunnen schilderen lijk Frans Hals!.... ‘Blijf zitten, Prosper!’ Ik teekende hem nauwkeurig af en duidde de kleuren aan. Dat wordt mijn schoonste schilderijke! Dat zeg ik trouwens altijd. Ik sliep er dien nacht niet van, en toen 't eerste priemken licht in de lucht kwam, was ik al van 't strooi en begon ik met de kleuren. Heel den dag door. Josine kwam zien, kwam mij kwellen om ergens mee naar toe te gaan in de stad. Vandaag niet. Ik speel straks ook niet mee! Ze was boos. ‘Dan ga ik alleen!’ ‘Doe dat!’ “Neen, ik ga niet alleen!’ ‘Alleen of met iemand anders. Ik ga niet mee.’ Ik zette haar fantalanteer aan de deur. En terwijl ik met dit paneeltje bezig was, flapte er reeds een ander op in mijn verbeelding, en nog een. Het schilderen had mij weer beet. Amen.

En met dat schilderen, dat peinzen daarrond, dat droomen daardoor, priemden de herinneringen lijk zonnestralen van achter een wolk terug door mijn geest. Jordaens, Antwerpen, Audenaarde, de Schelde, die pistaveernen, die natuur,

dat volk, die reuk, die lucht. Er zijn geen woorden voor. De snik en de snak naar ginder! Ja, toch liever in Vlaanderen dan in Holland! Waarom? Daarom! En de rest zijn voorwendsels. Er is daar meer stof voor mij, 't viel daar meer in de plooien van leven en doen. Al was het daar armer en tyrannieker, de geest is er milder, losser en doorhoningd met jovialiteit. En daar is een moeder! Met één woord, de vogel in mijn ziel lokte mij naar ginder en in alles vindt men dan een reden om er naar toe te gaan.

Ge spreekt er met niemand over, ge loopt er dagen en weken mee rond, maar d'anderen voelen het onbewust, of was mijn gevoel zoo straf, dat ik er de anderen ook mee besmette of er van doorbloemde?

Constantine, de dikke vrouw van den Maëstro, had in die dagen een klein ongeval dat de beslissing bracht. Bij 't spel eener koningin bleef zij met den voet in haren doormotten, brokaten mantel haperen, en totterde voorover, juist in een dramatische scène, waardoor het publiek haar hinnikend uitlachte. Wee-

nend kwam zij achter het tooneel geloopen, sloeg haar blikken kroon tegen de steenen en vloekte:

– Ik blijf voor die smerige Hollanders niet spelen. Hier verstaan ze geen kunst. Ik wil het Zuiden in, naar Brussel.

Zes uur nadien zei de Maëstro:

– We kunnen er eens op nadenken.

Anders was er toch geen huis mee te maken.

– En gij? vroeg Josine, 's avonds.

– Liever naar 't Zuiden. 't Is mij eender, als ik maar bij u kan blijven. Ga mee, Josine!

Want geloof nu niet dat ik Josine, mijn Blanchefloer, lijk het klokhuis van een appel wou weg werpen. De passie naar haar was nog even sterk, maar de passie om te schilderen laaide heviger. Bij Josine moest ik niets meer veroveren, in 't schilderen alles. Zij was daar wel kwaad over, nukkig en triestig. Ik probeerde het haar uit te leggen. Liefde wil van geen uitleg weten. Als 't nu voor een andere vrouw was geweest, dan had ze zich kunnen verdedigen, haar morsdood bijten, maar hiertegen kon Josine niets doen,

dat was buiten haar dampkring, en ontsnapte aan haar geest, lijk droog zand door de vingers. Er haren kop bij neer leggen. En ze deed het. Ze zou dan maar mee naar 't Zuiden gaan. Allemaal, met Carolus er bij. De zon schijnt overal.

Met nieuwen moed en andere hoop bezield, zakten wij al spelend naar het Zuiden af, en op een schoonen dag stonden wij vóór de poorten van Antwerpen.

– Gij niet door. G'hebt geen papieren bij, zei de Spaansche wacht.

– Ik ben Adriaan Brouwer, de groote kunstschilder, heel Vlaanderen en Holland door bekend. Leerling van Frans Hals!

– Wel van u gehoord. Eerst zien of gij dit wel zijt!

Ik schoot in mijn krammen. Ik riep al ons volk. Allen getuigden dat ik het was. Niets aan te doen. Ik moest blijven.

– Ga gij al maar door naar de taveerne ‘Genua’! zei ik. Want ze bezagen Josine zoo begerig, en die Spaansche pokken zijn voor niets te betrouwen.

– Laat nu zien dat gij Brouwer zijt, zei de overste.

– Zouden de heeren der Wacht eens willen poseeren? Ik schilderde twee wachten, die aan 't kaarten waren. Op anderhalf uur tijds. Als 't rap moet, dan moet het.

– Is mijn pas nu in orde?

– Bella! Schoon! riep de overste. Hij nam het paneeltje en ging het bij het venster bewonderen.

– Ha! Ha! Ik geloofde u wel, maar nu heb ik toch iets van u.

– Mijn pas terug! riep ik. Ik was in de val geloopen.

– Sukkelaar, riep de overste, wie zou u naar zoo'n plankje gelooven. Ik zal u een pas schrijven. En als ge mij noodig hebt, steeds paraat!

Zoo kwam ik terug te Antwerpen. En nu aan 't schilderen, dat de stukken er af vliegen. Toen brak het zweet mij uit. Ik stond ineens voor een diepte. Meespelen in Antwerpen kon ik niet doen. En mee verder op trekken nog minder. Ik wil schilder blijven!

– Carolus, jongen.... Wat zal Josine daar van zeggen?

VI

Josine! Josine! Waar zijt gij nu gebleven? Het is zoo leeg rond mij. Doch 't moest alzo gebeuren.Wij hebben het samen zoo gewild. Ge wilde mij heelemaal hebben, en ik kon mij niet heelemaal geven, want er was iets in mij, dat niet tweedehands kon doorgegeven worden. Mijn kunst. Dat is mijn leven; zonder dat ben ik een verslenste bloem.

Ja, waarom zijt gij niet bij mij gebleven, en er toch vandoor gegaan met het morsige gezelschap? Om dezelfde reden! Omdat het tooneel úwe passie en úwe bedwelming was, zooals het schilderen de mijne. Of gij dat nu heel goed doet of half goed, daar komt het niet op aan. Men móet het doen. Afgeloopen. We denken dat wij zoo het gelukkigst zullen zijn. 't Gelukkigst niet, maar 't waarachtigste. 't Is de roep van ons bloed, en al lijden en kraken wij er onder, wij volgen hem nog, al moesten

wij er achter kruipen. Iedereen heeft zoo zijn ziekte: iets te doen, en slaaf van den vogel zijner ziel te zijn. Wees gerust Josine, ge zult er onder lijden, maar uw spankracht zal er door verharden, en uw kunst zal er dieper en rijker door worden. En zoo zult ge verslijten. Ge zult oud en dik worden lijk Constantine, de vrouw van den Maëstro, en er zal een tijd komen, dat ge niet meer Blanchefloer kunt spelen, maar de rol van moeder of koningin met een blikken kroon op zult moeten overnemen, en dat gij ook over de versleten franjes van uw kleed zult struikelen. 't Is te wenschen dat uw man uw twee schoone oogen zal laten behouden. Want gij zult eens trouwen, als de bloem er af is, en dan zult gij veel klop krijgen, en gij zult het verdienen, want ik ken u, met uw Judassenstreken, om een mensch tegen den muur doen op te loopen. Doch dat is voor later. Ondertusschen staat gij recht als een roode pioen, gij zuigt het leven op en geurt en kleurt van liefde. Gij zijt razend schoon, niemand kan u weerstaan, en met de glinstering van uw oogen, kunt gij de

vroomste pater doen vallen of doen gaan loopen. Ge kunt u niet tegenhouden van geerne te zien, ik heb er de ondervinding van, en nu zijt gij misschien het lief van den een of den anderen tooneelploert, of eindelijk uit wanhoop het lief van den Maëstro. 't Is u vanuit de verte vergeven, al bijt ik op mijn tanden van naijver, en wens ik dien smachtkop te klieven....

Ja, het is zoo ledig zonder u, Josine. En daarom rek ik mijn verlangens naar een andere, naar die arme Isabel. Gij en ik, Josine, wij hebben ons samen in liefde bedwelmd. Die Isabel heb ik maar ééns gezien en ik heb er niets van gehad, nog geen kus, nog geen hand. Is het daarom dat ik zoo hardnekkig naar haar blijf verlangen? Ik ook ben haar nog zooveel jaren liefde schuldig!....

Nu ik weer in 't land ben, ga ik, kost wat kost, die Isabel eens opzoeken. Maar eerst sparen voor goede kleeren, dat zij daaraan kan zien, dat ik haar oprecht vereer. En dan zal ik eindelijk ons moeder wederzien!

Zoo van alles in dien aard herkauwde ik, terwijl ik in mijn logies, ‘De Stad

Genua', op een kamerke zat te schilderen, alsof het om den dood van een schoonmoeder ging. Het was er goed om werken. Kaal maar goed. Ik zag over de daken een groot stuk van den hemel. Ik houd van wolken. In den haard speelden de vlammen. Carolus bezag mij al eens als wou hij zeggen: W'hebben het hier goed. En aan den muur niets dan een teekening uit den kop van de Audenaardsche heuvelen, en de kaart van Breda. Verder verf op tafel. Dat was àl. Maar meer had ik niet noodig. Ik was zinnens mij met niets te bemoeien, en eenzaam en afgezonderd, zonder vrienden, zonder kletskoekerij en zonder lief, lijk een kluizenaar, heel den winter, met lijf en ziel in de kunst op te gaan. Het lukte. Ik was gelukkig en had meeval. 't Zelfde voor den tweeden keer! Zie, de baas uit 'Genua' had ook een spruit, die in de edele schilderconste een licht wou worden. Pak vast, Adriaan. Laat een ander uw kalfsnieren met ajuintjes maar stoven! En weer zou de baas zorgen dat ik verkocht. Hij had er ook wat winst op, en verkocht. Altijd op iemands kap geleefd, maar zij ook op de mijne. Ja, hij verkocht.

Er was een zekere bakker, de bakker van 't Spaansche garnizoen op het Zuiderkasteel dat ook als gevangenis dienst deed. Die bakker kocht van mij persoonlijk twee schilderijtjes, en hij wou mij blij maken, dat ik in zijn oogen de grootste kunstschilder was, en dat hij van zijn zoontje, twee jaar oud, een schilder wou maken als ik. Hij zou er heel zijn fortuin in steken als hij het had. Hij zou mij zoo gaarne zien schilderen! Niemand boven op mijn kot!

Heel curieus, buiten mijn weet was ik, tijdens mijn afwezigheid, in Antwerpen beroemd en berucht geworden. Zeven jaar was ik in Holland blijven hangen, zoodat ik nu naar de zesentwintig ging, had eerst wat voor mezelf, dan voor Frans Hals, daarna weer voor mezelf geschilderd, van gemeente tot gemeente tooneel gespeeld, was toen bijna vergeten dat ik schilder was, en als ik hier terug binnen kom, aanziet men mij voor een van beste kaliebers.

– Zelfs Rubens heeft enkele van uwe paneeltjes in zijn verzameling, wist de baas te vertellen.

– Hoe zijn die van uit Holland in ons land geraakt.

– Breek er uw kop niet mee, ze zijn er.

Ja, beroemd en berucht. Doch kruip maar in uw schelp, sluit u op, werk als een bie, met zoo'n baas, die het achter zijn biertong niet kan houden, dat een van de grootste schilders bij hem inwoont, les geeft aan zijn zoontje. En dan Antwerpen, zoo'n klapkot!

En op een zekeren keer komt er een Menheer Van den Bosch naar een zekeren Adriaan Brouwer vragen, die zoo van die kleine paneeltjes maakt, met van die curieuze mannekens op.

– Present!

– Ge moogt er voor mij maken zooveel ge wilt. Hier is al geld op voorhand, en teeken dit briefje.

Nu wijn en oesters, zalm en reebok, die ge door een pijp kon zuigen!

David Teniers kwam mij bezoeken, met sneeuw op zijnen hoed. Een heelen dag zaten wij bij 't vuur, als twee typen van ons eigen schilderijkens te praten en te drinken. Een goede, fijne kerel, die David Teniers, een beetje te gulzig naar eer en

roem, en te gaarne rijk. Het schilderen gaat bij hem lijk een fluitje van een duitje; wat maakt hij sierlijke dingen! Ge moet zijn potten en kruiken maar eens bezien, interessant als menschen. Zijn landschappen, zijn achtergronden in de herbergen! Daar is goud in, dat is daar lijk opgeasemd. Maar hij kruipt niet genoeg in zijn onderwerpen. Hij laat ze zien, meer voor een ander dan voor zich zelf, en hij veegt niet genoeg zijn voeten aan de meening van de anderen. Hij denkt te veel aan zijn koopers. Op een anderen dag komt de waard met afgesneden asem naar binnen gebotterd.

– Van Dijck is daar! Antoon van Dijck! Van Dijck wil u zien, wil u spreken! Van Dijck! Van Dijck! De schilder van den Koning van Engeland, van prinsen en baronnen en heel den hoogen adel. Wat een eer! Wat een eer voor mijn herberg en voor u! Hij zit beneden te wachten, kleed u op!

– Laat hem boven komen!

– Zoo?

– Hoe anders?

In blauwe zijde, 't blonde haar in de

versche krul, blauw van oog, en fijn en edel van gezicht. Iets teer en vrouwelijk, maar daarbinnen een groote kracht. Ik schat zijn werk hoger dan dat van Rubens, zoo lawaaierig niet. Engelenwerk, los van de aarde en stil, als bloemen. Bij zijn werk sta ik bijna meer te luisteren dan te zien, te luisteren naar ik weet niet wat.

– Ik kom u bewonderen!

Dat roert mij. Hij komt mijn werk bewonderen. Ik, die zuipers en pissers schilder! Ge moet al een groot schilder zijn, om over het onderwerp heen, het schilderwerk van een ander te kunnen hoogschatten.

– Pak een stoel Van Dijck, ik zal wel recht staan.

Geen van de twee wou zitten.

Veel over 't werk en over kunst gesproken, en tusschen door zei hij dikwijls: ‘Gij hebt een interessante kop’. En 't draaide uit op ‘Geef mij doek, ik wil u schilderen’.

Doek was er niet voorhanden, de paneeltjes waren te klein, dan maar op een blad papier. Hij vertelde terwijl over

Engeland en over de verf. Van achter de deur hoorde ik den asem van den baas door het sleutelgat komen.

Na een uur stond ik er op. Subliem geschilderd, met een zwier en een losheid, fijn en voornaam van licht en tonen, en gemakkelijk en raak gedaan, als iemand die een brief schrijft.

Maar voor zoo'n verf ben ik niet geschapen. Hij had van mij een soort prins gemaakt. Zoo'n amoureuzen hofjonker, die naar muscus en lavendel riekt, charmant en galant, maar die op hazen- en fazantenjacht liefst de herderinnekens rond zijn duim draait. Zoo een die nooit op strooi geslapen heeft, alleen.

Heb ik toen gelachen. 't Was leelijk van mij, maar ik kon mij niet tegen houden.

– Dat is een masker, Antoon Van Dijck. Een prachtig geschilderd masker. Doe dat met een ander, niet met mij. Met Teniers. Zoo zoudt gij mij willen zien, ons moeder en de meisjes. Maar, God dank!, zoo ben ik niet! Ik ben de havelooze, de ruige zwerver, de wallebak, de geus, de man die menschen schildert, die hun miserie met toeback en bier willen

verjagen. Ik schilder ze niet om er mee te lachen.

– Kunst is schoonheid, beet hij van zich af.

– Natuurlijk, maar anders, anders.

– Ik zal het verscheuren.

– Afblijven! 't Is 't schoonste wat ge ooit gemaakt hebt, 't is alleen te schoon gedroomd. Dat is juist uw innerlijke kracht!

Weer kletskoekerij over 't moet zus en 't moet zoo. En al gingen we beneden eenige fluiten Rosalia drinken waar de baas geen knop voor wou, om de eer, toch voelde ik goed dat ik Antoon in zijn dunk had gekrenkt.

En wie ik al lang had verwacht en verlangd, en toch wenschte dat hij weg bleef (hij was gelukkig ziek geweest) kwam al zingend van ‘Bergen-op-Zoom, houd u vroom’ de trap op. Meteen wist ik, dat mijn kluizenaarsleven naar de vaantjes was. Ik vloog naar de deur en hield ze gesloten.

– Wat belooft ge?

– Een souper van gekookte mosselen, en nog iets dat ik bij heb en ge niet kunt zien!

– Wat is dat?

– Meester in de St. Lucas-Gilde! Laat mij binnen of ik stamp de deur in!

We vielen in elkanders armen. En dan Jacob maar aan 't vertellen, heel zijn wedervaren en ik het mijne. Hij had met manken Jef in 't gevang gezeten voor 't verspreiden van kettersche geschriften. Manke Jef was er gestorven. Hij liep nog altijd met Rubens op zijnen neus, en had nu heelemaal kazak gekeerd in de onderwerpen van zijn kunst. ‘Gedaan met al die heiligen, die naar de Poolster zien!’ Tusschen haakjes, men bestelde toch geen altaarstukken bij dien ketter.

– Het volk! Ons volk! riep hij. Dáár ligt het, kerel, dáár! Bij onze boeren, aan de haven, hun zeden, hun gebruiken, hunne spreekwoorden. 't Volk in zijn zwier en zijn doen! 't Volk en de naakte vrouw! Dat is de kunst! Ge moet mijn Koning Drinkt eens komen zien, daar kan Menheerken Rubens een ferm punt aan zuigen; en malsch dat het geschilderd is! En zoo van alles. Ik had het voelen aankomen, maar ik had mijn spreuk gereed, als ik hem de trap hoorde opstijgen.

– Ge moet maar eens komen zien.

– Maar de Bijbel gesloten houden! Het leven is al Bijbel genoeg!

Ik ben gaan zien. Een horen van overvloed. Een herfst vol sappig fruit. Het heidensche paradijs in Vlaanderen!

En dan vier dagen op trallaliere. Niet onder ons getweetjes. Zelfs Teniers was er bij, de oude Rijchaerdt, een heel klad penseelridders en graveurs, gekend en ongekend, natuurlijk met de noodige afzuipers. 't Doet er niet toe. Van harte gegund. Kunst baart dorst en armoe zoekt list.

Tusschen dien zwerm artiesten was ook die bakker van 't Spaansche Zuiderkasteel geraakt, die van mij nog die twee paneeltjes had gekocht, Joos Van Craesbeeck. Een kunstvloeiende ziel, noemde hij zich. Hij zoop voor zeven en zong lijk een trommel, en wou altijd maar trakteeren om in onze gratie te komen. Hij had een gezicht lijk een kerstenkindergat, dat te lang op een dorpel had gezeten, en had zwart geitenhaar. En oogen lijk spiegeleieren. Hij was niet van mijn lijf te slaan en zeeverde weer, dat hij zijn loopbaan

misloopen had; in plaats van brood in den oven te schuiven, had hij 't penseel moeten hanteeren, het koninklijk penseel, en schilderen lijk ik. Hij weende citroentranen als hij er in kwam.

– Wat kan ik voor u doen, meester Brouwer, o zon van alle tijden, wat kan ik voor u doen? Was ik rijk, ik liet u op mijn kosten leven. Voor u mijn leven en mijn dood! Morgen bak ik voor u zoo'n eierenbrood met korenten!

Vier dagen deed hij mee, tot hij plots zei: ‘'k Ga eens zien of de soep al gereed is’.

Maar er was van eierenbrood geen kruimel te zien, ik zou er anders gaarne in gebeten hebben, want het schoon gespaard geld, om als 't goed weer was naar Isabel en naar ons moeder te gaan, was naar de maan, en ik kreeg daarbij nog een rekening om zooveel kapot geslagen te hebben aan kannen, kruiken en ruiten.

Van den Bosch! Van den Bosch! Kom, hulp! Kom, hulp!

‘Hoeveel?’ Hij trok er met nieuwe schuldbrieven en paneeltjes van onder. Dan van her aan 't werk, om mijn schâ

in te halen en een nieuwe spaarpot bijeen te krijgen. Van den Bosch deed zijn vingeren kraken, en de waard likte aan zijn lippen; die had er ook zijn profijt aan.

Zoo gaat het, als ik aan 't werk ben kan ik er niet uitscheiden, en neem ik nog den tijd niet om mij te wasschen; maar eens er uit, zijn er soms paarden noodig om er mij weer in te trekken; tot ineens de vlam weer opzoeft, en dan hangt heel de wereld aan mijn hielen.

Ik werkte den winter door, 'k was lijk een oven. En zoo kwam Lichtmis en 't lengen van de dagen. Ik had goed werk. Ik was beroemd. Ja, zoo beroemd dat er op zekeren morgen een notaris bij mij kwam aankloppen ‘gezonden door Prins Rubens, of ik zoo goed zou willen zijn, om op een door mij te bepalen dag voor meester Notaris te willen verschijnen om aldaar in Rubens' bijzijn schriftelijk te willen verklaren dat de schilderijtjes voorstellende dit en dat, die hij in zijn bezit had, echt van mijn hand waren, en dat ik ze geen tweede maal had gemaakt, daar er zooveel namaak van mijn werk was, en hij zich er erg om bekommerde,

daar hij ze voor echt had gekocht, want hij hield zooveel van mijn werk, en of ik hem dat plezier eens zou willen doen.'

Op zoo'n pierenzin krijgt men dorst, terwille van zijn lengte en zijn schoonen inhoud! Rubens kwam naar mij!

's Anderdaags, zoo iets laat men niet koud worden, was ik met Rubens bij den notaris, en teekende het geval. De koning der schilders! Rubens! Ge moogt nog zoo bot en baars zijn, zoo iets gaat in het hart. Ik was er voor gekleed, de pluim recht omhoog, en de kanten kraag moest niet onderdoen voor hagel.

Nu weet ik dat ik kan schilderen! Dat is niet goed voor mij. Genoeg om geen borstel meer vast te nemen. Ik kan het immers toch. Ik hou er van, iets te doen wat ik niet kan. Altijd maar trachten, altijd maar begeeren!

Ik moest maar gedurig naar zijn oogschelen zien, en naar zijn handen. Die groote oogschelen, die om zoo te zeggen heel die triomfantelijke wereld van kleurige visioenen beschermden, en naar zijn handen zag ik, die zijn droomen zoo machtig en heerlijk wisten uit te beelden.

Ik voelde zoo iets alsof ik voor Gods plaatsvervanger stond, indien God een schilder moest zijn. Daarbij, daar straalde iets wijs, innigs en goed uit dien man, iets verheven, echt iets prinselijk. Nonde! Spijtig dat hij zoo Spaanschgezind is. Maar och kom, was hij anders geweest, dan hadden de Jezuïeten hem in den steek gelaten, en hadden we misschien minder schoone dingen van hem gezien. Want kunst hangt niet alleen af van wat we kunnen, maar ook van wat we zijn. Zoo is God in alles te prijzen, want alles komt van Hem. O, Heer. Gij steekt het toch altijd zoo in elkaar, dat het bobijntje zóó afloopt dat de twee uiteinden van den draad altijd in Uwe handen terecht komen. En dan zei Rubens: ‘En 't zal mij plezier doen, en een groote eer zijn, u eens bij mij te mogen ontvangen.’

Bij hem thuis? Bij hem?

Ziet ge dat er daar een radijsroze kardinaal zit van zijn spek te geven op die leelijke geuzen, of d'eene of d'andere edele dame met een pruimenmond over haar hondekens zit te stoefen? Neen, dat mag ik Rubens die groote ziel, niet aandoen.

Ik mag hem niet in verlegenheid brengen. Ik zou er wat kunnen uitflappen, dat die Monseigneur los over tafel zou doen springen, en de dame zou doen ineenvouwen van ontsteltenis.

– Als 't zoo eens pas geeft, zei ik.

□ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □

De lente is weergekomen, de botten komen op de takken. Het bloed springt op. Houdt u maar tegen! Een kruik op de zon, een kruik op d'eerste madelief! Kom drinkt mee, Mompert, Teniers en allemaal! Komt mee naar den goeden, ouden ‘Klaveren Zot’ voor gebakken pladijs, de meid was er weg; komt mee naar den ‘Armen Duivel’ voor gekookte worst met Rijnschen Bleeker! Ik kreeg zin in een herbergprinses, zij kreeg kransen, sloefkens en een kanten zakdoek. Te schoon weder om nu op paneeltjes te zitten pieren. Van den Bosch zit achter mijn hielen, dokt niet meer af, of ik moet eerst met een armvol tafereeltjes voor de pinnen komen. Bloedzuiger! Vampier!

't Is tijd om naar ons moeder te gaan en naar Isabel. Ik wil er flink uitzien, een schoonen doek voor ons moeder koopen,

een armband voor Isabel. Ik wil de gouden carolussen in mijn holle handen tegen ons moeder haar ooren laten rinkelen. Werk dan eerst een week of acht. Neen! De snak naar ginder is te groot. Mijn penseelen zijn koppig. Ik daver van verlangen. En daar is bijna geen zaad meer in het baksken.

– Baas! Laat dit bakkersverken van 't Zuiderkasteel eens boven water komen!

Met de tranen in de oogen kwam hij aangeloopen.

– Wat blijdschap u van dienst te kunnen zijn!

– Ik moet voor een paar dagen naar Audenaarde naar ons moeder, en om daar de landschappen te schilderen, de schoonste der wereld. Ik heb geld noodig. Ge bewijst de kunst een grooten dienst als gij....

Dezelfde avond bracht hij een dikke som, en riep:

– Verdomd, dat ik dat wijf toch heb getrouwd, of ik trok mee, mee met u.... Oh! dat ik het kon uitleggen, hoe men mij beet genomen heeft... Maar 't is niet goed over familiezaken te spreken.

Wie zijnen neus schendt, schendt zijn aangezicht. 's Nachts is hij er lodderzat vandoor gewaggeld, maar eerst wou hij mij omhelzen, alsof ik naar Amerika trok. Arme vrouw, die met zoo'n remedie tegen de liefde zit opgeschept.

En nu naar Audenaarde, naar de Schelde, naar ons moeder en naar Isabel!

VII

Carolus ging mee. Te voet, om alles lang en veel te bezien. Tijd genoeg. Ik had een degen bij; ge weet nooit voor onderwegen, voor 't een of 't ander spook; en van papier en potlood had ik mij ook flink voorzien.

Ik stapte door de landschappen zalig lijk een heilige.

Zonder verleden, zonder toekomst, door niets gebonden, vrij en eenzaam en zonder haast. Elk ogenblik was een schoone eeuwigheid. Dat is leven! Ik hing lijk een pluim op den zachten zomerwind. Ik bleef zitten waar ik gaarne zat en staan waar ik wou. Het was het echte slenteren, het weelderig dolen, met omwegen en binnendoors. Dan kunt ge genieten.

Ah! wat is de natuur schoon zoo gezien. Maar er niet op peinzen! Alles is door liefde geschapen, maar alles vreet elkander op. Ik versta er niets van, en

wil er niets van verstaan. Ik schilder. Ik schilder wat ik zie, en toch schildert men wat men voelt. Is 't daarom dat wij op de helderste landschappen ergens een donkere wolk zetten? Of is dat enkel voor het lichteffect? Zand er over. Een ding weet ik, de ziel schildert mee. Ik zie de natuur het liefst tegen den avond. Als er goud in de lucht komt en de schouwpijpen beginnen te smoren. Dan komt er zoo'n serene stemming, en zuiverheid en vrede uit alle dingen. Dan wordt men den onderkant, het wreede niet meer gewaar, of beter men ziet er als doorheen. Achter alle leed glinstert er iets dat u van schoonheid zuchten doet. Onderweg werd er geteekend dat de stukken er af vlogen, man en boom, beek en hoeve. 't Logeeren kon mij niet schelen, in een proper bed, met den kop op de tafel, in een hooimijt of in het koren. Oogen toe en afgeloopen. Men slaat geen enkel herberg over, om het bier, dat bijna van dorp tot dorp verschilt van naam en van smaak, en ook om de lieve smoeltjes der door God gezegende zonnekloppers. Met hen mee gedobbeld en gekaart. Kaarten is mijn

klop! Soms tot vier uur in den morgen. Daar spartelt uw bloed bij op. Kaarten is een kunde, daar zit geest en vernuft in. Dobbelen is een stomme luk. Goed voor kinderen en stumperds. Ik ben altijd beschaamd als ik met het dobbelen win. Een mensch moet kunnen veroveren en niet krijgen. Ik zou mij klein en verlegen voelen als ik van af morgen ineens zoo goed kon teekenen lijk Dürer. Maar ik gaf er een jaar van mijn leven voor, als ik het door mij zelf kon veroveren.

God geeft elk mensch zijn bakzakske mee, maar ieder moet zijn broodje zelf bakken anders smaakt het niet.

Van kaarten gesproken, 'k heb daar ergens met een pater tot 's morgens negen uur zitten schuppen-dammen. Nooit ontmoet zulk een hardnekkig kaartspeler! Ik verloor het vierde van mijn geld. ‘Ik schei er niet uit met verlies!’ was mijn roep. ‘En ik schei er niet uit met winst!’ was de zijne. ‘En toch moet het een einde nemen,’ riep hij, ‘want ik moet rap naar mijn klooster. Ik houd mij aan de leer van onzen H. Vader Franciscus. Gij zult geen geld op reis meenemen! Van

bier heeft hij niet gesproken. Baas, doe daarom de kruiken nog eens vol. Het moet op tot den laatsten penning!' En dat is zoo gebeurd, tot we allebei niet meer wisten waar het noorden was. Toen ging hij, gaan is 't woord niet, rap naar zijn klooster.

Hier en daar vond ik een rookershol, waar men nog belladona kon rooken. Het was zelden dat men er nog een aantrof, zoo was dat uitgestorven, en men geraakte er moeilijk binnen, uit wantrouwen.

Om u dan tot twee keer per dag met een paar wanhopige toebackzuigers te laten bedwelmen was geen aardigheid. Doch ik moest op mijn kunst letten. Daarom geen derde keer! Ik moet den Hemel in mijn kunst vinden! Waarom kan de Hemel zoo niet in ons hart vallen, en moet men er eerst brandewijn voor drinken of belladona voor smoren?

Neen, die reis vergeet ik niet, hoe simpel en kort ze ook was. Ze was voor mij een der plechtige momenten van mijn leven. Daarom onthoudt men er alles van, en wil men er alles van vertellen. Hoe de klaver en de haver stond, de vis-

schers aan de rivieren, de kleuren van de avondzon, en 't luiden van de morgenklok.

Nu eens was ik weer alleen, dan trok ik voort met leurders, Jan Potagiers, boeren, bedelaars en rabouwen. Toen ik nabij Zotteghem kwam, waar de heuvelen beginnen, was de helft van mijn geld naar de maan. De heuvelen! In vele jaren er geen meer gezien! Men riekt de stal! Nu wil men ineens haastig worden. Maar neen, ik wil tegen den avond niet in Audenaarde aankomen. Morgen bij vollen, helderen dag, met de volle zon. Mijn intrede moest klinken lijk een klok. Daarom zocht ik logies in een boerenherberg.

De heuvelen, eerst goed de heuvelen met de oogen opeten. De verre blauwe heuvelen, met een dorpstoren daartusschen in de plooien en een windmolen er bovenop! Het is of men zelf een breede poort is, die opengaat op het geluk. Schoon! In deze streek blijf ik wonen! Rubens en Jordaens, ze mogen in de stinkstraatjes van Antwerpen hunnen nestel afdraaien. Ik blijf hier in dit open schoon en zuiver land, met Isabel! Een eenvoudig kalm leven, met een melkgoede vrouw bij

mij, en dan maar schilderen. Dat is 't kolfken naar mijn hand. Het leven kan nog schoon worden, en laat dan de wereld maar draaien of niet. Ik trek er mij geen sijs van aan.

Ik smaak eindelijk weer dat zalig Audenaardsch bier, van dat echt, jaren op kannen en kruiken, vol stijl en kruim, stijf van 't liggen, fonteinen van geluk.

Er zitten daar kaarters, echte tuischers, niet om 't plezier van de kaart, maar om de piasters. Ik teeken er rappe schetsen van. Maar bij 't geroep van: klaverdam, hertenaas! troef! gespekt met vloeken en verwijten, houdt u dan maar tegen!

– Mag ik mee een kaartje trekken!?

Ik won die schreeuwers hun schilden af, in 't begin, maar stilaan, en met de schoonste kaarten in de hand, begon ik slag op slag te verliezen. Hoe is 't Gods mogelijk! En 't geld ging zienderogen weg.

Maar met het laten vallen van een kaart, die ik wil oprapen, zie ik, dat er een van die rabouwen achter mij met een spiegeltje staat.

Daarmee geef ik dien vent een vlaai op

zijn kikvorschensnuit dat er zijn kousen van afzakken; giet er mij een van de spelers een volle pint bier in 't gezicht, zonde voor 't bier, ik sla hem met mijn pint een slijkoog, en 't zat er bovenarms op. Ton en potten omver en van zeven windstreken tegelijk, sloegen ze op mijn nobel figuur, dat ik er klein van werd. Ze trokken hun mes. Een tegen zeven! Of beter twee tegen zeven, want Carolus, mijn vriend, gaf van zijn tanden dat de broeklodders flapperden. Dan vlug achteruit gewipt, en ik trok den degen. 't Wijf draaide van haren sus, de waard liep naar de deur en riep naar 't onschuldig koren: ‘Hulp! hulp, moord! moord!’ Wat zoo'n puntje aan een lange ijzeren stok kan doen! Ik drong de bandieten in een hoek, ze werden groen, er lieten er hun mes vallen, doch was er nu een bijgekomen, of was 't de waard zelf? In elk geval, er wierp iemand van achter een houten schutsel, met een tinnen kruik op mijn schedel, dat ik er van tegen den muur tuimelde. En z' hadden mij zeker als een onnoozel lam afgemaakt, indien ik Carolus niet aan mijn zij had gehad. Die

beet met een hartstocht naar hun kuiten, naar hun handen, naar hun keel, met een beestachtige, hondsche razernij, als voor de grap, dat ze er in een Sint-Rochus van veranderden, en als voor den duivel op den loop gingen.

Daar stond ik met een bebloeden kop, een gezwollen neus, een oog toe, schrammen in mijn gezicht, twee tanden los, een stijve hand, zonder daarbij te spreken van de stampen en de stompen, die lijk kasseien van pijn, mij scheve snuiten deden trekken.

Hoe er een mensch niet onder dood blijft terwijl er anderen hunnen kaas laten met over een mosselschelp te vallen. Ge verstaat er u niet aan. Maar met zoo'n frutkop kan ik morgen niet bij ons moeder komen en zeker niet bij Isabel. De eerste zou weenen, de andere zou mij uitlachen. Eerst mijn gezicht bij den barbier-chirurgijn laten herstellen, en mijn gescheurde kleeren bij een kleermaker laten nazien en persen.

Natuurlijk dat ik dat roovershol: ‘In 't lang Plezier’, nog met mijn rug bezag, en naar het naaste dorp trok. De barbier

beplaasterde mijn puinaangezicht als met een beeldekenswinkel, en terwijl de kleermaker voor de flarden zorgde, zat ik in mijn hemd op mijn slaapkamer naar de verten te zien en te peinzen over mijn tegenslag. Twee, drie uur van hier was Audenaarde mijn schoone stad, en ik moest wachten tot ik weer effen en gaaf genezen was, om er in te komen. En hoeveel dagen zou dat nog kunnen duren? Om de muren op te loopen, om u zoo uit den eersten den besten boom te laten vallen!

En dan de volgende dagen rondgedoold, langs de dorpen, de heuvelen en den buiten rond Audenaarde. Ginder zag ik de stad aan de Schelde liggen. Een perel in het dal. Lijk een Jerusalem aan de Jordaan. En dan verder die heuvelen en de verre, verre meerschen, en ginder heel ver den onweerstaanbaren Kluizenberg! Naar dat land en die stad had ik jaren getracht, gespitst en geneusd gestaan. Daar lag het nu, mijn Belofteland, vlak bij mij, en ik kon er niet binnen, terwille van mijn vastenavondgezicht. Maar ik doolde door geen woestijn. Er waren herbergen! Waar ik ook binnentrapte en

ze met de kaarten aan 't spelen waren zei ik, naar mijn gezicht wijzend: ‘Zie mannen dat heb ik er voor over, voor wie valsch speelt! Wie het waagt, rijg ik aan mijn naald!’ En 't ging juist.

Oh! die schemeravonden kon ik op de heuvels zitten, en zitten zien hoe de donkerte viel, verlangend naar Isabel. Soms kwamen er boerenmeiskens voorbij en die begonnen het uit te gieren, als ze mijn gezicht zagen, den neus in een doekske gewonden, een zwarte lap voor het gekwetste oog, hier en daar een kruisplaaster. 'k Was elken keer maar bang dat Isabel bij zoo'n groepje was. Dan had ik moeten blijven zitten, lijk de zouten vrouw van Loth, terwijl mijn hart één vlam was om Isabel te verslinden. Neen, neen, ik moest eerst goed genezen zijn vóór ze mij mocht zien.

Ginder woonde Isabel. Wat is er van haar geworden? Want men stelt zich altijd iemand voor, zooals men ze de laatste maal gezien heeft. Zij zal nu zeker een pronte vrouw geworden zijn, in de volle bloem. Er is maar één schrik om mijn hart, dat ze zou kunnen getrouwd

zijn! Wat dan? Met dien man ruzie maken, en hem met m'n degen.... Kalm Adriaan! Waarom zou ze getrouwd zijn? Ik ben wel niet getrouwd. Om van mijn wonden rap te genezen ging ik mij, op raad van een varkensslachter, laten belezen bij een oud wijfken aan een boschkant:

> Zoo Jezus' wonden niet gezworen hebben
> Zullen deze wonden ook niet zweren.

Binnen de negen dagen, moest ik er uitzien als een die versch geboren was! Nog negen dagen! Negen dagen dolen. Aan koopmannen en leurders vroeg ik zoo langs mijn neus weg, of ze in Audenaarde in 't Boterstraatje daar geen Weduwe Brouwer kenden. Ze wisten van niets. Natuurlijk zal moeder verhuisd zijn.

Op een keer, misschien den zevenden dag na 't belezen, dat verdorie een goede uitwerking had, zat ik aan een beek, een herder met zijn hond en zijn schapen af te teekenen, als er een pater voorbij kwam, of beter van den Zandweg naar mij toekwam. Dus iemand die in de

konst een goesting had. Hij bleef staan, zweeg en zag. En ik gaf ook geen klank.

– Van waar is de heer? vroeg hij eindelijk.

– Van Antwerpen.

– Kent gij daar dan Adriaan Brouwer niet?

– Een titske, al van gehoord toch.

– Zoo, die is van onze streek, daar ginder van uit Audenaarde.

– Zoo, curieus.

– Ja, en dat is een heel groote kunstschilder, een die allemaal plezante mannekens maakt op klein paneeltjes, zeer beroemd. Toen hij pas zestien jaar was is Frans Hals hem zelf uit Holland komen halen. Hij woont nu te Antwerpen, is de beste vriend van Rubens, en ze zeggen dat hij kan drinken lijk zeven tempeliers....

– Zoo dat wist ik niet....

– Ik wel....

– Dan kent ge ook zijn ouders?

– Die zijn allebei dood. De vader van over veel jaren, de moeder pas van over anderhalf jaar.

– Is ons moeder dood?

– Zijt gij dan zelf?....

En toen vernam ik dat zij in de grootste armoede gestorven was, en de kinderen her en der getrouwd waren.

Toen wist ik ineens wat een moeder was. 't Schoonste dat God geschapen heeft is een hond en een moeder. Beiden blijven trouw door alles heen, tot in den dood.

Een moeder, ze werpt u uit, ge zijt vol van haar vleesch en haar bloed, ge leeft van haar melk, ge leeft van haar hart en haar gebed; een vader is er voor zoo weinig tusschen, een moment plezier, maar zij heeft de dracht, de smart en de pijnen. Zij weeft rond u haar droom en hare fierheid en haar geluk. Zij wil gelukkig zijn door u. Maar gij geeft er haar niets van terug, gij houdt uw geluk voor u zelf of geeft het aan anderen, aan vreemden. Zij is met u en rond u, en telkens verbreekt ge keer op keer haar liefde als de draden van een spinneweb, dat u hindert. Want gij staat los van haar, maar zij niet van u. Zij wil u zijn, en dat lost ze nooit spijts alles. Gij zijt eens van haar geweest, en dat wil ze bestendigen. Daarom doet ge nooit kwaad in haar oogen. En

dat is haar groote strijd en haar smart, dat ze u noch naar lichaam, noch naar de ziel kan behouden. Men kan maar een ding doen, er goed voor zijn. Helaas ik ben er niets voor geweest, effenaf niets. Z'is dood, ik voel mij schuldig. Onbewust heb ik meegeholpen, dat haar offer voor niets is geweest. Nu, te laat, komt de dank voor wat ze mij gaf, en 't verdriet omdat ze mij niets meer geven kan. Want al heb ik ze in jaren niet gezien en geschreven, het gedacht alleen, dat z'er nog was, nog bestond, was toch een toevlucht. Hoe dikwijls heb ik naar u niet geroepen, als 't mij slecht ging? En ik heb toch altijd gedacht bij u eens weer te komen als in triomf? En ik heb hier toch bij mij die schoone, zijden halsdoek?

Zoo probeerde ik mij wit te wasschen. Maar diep hier binnen, voelde ik dat ik veel van haar leven had vergald en haar had helpen dooden. Bier en belladona om dien bol te verdrinken! Nu kon ik in Audenaarde niets meer gaan doen. Om daar de zon uit te hangen, was mijn gemoed niet geschikt, en ik trok als een schaduw door de stad, de overscheldsche

heuvelen op, naar Isabel! Mijn gezicht was nu niet meer om mee te lachen. Isabel, ik ben daar! Armen open! Ja, ginder was het, dat zij zonder die kus, waar ik nog naar snak, van mij wegliep.

't Was een klein hoeveke. Zoo een Breugelsche boer met zeven dagen stoppelbaard, kwam op mijnen ‘Hela!’ uit den stal te voorschijn. Of hier geen Isabel woont? De vent wist noch van toeten of blazen.

Hei ja, maar het draaide dan toch uit, dat er bij den vroegeren boer een huishouden woonde met een soort van nichtje of zoo iets, maar of die Adolphine of Isabel of Trullentut heette, wat wist hij daarvan! Hij wist alleen dat er ruzie was geweest, en d'een waren dieper de Vlaanders ingetrokken, en d'ander die met dat soort nichtje, waren ergens de Walen ingetrokken.

VIII

Daar stond ik nu met mijn pluimen en den armband. Waar was ze? Wat deed ze daar? 't Was zoo lang geleden, en er was al zooveel water door de Schelde gevloeid.

Dan toch de Walen ingetrokken, meer uit verlatenheid en ledigheid en koppigheid, dan om Isabel te vinden. Zoek maar naar een speld in een hooiopper!

'k Ben tot aan de Maas geslenterd, heb er wat rotsen geteekend, tot al mijn geld op was, en dan weer lusteloos bij het rijzen van de bladeren naar Antwerpen afgezakt.

Met een stoppelbaard, hol van honger, verwaarloosd en verzonken kwam ik Antwerpen binnen, met het gedacht in ‘Genua’ torens vleesch te eten, en dan acht dagen te slapen. Als ik in de Lepelstraat kwam, rook het bij den bakker op den hoek naar versche broodjes, zoo weldadig om ineen te zakken! Carolus werd

het ook gewaar en bezag mij met opstookoogen. ‘Doe het!’ – ‘Doe het!’

Ik er binnen en kocht voor mijn laatste pitjes een handsvol koeken met korenten. Een jonge vrouw geriefde. Kastanjebruin haar en groene oogen. Jong en slank, een abrikozenvel. Daar zat iets van een engel in en van een jaguar. Een model voor Van Dijck. Dat ga ik hem zeggen!

– Goed weer, hé schilder! zei ze gespraakzaam, met een minachtenden blik naar mijn kleeren die meer strooi dan bed hadden gevoeld. Wie mijn kleeren kwetst, kwetst mijn hart. Het gaat in de wereld om de kleeren! Ha! om ze met een stamp op haar maag, een bedwelmenden mondkus te geven. Ze zag nog eens verachtelijk naar mijn bussel papieren.

– Schoone dingen gemaakt? Ge schijnt van ver te komen? vroeg ze spottend. Ze wou de pieren uit mijn neus halen. Ge zaagt, zoo een die tegen de kunstschilders was. Voor wie een kunstschilder een halfgaar produkt is van de natuur, een soort van die luilakken, zuipers, armoezaaiers, bandeloozen. Ik was dat, ja! maar

ik duldde niet, dat ze, met mij te vernederen, heel onze schildersgilde over één kam scheerde. Ik was gekrenkt.

– Heb ik betaald? Goed, en de rest zal ik niet aan uwen neus hangen, schoon stuk vleesch! Dag!

Ik draaide naar buiten. Toen ik, al bijtend in een molligzacht koekske, omzag, stond ze in de deur, en zei iets tegen twee buurvrouwen, die met haar meelachten; ge zaagt, 't ging over mij, in den slechten zin. Ik voelde dat van ver. Hoe er in zoo'n schoone kreaturen, zoo'n distel kan steken! Ha, dat is spijtig. En misschien al goed, want anders werden wij er allemaal op verliefd. Ik kan het niet slikken, dat een lieve vrouw mij beleedigt. Het ergste dat een man kan overkomen. Het roept om wraak! En juist dat zij zooiets van Isabel weg had maakte het geval nog puntiger. Ik zal bij dien mislukten engel, een van deze dagen, als ik mij gewaardig nog aan haar te denken, weer eens binnen loopen, maar dan met den knevel in de pin. Curieus of ze dan nog zal spotten!

Dat binnenkomen in Antwerpen met

die vrouwelijke vernedering, trok mijn maag zwaar naar beneden. Toen ik in ‘Genua’ kwam, zakte ik bijna in mijn knieën. Had die Joos van Craesbeeck, die loeder van een bakker van 't Zuiderkasteel, die purperen zweetbiet, sinds verleden week, wegens dat geleend geld, niet heel mijn boeltje doen aanslaan, en door den notaris doen opschrijven, om een dezer dagen openbaar verkocht te worden op de Vrijdagmarkt of anders heel mijn boeltje, in ruil voor de schuld, tot zijn bezit te maken! Om in zeep te veranderen! Baas Dandoy en zoon moesten mij tegenhouden om niet alles in kort en frut te stampen. Zulk een arm schildersboeltje, dat een Franciskaan nog niet zou oprapen, moest verkocht worden: wat borstels, een versleten broek, een gebarsten drinkglas en andere vodden, en natuurlijk eenige onafgewerkte paneeltjes en grijsjes van mijn hand en dan dit schoon portret van Van Dijck, want tafel, stoel en bed was eigendom van Dandoy, de waard. Ha! die roode knobbelkomkommer, die zoo aan mijn schilderijkens zocht te geraken. Hij is er nog niet half!

Een kapmes! Dat ik ze in duizend splinters klief! Ik steek hem door als hij er zijn ongewijde pollekens naar uitsteekt! Ik op den loop naar Van den Bosch. Zoo en zoo'n geval. Hij neemt de schuld over. Ik ga voor hem schoon landschappen schilderen!

Ha! nu staat die gevlekte paddestoel in zijn hemd te blinken, die zatte deeg, die mislukte korentenkoekenoven!

En wat een pretentie! 's Anderdaags, ja 's anderdaags reeds, Dandoy moet hem verwittigd hebben, komt dat speenverken op zijn zijden kousen met den steert tusschen de beenen mij opzoeken, en verontschuldiging vragen. Ik sla hem dat schuldgeld dat Van den Bosch mij gegeven had, verontwaardigd op de tafel.

– Daar uw slijk! Daar uw tyrannie, waarmee gij mij hebt willen onteeren. Daar uw slavernijketting, waarmede gij mij wilt ketenen aan uwe gulzigheid. Nog voor geen duizend miljoen, krijgt zoo'n soort beest met kleeren aan, een vingerlid schilderij van mij!

Hij zou bijna geknield hebben, de tranen

murmelden over zijn trompetterskaken. Hij dacht, ziet ge, dat ik van mijn reis nooit zou weerkomen. En daarom. Z' hadden zelf gezegd dat ik dood was. 't Was toch eigenlijk zijn schuld niet, ziet ge, verstaat ge, dat ziet ge van hier, zijn schuld!

– Ik heb een veel te goed hart voor de menschen van de edele schilderskonste. 't Is de schuld van mijn vrouw en ook van mijn tante Beth, die een echt stekelverken is. Ha! Meester Brouwer, als ik alles moest vertellen, uw kam kwam recht staan op uw kop. Dat zijn familiekwesties. Ik zwijg daar liever over. Laat ons liever een pot muscateller klieven. Baas, doe toptig vol!

Zoo zat hij te janken en te kankeren, tot het weer al drinkende over het schilderen ging. Hij was ook begonnen, zoo in mijn aard, natuurlijk zoo goed nog niet.

Mag ik mijn werk eens komen laten zien?

– Goed kom het dan maar eens laten zien, maar na het daglicht, want ik wil veel gaan werken.

– 't Spreekt van zelf dat mijn vrouw

mij uit lacht, zei hij, maar ik lach haar ook uit!

– Alle bakkersvrouwen doen dat, zei ik, 'k ken er zoo nog!

– En tante Beth is razend. Maar de kunst vóór alles! Weg met de wijven en de tantes. Ik heb die oude notenkraakster in de kantien van 't kasteel alleen laten zitten. Zij houdt daar de kantien, ziet ge, ook weer een stomme familiekwestie. Ge weet, wij woonden bij haar in, op 't kasteel ziet ge. Neen, ik wou dat eeuwige ganzengekwek van tante Beth niet verder hooren, van haar niet meer afhangen, en 'k ben met vrouw en kind in de stad gaan wonen. Wel wat klein, maar 't gaat. Ik bak in den kelder en schilder op zolder. 't Is op den hoek van de Lepelstraat. Elken dag ga ik naar 't kasteel het baksel doen voor 't garnizoen, verder ben ik vrij, en hoef op dat zuur gezicht niet meer zien. Thuis bak ik voor mijn eigen, verdien aldus een piaster meer, en tusschen twee ovens in schiet ik naar mijn zolder om te schilderen. Wanneer mag ik met mijn werk eens afkomen.

– Ach, vriend Joos, doe de moeite

niet. Ik zal zelf eens komen zien. 't Is toch op den hoek van de Lepelstraat?

– Op den hoek van de Lepelstraat.

– Goed, ik zal dan zelf eens komen zien, want ik dacht dat ge op het kasteel woonde, en bij die Spanjaards zet ik geen voet over den dorpel. Ah! Dus dat was zij, die vrouw, die met mij gespot had! die jaguar-engel. Nu kan ik mijn wraak laten schitteren!

– Als ge komt geef ik u een schoon rozijnenbrood mee. En als ik zoo nu en dan eens wat les krijg, zal ik wel tot iets geraken, en u eeuwig dankbaar zijn!

– Ik ken dat. Ik zal u les geven, maar zal uw vrouw mij niet scheef bezien?

Hij schokschouderde minachtend.

– Nog een pot, baas!

□ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □

Als ik mij in 't nieuw had gepikt, met het geld van Van den Bosch, en bij een jood wat zakgeld was gaan leenen, tegen nog te maken schilderijkens, trok ik er op af. Ik was weer de Adonis, en probeerde mij de air te geven, die Van Dijck mij geleend had. Die madam zal nog al maanogen trekken! Maar zoo zijn de

vrouwen, ze deed of ze mij niet kende, alsof ze mij nog nooit gezien had. Om te bersten. Zijn werk was zus en zoo, slap en niet gekund, maar er stak een wil in en een geestdrift om er iets op te krijgen. En daar moet ge toch mee beginnen.

– Ik zal nog wel eens terug komen.

– De meester zal een schoon krentenbrood meenemen, zei hij.

– Menheer kan gerust met ons mee eten, zei de vrouw.

– Niets afslaan, dan vliegen, zei ik.

Terwijl hij naar den zolder liep, om nog eenige teekeningen te halen ben ik zoo onnoozel van haar te zeggen.

– Een week geleden ben ik hier nog in den winkel geweest, niet waar?

– Gij?

– Gij hebt mij toch geriefd, dien schilder, met dien hond; g'hebt nog gevraagd of ik van verre kwam.

– Ah, er komt hier zoveel volk over den vloer.

Ze wou mij de gelegenheid niet gunnen haar een steek onder water te geven op haar vroeger gespot.

Van toen nam ieder van ons zijn

houding aan. Zij was heel vriendelijk, ik deed heel vriendelijk. Maar uit ieders oogen sprak: Ik loop er niet in. Ik wil u niet. Zoo spanden wij elkander netten om er niet in te vliegen. Waarom dan netten spannen? Ik weet het ook niet, of beter, ik weet het wel, er was van weerskanten de vrees om malkander te gaan geerne zien.

Zij wou mij niet, ik haar niet, en juist door al dat willen en door dat goed te laten zien, stortte heel de boel in elkander. Hoe is het leven toch ineengedriegd?

Ge vraagt u af: Wat is van ons, wat is van God? Ik kwam er natuurlijk nog verschillende keeren, maar telkens als ik wist dat de bakker thuis was. Ik wou haar kristalhelder laten zien, dat ik volstrekt geen gelegenheid zocht, om maar één minuut met haar alleen te zijn. Als ik er kwam, en hij zat op zolder te prutsen, zei ze eenvoudig

– Ga maar naar boven, menheer.

Daar lag duidelijk in: ik houd u niet tegen. Ik zei ook niet meer dan noodig was en teende kordaat de trappen op,

naar den zolder, waar ik tegen goesting les gaf aan den onnoozelen Joos. Onder 't eten, 'k moest er telkens blijven mee eten 's avonds, was zij gespraakzaam en vriendelijk, lijk ze dat was tegen God en alleman. Och, verdorie, wat was ze toch schoon als ze zoo bezig was en als z' het kind op haren schoot had; en als ze dronk, een breede, witte keel.

Ge weet met uw handen geen blijf, ge zoudt op uw vingertoppen kunnen bijten. Maar elke klop van mijn hart zei: Toch krijgt ge mij niet. Wat dacht zij over mij? We kunnen in elkanders harten niet lezen, maar ge kunt dat zoo gewaar worden, zij dacht hetzelfde. Thuis heb ik er onder het werk zoo zitten aan denken, dat ik er het penseel liet van zakken, en er met den hond begon over te spreken.

– Ewel Carolus, jongen wat peinst gij ervan? Z'is schoon, man, maar ze krijgt mij niet. Ik wil haar niet.

Na het eten trok ik er met den bakker gewoonlijk van door, op staminee, om er eenige kruiken burgemeester te maken, en om de broodkliënten ook wat te gunnen, zei hij. 't Werd elken keer een gat in

den nacht. Ik moet rechtuit zeggen, ik kon veel drinken, maar dat was magere kaas tegen dien deegkneder; dat viel daar binnen lijk in 'n bornput, dat schuurde geen wanden. We zochten de kleine kavitjes en bordeelkens op, waar het stonk van smoor en bier, waar de echte baskonters en rabouwen zaten, en nog geuzen van 't echt bloed, onze kameraden en modellen; daar kost ge nog eens hartstochtelijk kaarten, uw lits eens uitslaan, en als 't noodig was, eens vechten.

Soms ging het ook naar ‘Den Robijn’, waar d'artisten samen kwamen stoefen.

– Nu wil ik daar nog niet veel komen, zei Joos. Ze gelooven nog niet in mij, maar later, dan stoef ik en drink ik hen dobbel door elkander!

Zoo 't scheen bracht dat uitgaan en verteer thuis veel ruzie, maar hij loste er geen kraaksteen over. Als ik vroeg, wat zijn vrouw daarover zei, dan haalde hij minachtend zijn schouders op:

– Zij verstaat niet dat een kunstenaar zijn zwier moet kunnen nemen, en voor de rest zijn er familiezaken in het spel.

Dat moest daar krioelen van familie-

zaken, maar daar was hij heel karig mee. En ik vroeg er hem niet naar. Andermans doen en laten, bezit en toestanden, hebben mij trouwens nooit mijn hals doen rekken, om over 't muurke te zien.

De kwestie voor mij was, dat die vrouw mij noch rust of duur liet in mijn gedachten, en dat ik hem over haar wou doen spreken, zonder dat het opviel. Er was geen kloksken uit te krijgen. Lijk zoete priemen doordrong haar beeld mijn hart. Ik was scheutig om er naar toe te gaan, en een uur op voorhand kon ik al niet meer werken, van aandoening. En toch wist ik, dat ik geen pink zou uitsteken, om haar te hebben, en dat wist ik van haar ook, ook voor wat mij betrof, en dat het altijd zoo zou blijven. Wij maakten het koud tusschen ons. Ik had er mijn plezier in.

Op een avond was Joos nog niet thuis gekomen van 't Zuiderkasteel. Nu stonden wij daar voor den eersten keer alleen tegenover elkander. Ik wou weggaan.

– Hij zal daar seffens voor 't eten zijn, zei ze. Niet om mij te houden, maar omdat ze er zeker van was. Wij met ons tweeën tegenover elkander. Het doet vreemd aan.

Ik had het mij niet kunnen voorstellen.

Vervelend, zoo twee, die elkander niet willen, malkander vermijden, vreezen en malkander niet willen vangen. Ge weet niet wat zeggen. Als twee vreemde kinderen. – 't Was van: zet u neer. Slecht weer vandaag, met al die nattigheid. Hoe is 't met de kleine? En zoo zit ge over d'onnoozelste dingen te zeeveren, terwijl de zielen tegenover elkander als fakkels knetteren. Dan weer stilte. Zij ziet eens naar de potten, roert in 't stoofvleesch. Zucht omdat de Joos zoolang weg blijft. En staat eens aan de wieg, als de kleine verroert. Stilte. Zonder het te weten zit ik in mijn eigen te zingen, met de handen tusschen de knieën genepen. Terwijl zie ik haar na. Hoe is 't Gods mogelijk, dat zoo'n jonge, teere blankheid in 't bed gevallen is van zoo een klamme raap. De liefde maakt iemand blinder dan een pier, ay may, als d'oogen opengaan, en ge moet daar heel uw leven zitten op zien! Dat is een vagevuur op zijn eigen.

– Ge schijnt goed te kunnen zingen, zei ze.

Spotte ze?

– Een miljoen in mijn keel! – gekte ik terug.

– Zing eens iets?

Ik zingen voor haar? Was het nu spottens of meenens. Een lied kan wonderen verrichten. Ik beet door. Niet verlegen, niet klein zijn in haar oogen! 'k Heb immers nog gezongen, als de nood aan den man was!

– Wel ja! Een schoon liedje van mijn geliefde Breeroo! Ik deed of ik de luit tokkelde en zong, terwijl ik haar bezag. En ik weet bij ondervinding, als men al zingend iemand blijft bezien, slaan ze de oogen altijd opzij of omneer. En al zingend kunt ge altijd iemand beter bezien, dan anders. En ik koos er een fijn liedje uit, als gesneden voor de gelegenheid. Een weinig ingehouden, maar met veel gevoel ging het van:

> Die zonder hoop moet minnen,
> die is er ellendig aan,
> die dwarrelen al zijn zinnen,
> in ijdelheid en waan.
> Ik min en heb verkoren
> die 'k met behagen zag;

en ik weet van te voren
dat ik ze niet kregen mag.
Nochtans voel ik mij drijven
van zeker toch tot haar,
dewelke mij doet blijven
een hopeloos minnaar.

Ik zag tranen uit haar gesloten oogen komen. Ik zong voort, met een beetje leedvermaak en bewust van mijn blik en mijn macht. Hoe! Gij hebt mij om mijn kleeren durven bespotten, om mijn stoppelbaard, om mijn honger, maar ik zal uw ziel onderste boven keeren!

Ze zat aan tafel en lei haar hoofd in haar handen. Beter zoo, want als een vrouw weent wordt ze leelijk, met een rooden neus en een vertrokken mond.

Nu vond ik haar houding schoon, die tien fijne, roze vingeren over dit gelaat en daarboven dat kastanjegouden haar. Ha, de sterren waren met mij, dat er geen kliënt voor een brood of een koekske in den winkel kwam.

Ik zong beulachtig mijn lied uit. Zij begon te snikken. Zie daar kan ik ook niet tegen. Dat was geen bewogenheid meer,

nu kwam er verdriet aan de oppervlakte. Ik had te diep geploegd. Nu stond ik daar als een die schoone dingen gebroken had. Ik had door 't venster willen springen, op m'n teenen wegsluipen. En dat laatste was ik ook van zin. Wees niet laf! Ik bleef. Zeg iets, doe iets! Ik deed dan zonder overleg, dat houd ik eeuwig staan, de twee. Iets zeggen en iets doen. Ik streelde haar handen, en zei:

– Ge moet niet weenen.

Ze snikte voort. Ik streelde voort.

– Zoo vatbaar voor muziek? vroeg ik.

Ik streelde door haar schoon, dik haar.

– Ach, ik ben zoo ongelukkig, snikte zij.

Ik meende al te zeggen: ik geloof het.

– Kom, kom. Ik richtte haar op. Zij liet zich oprichten. Zonder handen kan men iemand niet oprichten. Mijn handen waren aan haar schouder en in haar zijde. En doe die daar maar eens af! Zij leunde weenend tegen mijn borst, ik neep in haar handen, zoende haar handen, streelde in haar haar en over haar wangen.

– Trek het u niet aan! zei ik, alsof ik

alles wist, terwijl ik haar dichterbij trok. Men wil ineens een trooster, steuner en redder zijn. Men is verheugd en fier van zoo gemakkelijk te helen. Men voelt zich als de mantel der liefde.

– Och! kloeg ze, tegen mijn borst geleund, als een kind, dat zijn nood klaagt aan zijn moeder. Ge weet niet hoe ongelukkig ik ben, ge kunt niet beseffen hoe schandelijk hij mij vernederd heeft.

En toen kreeg ik een uitleg te hooren, die ook niet van de poes was, en heel die ‘zekere familiezaken’ uit hunnen kelder deden kruipen. Haar vader, bakker op 't Zuiderkasteel, was enkele jaren geleden door een anderen bakker uit Mechelen doodgeslagen. Dan woonde zij met tante Beth, de zuster van haar sindsdien overleden moeder, in de kantien van 't kasteel. En Joos van Craesbeeck, de bakkersknecht, nu hoofdbakker geworden, had de handen toen vrijer en begon het schoone, jonge meisje te verlokken en te verleiden, en toen hij haar een beestje in het oor geblazen had, deed hij van klaverenaas, en zei: 't is niet van mij. Nu mocht die kwaje tante Beth op haren harden

poot spelen, dreigen en tieren, kennissen en paters er bij roepen, die hem fleemden en met wijsvingeren naar Hel en Hemel wezen, hij roerde geen vin, en zei: ‘Ik trouw niet, 't is niet van mij’, zoo dat heel Antwerpen daar schande over sprak, de dochter van den vermoorden bakker gaat een kind koopen, en ze weet niet wie de vader is!

Ja, in de negende maand, de negende, eenige dagen vóór de bevalling, deed hij het dan eindelijk toch, mits hem zooveel en zooveel te betalen.

Zoo had hij haar vernederd in 't aanschijn van alle menschen. Dan kwam er nog een geldkwestie bij, de kwestie van 't zoengeld, dat de moordenaar aan de dochter, 't eenig kind van den vermoorde, moest aftellen. Daar zij minderjarig was, alhoewel nu getrouwd met Joos, kwam die som in de handen van tante Beth, die het om geenen waarom in de handen van den bakker wou geven, waarvoor het dan altijd ruzie en storm was.

– Ik kan hem niet meer zien, snikte Anneken, ik walg van dien vent!

Ik kon haar geen ongelijk geven. Een

smeerlapperij zonder weerga. Ach! dat waren dus de familiezaken, die Joos liever in den zwijgkelder, in den smachtput had verborgen gehouden. Zij drong hulpeloos en hulpvragend tegen mij aan. Zij was uitgeput van 't vertellen en blij dat ze haar hart had kunnen openzetten.

– Arm Anneken, ik begrijp u, kind... En zij deed haar oogen toe, en ik zoende haar op het voorhoofd, om te beginnen.

– Van toen ik u den eersten keer zag, toen ge die koekskens kocht, och.... och.... ik wist niet, wat mij op 't hart pakte....

– En bij mij dan, Anneken! Een kus op den mond!

– Kom hier! We sloegen de armen om elkander. De netten klapten toe. Gevangen in ons eigen verweer. Onze vrees was bewaarheid geworden.

Later, nog al veel later, kwam Joos binnengewaggeld, zat lijk een kanon.

IX

Enkele dagen nadien, op een avond, als ik wist dat bakker Joos van Craesbeeck voor 't een en 't ander naar een dorp in den omtrek was, en met die plotse, hevige sneeuwvlaag, die maar niet ophield, in de eerste uren niet t' huis kon komen, pin ik mij op en werp mijn luit over mijn schouder om naar Anneken een nieuw liedje te gaan zingen. Want ik kan niet meer zonder haar, en zij niet zonder mij.

Een roekeloze liefde, langs één kant, donker als een kelder, zwaar van passie, en langs een anderen kant, luchtig, buigzaam en trillend als een riet. Nu die liefde eenmaal opengeknopt was, was het vlam en vuur en geen tegenhouden meer aan. Ik doe mijn mantel om, als ineens mijn deur wordt opengesmeten, en staan er daar drie Spaansche hellebaardpieken op mijn borst gericht, lijk naar een ongetemden leeuw.

De meest vergulde Spanjaard liet zijn piek zakken, en ging recht naar den muur, waar de kaart van Breda haast niet meer te zien was. Hij veegde er het dik stof met zijn vijf vingeren af.

't Is ze! riep hij, en trok ze onbeleefd van den muur. Hij belichtte met de kaars mijn paneeltjes, die tegen den grond stonden om te zien of dat ook geen kaarten van Breda waren. Ge zaagt, hij verachtte ze danig, die schilderijtjes.

Triomfeerend lei hij de kaart van Breda op tafel voor zooveel er plaats op was, want ik heb geen meid. Hij klopte er met zijn vuist op, en hoe! Arm Breda!

– Is dat de kaart van Breda? vroeg hij op zijn leeuwsch.

– Gij hebt het gezegd! Ik deed lijk O.L. Heer, en dacht lijk Hij: als ge in de handen van uw vijanden zit, is er toch niets anders te doen, dan, als ze de waarheid zien, de waarheid te zeggen. Maar O.L. Heer lachte niet, en ik wel. Trouwens O.L. Heer heeft nooit gelachen.

Voor belooning van mijn vriendschap kreeg ik een lababbel in mijn gezicht. O, Heer! geef mij nu tanden van

een meter lang, dat ik die mannen knauw en als mest gebruik voor een savooienveld!

– Pas op! riep ik, want met den tweeden slag bega ik lijkschennis!

Doch ik kreeg geen kans den eersten slag te geven. De Spaansche lansen schoten naar mij toe, tot op pinklidlengte van mijn duurbare borst. Eens niezen en ik was bij bleeken Henri.

– Volg ons!

Ik volgde hen. Och, wat kan een mensch toch een kalf zijn, een bistmeutte! In plaats van me daar dood te vechten, me in vodden en lodders vaneen te laten scheuren. Neen, altijd er maar op uit om te kunnen blijven leven. Is dat dan toch zoo plezant? Men zou het gaan zeggen. 'k Was beschaamd in mijn eigen oogen. De trappen af! 't Scheen mij of er wel duizend waren, de herberg door, voorbij de kliënten, en vader en zoon, die mij allen met stommen, gapenden mond bezagen. Wat een verzonken volk! Dat ligt allemaal aan dien Rubens, die meedoet met die pokken! Ineens was ik blij en triestig. Carolus, mijn hond! Die moet gelukkig-

lijk in de keuken geweest zijn voor de beetjes en de kluiven. Anders waren er dooden geweest! Een hond kent zijn devooren. Ach spijtig, dat ik hem niet meer kon zien, die echte vriendschap. Buiten sneeuwde het met geweld, dikke brokken. Van alteratie had ik mijn luit nog omhangen, en van alteratie hadden zij de kaart van Breda laten liggen. 't Ging naar 't Zuiderkasteel, 't beruchte gevang, waar men wel weet wanneer het begint, maar niet wanneer het gedaan is. Voor hoeveel jaren? 't Kan er zoowel vijftig als tien zijn. Kwestie om van dien rebel Adriaan Brouwer af te zijn.

Daar werd ik in een donkere cel geduwd, de deur achter mij toegeslagen met veel lawaai als de kreet van een drenkeling. Ah! Wat men zooal denkt in een gevangenis. Rap en dwaas. Elke eerste minuut is een week. 't Eerste wat ik zag waren de tralies van een klein venster, zwart tegen het licht, dat ergens op de binnenkoer brandde, en de sneeuw, die voorbij die tralies dwarrelde.

En een stilte! Stiller dan de dood. En daarin de klop van mijn hart. Ik was

als een verzonken toren in 't diepste van de zee. 't Was het wakker worden uit een schoonen droom. Men zaagt en vijlt en kankert op het leven, maar als er zoo'n koude hand aan uw billen komt, zoo'n rot gevang, ach, wat is het leven daarbuiten dan weer schoon en heerlijk, al moet ge in een spelonk wonen!

En in dien droom was er juist een schoone, krachtige vrouw tot mij gekomen. Een druiventrossel, die u dronken en stralend maakt.

En de sneeuw valt voorbij de tralies in 't licht van een onzichtbare lantaarn. Ik ben lijk een sneeuwvlok, die van uit den hemel in de goot valt.

Ah! Zoo'n stom gevang! Voor wat dient het? Wil men hier de begeerte stil leggen, den wil tot leven uitpompen! U ledigen van zonden en drift, en van u een vod maken, een dorre twijg, een uitgezogen citroen! Of dient het om u door eenzaamheid en eentonigheid te pijnigen, door u te laten teren op uwe herinneringen? Want wie van zijn herinneringen leeft, verlangt terug naar 't volle

leven, om er nieuwe op te doen. Dat is de foltering.

Doch als die pokmenschen nu peinzen, dat ik mijn pees ga afdraaien met heelder dag aan dat vensterken te zitten koekeloeren, om terug in den droom van het leven te komen, dan hebben ze hun peekens verkeerd gezaaid. Geef mij een Thomas à Kempis, en ik ga in dat boeksken zitten lezen, en mediteeren, en als het dan toch moet, hier in deze cel mijnen hemel verdienen. Later zal men dan wellicht lezen: Hier stierf de Heilige Adriaan Brouwer, mislukte schilder van beroep. B.V.O.

Of ze denken mij te folteren? Kom hier mijn luit, zei Homeros, en pink ponk, alvorens mij neer te leggen voor den slaap der rechtvaardigen, speel en zing ik:

> Gedenk mijn ziel uw schepper krachtig.
> Die al wat is, eerst schiep uit niet,
> en door zijn woord als nog gebiedt.
> Troost u in Hem. Hij Zal waarachtig
> U zijn gedachtig!

En toen begon ik van wanhoop te vloeken omdat ik nu nooit meer schilderen

kon! Ik hang mij op aan mijn aaneengebonden kousen!

's Anderdaags kwam men mij halen. Ik moest bij den kapitein komen, een lang gezicht, smal als mijn hand.

– Gij zijt in 't bezit gevonden van de vestingkaart van Breda?

– Waaraan ik zie dat uwe jongens niet gelogen hebben.

– Dat mag niet.

– Wat mag wel?

– Weet gij dat wij Breda veroverd hebben en dat het dus in Spaansche handen is?

– Dat is oud vuil. Wie spreekt daar nog over?

– En weet ge dat de Hollanders het terug willen veroveren?

– Natuurlijk.

– Hoe natuurlijk?

– Omdat het van hen is. Hoe zoudt gij zelf zijn?

Toen sloeg hij met zijn vlakke hand op tafel.

– Wat hing die kaart bij u te doen?

– Niets dan hangen, en als herinnering

aan mijn tante begijntje, die er gewoond heeft.

Hij bezag mij met spleetoogen.

– Waarom zijt gij uit Holland naar hier gekomen?

– Voor 't licht, de kleuren en de typen.

– Gij zijt schilder?

– Goddank!

– Waarom zijt gij naar Holland gegaan?

– Voor 't licht, de kleuren en ons tante begijntje.

– Zijt gij ginder bij de rebellen geweest?

– Wie is er daar geen rebel?

– Men beweert dat gij met de wapens de troepen van Zijne Katholieke Majesteit hebt bevochten?

– Die dat kan bewijzen klief ik den kop!

– Men beweert dat gij nog steeds met geuzen verkeert, en gij mee oproer stookt.

– Wat zou het gekort zijn?

– Wij zullen het onderzoeken. Zoolang kunt gij hier de minuten aftellen.

– Beter dan de uren.

Terug in mijn cel. Nog altijd Breugelsche sneeuw. Ik bracht mijn tijd door met mij te verwarmen lijk een beer in zijn kot, door altijd maar rond te wandelen, met mijn armen te slaan en mijn koude vingertoppen in mijn mond te steken. Ja, ja, dat ga ik hier veel winters doen, want met dat onderzoek, daar zullen ze mee spelen lijk de kat met de muis.

Ja, nu zie ik, het was toch beter geweest me in mijn kamer te laten vaneen scheuren. Nu ga ik hier lijk een droge pruim verrimpelen. Een leven zonder uitzicht en zonder morgen. O! Anneken! Anneken! en gij die wacht naar mijn lied en naar mijn liefde. Op een schoonen morgen zullen ze u komen zeggen: 'Hier zie, een scherf van zijnen schedel. Hij heeft zijn kop tegen den muur geslagen, lijk een flesch waar de stop niet af ging.'

In elk geval zoo houd ik dat geen drie weken vol. Ik ben wat meer waard dan een rat. En weer komt de avond. De onzichtbare lantaarn wordt aangestoken, de sneeuw valt lui voorbij het venstergat. Aan het verleden wil ik niet denken, een toekomst heb ik niet meer. Maar wan-

hopig krijgen ze mij niet. Ik heb nog altijd roggebrood, water en een ziel. We zullen nog eenige dagen afwachten, en zien hoe we dat lappen om bij O.L. Heer te komen. Liever bij Hem, dan hier. Ik ben er nu zeker van dat Hij mij met open armen zal ontvangen, en wellicht slechts zeggen: – Jongen, ge zijt alleen wat haastig geweest.

In zoo'n uren voelt ge eerst hoe goed God voor iemand kan zijn. En dat maakt mij zoo een beetje kinderblij, dat ik op mijn teenen ga staan, en mijn hand door de tralies steek, om met de sneeuwvlokken te spelen.

Nu en dan valt er een op mijn vingertoppen of in de palm van mijn hand. 't Amusement duurt niet lang, ik krioel van schoone verbeeldingen over Anneken, die nu ook als in een gevang zit, in 't eeuwigdurend bijzijn van haren zweeter, dien vochtigen bedajuin, zoo iemand van d'onderste laag, die haar vernederd heeft. Die verzilverde Judas, die zich voor geld verkocht heeft. O! Wat moet het een deugd zijn met zoo'n man in tweegevecht te gaan, niet met het rapier,

maar met den houten hamer. En dat staat vast! Kom ik ooit hier uit los, ge kunt nooit weten, dan zet ik haar te paard op mijn schouders en loop er mee over de Pyreneeën. Dan kan hij zich van woede met zijn brood mee in den oven schieten!

Sleutels in 't slot, de deur piept schalks open, ah, als ge van den duivel spreekt ziet ge zijnen steert. Door de kier van de deur glom het kerstekindergat! De cipier liet de deur open en ging weg. Joos liep op mij toe:

– Adriaan! Meester Adriaan! Wat heb ik daarjuist vernomen in de kantien? Gij hier! Gij hier! 'k Meende juist naar huis te gaan. God, wat zal mijn vrouw verschieten! Gij in 't gevang! Gij, de beste schilder.... Meester! Meester! En voor wat? Voor wat? Ze zeggen dat ge kettersche geschriften tegen de H. Roomsche Kerk hebt laten drukken, ze zeggen, maar ze zeggen zooveel! Voor wat is 't?

Ik vertelde wat de kapitein mij gezegd had. Toen juichte hij: – Dus als politieke gevangene! Ik ken dat! Zoo zijn er hier nog, hier zijn er van alle soort, ge zult ze Zondag in de mis zien, wel in de zeventig.

Slechts politieke gevangenen! Wel Meester, dan is uw koek geboterd! Wat geluk, wat geluk! Dan zijt ge om zoo te zeggen van de familie. Dan moogt ge de kantien bezoeken, bezoeken ontvangen, want de kantien is vrij voor iedereen van buiten. En z'hebben hier 't beste bier en wijn van nam-nam! En ge kunt hier vrij rondwandelen, en ge kunt....

– En mag ik hier ook schilderen?

– Dat meende ik u juist te zeggen, ziet ge. Hier moogt ge schilderen zooveel ge wilt. Morgen haal ik uw boeltje.

Toen heb ik dien rooden pronkappel gekust en riep: – Kunnen schilderen! Laat het dan maar in Keulen donderen! Kunnen schilderen! Laat ze mij dan maar opsluiten op water en brood. En in de kantien is er bier! De landschappen schilderen, die ik gezien heb, geschetst, gedroomd en verlangd! En de duizenden typen in de kroegen, den overschot van het menschdom, de menschen van mijn hart, waarin de vlam nog kronkelt! Ik kraak uiteen van geluk. Laat ze mij hier houden, tien jaar, honderd jaar! Dan leef ik tot in het merg van mijn leven!

– En dan kunt ge mij voort les blijven geven, Meester. We gaan hier plezante uren beleven. Werken dat de stukken er af vliegen en tusschendoor ledigen wij de noodige potten bier! We gaan lachen! Maar het is waar ook, ziet ge...

Hij zweeg plots als een toeë deur, om dan onnozel te vragen: – Hebt gij geld?

– Het groeit tegenwoordig op mijn rug. Ge moogt het er allemaal afsnijden.

Hij vertelde mij, dat de politieke gevangenen zelf hun mondkost moesten betalen, en dan kwam er nog de onmisbare drank in de kantien, de verf, de kleeren.... Hij stond aan zijn gedachten te frutselen.

– Ik zou zeggen, zei hij, ik zal u wat geld leenen, maar ge weet het zijn slechte tijden, en dan zijn er zekere familiezaken....

We zaten beiden te dubben en te duizeneeren. Ineens vond ik het: – Van den Bosch! Van den Bosch! Zeg dat hij morgen komt. Ik ga heel mijn leven voor hem schilderen. Ik ga hem rijk maken van uit het gevang!

We omhelsden elkander.

– Ik breng u morgen schoon korentenbrood, en mijn vrouw moet voor u een dikke eierenkoek met spek bakken. Dat zal ze gaarne doen voor u.

– Ja, Joos, dat zal ze doen voor mij. Zij heeft een medelijdend hart. Ge moet haar veel, veel groeten doen, en zeg dat ik voor haar een schoon schilderijken ga maken. Zij zal ook wel verschieten, dat ik hier te drogen zit.

– Of ze zal verschieten! Want ze hoort u zoo gaarne vertellen. Gisteren toen ik heel laat thuis kwam, met die sneeuw, hebben wij het nog lang over u gehad.

En hij vertelde, dat hij en zijn vrouw en kind gewoonlijk elken zondag tante Beth kwamen bezoeken: – Dan kunnen wij samen in de kantien zitten, en ge moet het haar eens allemaal vertellen. En 'k zal ook naar Teniers, Jordaens en de anderen gaan, dat ze u komen bezoeken.

– Doe geen moeite, van de vrienden liever geen bezoek, van niemand dan van uwe familie, en onder ons getwee aan 't werk!

Toen riep Joos, blij om al de eer die ik over zijn geitenhaar uitgoot:

– En eer het een week verder is, sta ik bij Rubens. Die moet u hieruit halen!

Of Rubens zich om mij, met zoo'n purper lendenstuk van dien Joos gaat bezig houden! Daarvoor is Rubens te Spaanschgezind. Die zal in zijn eigen denken: 't Zal hem een goede les zijn, zoo zijn tong te roeren. Wie zijn gat verbrandt moet op de blaren zitten. In elk geval als die bakker met zijn korentenbrood en andere gelukjes, mij geen blauwe bloemekens op de mouw speet, dan wordt het hier schoon. Kunnen schilderen, en Anneken zien! Er zijn geen muren meer! O. L. Heer, verontschuldig mij, dat ik nog niet kom, ik zal de haastigsten maar laten voor gaan. 'k Ben nog zoo jong en si en la.... De beloften begonnen zich 's anderdaags reeds te vervullen. Korentenbrood en een dikke eierenkoek met spek, die zachter dan hare lippen was. Hoe heb ik die opgegeten! En 'k mocht schilderen. Naar de kantien gaan drinken en smoren. Teniers kwam toch, zoon Dandoy wou mijn lessen niet missen, en zou voor mijn hond zorgen. Jordaens liet zeggen: 't doet me spijt maar in zoo'n Spaansch

kot zet ik nooit een voet over den drempel, dan onder dwang.

Van den Bosch bracht de noodige peeschijven. Daarop gedronken! 's Zondags in de mis zag ik mijn collega's-gevangenen allemaal, en ik had meer compassie met hen dan met mij. Wij menschen laten ons allemaal lijk vogeltjes aan een draad binden, en verder dan onze draad lang is mogen wij niet vliegen; wie in den draad pikt om hem stuk te bijten, of het maar probeert, steken z' in de kevie. Later op den dag zag ik Anneken, en kon haar in de kantien mijn wedervaren vertellen. Natuurlijk Joos zat er bij en anderen, men moet op zijn woorden letten. Maar één blik is genoeg, ja één blik en ge staat voor de zee. Ge ziet in elkander de diepten die u aanzuigen, en ge kunt er een week mee voort, met dit donker geluk.

Nevens de bakkerij had Joos rap een schildersgelegenheid gevonden. 's Morgens zat ik daar op mijn eentje te schilderen. Na den middag kwam Joos er ook een paar uur werken, zoo had hij zijn werk geregeld, en ik leerde hem dan hoe

en wat hij moest doen. Ik deed het lijk Frans Hals, ik stak er geen pink aan uit, maar wees hem, redeneerde, gaf uitleg. Zijn bloedbelopen oogen zagen mij verbaasd aan. Maar waarachtig, die vent was er vatbaar voor. Het was een wonder, hoe dit zoogdier met kleeren aan, van dag tot dag vooruitging in het schilderen. Alles zette hij er op, alles, hij vergat alles, en alles moest er voor opzij. Er was een drift, een bruisende hartstocht in die pens, bijna om bang van te zijn. Geestdriftig als een heilige, onschuldig geloovend als een kind, vertrouwend, sterk en volhardend als een beer, ging hij op zijn doel af, en twijfelde geen minuut aan den goeden uitslag. Dat was het geloof, dat bergen verzet! God wat zijt Gij wonderbaar in uwen doen! Dat Gij bloemen uit zoo'n vleesch-bol kunt laten bloeien! Ja, de Geest waait waar hij wil.

Na 't werk pijpen en pinten in de kantien, tusschen de drinkende en dobbelende soldeniers met wie ik zoo weinig mogelijk kom-af maakte. Daar werd soms zoo menige pint verzet dat ik gerold of gedragen moest worden. Och! Van den

Bosch betaalt het gelag. Hij krijgt waar voor zijn geld! Want in dien tijd, heb ik veel van mijn schoonste paneeltjes gemaakt. Zoo gingen de weken voorbij, met den Zondag als een blinkende toren, als zij kwam, en we malkander eens in d'oogen konden zien.

Op een Zondag kwam ik haar tegen in een tusschengangske. Met de gauwte een kus, en wat nat van haar oogen op mijn kaak. Dat is zooveel als een waterval voor een gevangene. De hoop kraakt in uw hart, lijk het dakgebinte bij een storm, de liefde schudt een hemel van sterren over u uit. Ge kunt voort, ge kunt er maanden mee voort.

Terwijl gij hier gevangen zit, afgezonderd tusschen uw vijanden, verdiept en gelukkig in uw werk, is er daarbuiten iemand, die u in den geest het hoofd streelt, die u zoent, u in de armen neemt!

Ja 'k was blij, ik leefde daar lijk een pater, en mijn werk was mijn gebed. Ook de bezoekers ontbraken niet. Bijzonder Teniers kwam om de week eens, maar 'k voelde, om te pikken. Ik liet hem doen, iemand die pikt lapt er zich-zelf

toch in. Op een keer zei Joos: – 't Is vreemd, meester, mijn vrouw, die anders boebelegaatjes maakte, omdat ik zoolang weg bleef, zwijgt er nu over lijk visch. Vroeger was ze tegen het schilderen, nu zegt ze dat ik vooruitgang doe, en maant mij aan van goed te leeren. Ik kende daar den deugdelijken ondergrond van. En zonder dat hij het gewaar werd, liet ik hem over zijn vrouw vertellen, niet te veel en toch genoeg, dat ik haar bezigheden kon nagaan, alsof ik bij haar was, haar zag, hoorde en rook. Tusschendoor hoorde ik ook wat zij samen thuis over mij vertelden.

Zoo ging de zomer voorbij.

En op een anderen keer zei hij: – Ik heb er met mijn vrouw over gesproken, als ge hier vrij zijt, komt ge bij ons inwonen. Want het is niet te doen om altijd van d'eene kroeg in d'andere te wonen.

– En zal uw vrouw dat wel willen? vroeg ik snuug.

– Ik zeg het toch! Wat ik wil moet zij ook willen!

Ach, daar wist ik ook den deugdelijken ondergrond van!

Van toen af wou ik uit dat gevang. Geen

rust of duur meer. Men riep mij! En wie riep?!

Ik had het gedragen, zoo goed en zoo kwaad het ook ging. Maar nu zag ik met mijn oogen door de vestingmuren heen. Mijn hart werd genepen, mijn trots krimpte, en 'k vroeg zelf aan Teniers, aan Dandoy, aan Joos van mij hier uit te krijgen. Iedereen moest helpen, Jordaens, Van Dijck en heel den hannekensnest! En 't was weer Rubens, die het gedaan kon krijgen, dat ik in September het donker Zuiderkasteel aan mijn hielen kon lappen.

X

Nu kunt ge begrijpen dat het, terwijl Joos naar 't kasteel uit bakken ging, tusschen mij en Anneken koek en eieren was.

Zoo'n liefde telde voor een dozijn. Na den middag leerde ik Joos schilderen, die werkelijk zoo goed voort deed, dat hij reeds op zijn teenen ging staan om lid van de St. Lucasgilde te worden. Trouwens ik had beloofd er mee voor te zorgen. En hij zou er waarlijk geen slecht figuur maken. Een wonder man, ik kan er maar niet van over hoe die iets van 't geheim van de schoone schilderkunst verstond. Ik was nog maar een goed jaar met hem bezig en hij had het volkomen te pakken in vinding, uitbeelding, compositie. Hij hield zich aan het door mij geliefde systeem dat Rubens ook min of meer toepaste: eerst in bruinen ondergrond het onderwerp met dunne verven te overloopen, in tegenstelling met

Jordaens, die direct met de volle verf aan den slag ging.

Tusschen twee ovens in zat hij te wroeten en te werken. De kunstgenade werd hem zoo ingegoten. Hij deed mij nu niet meer na; 't waren wel dezelfde motieven, kroegen, kermissen, ruzies en vechtpartijen, maar anders gezien, anders samengesteld en uitgevoerd. 't Was dat uitvoeren, dat nog niet zuiver op de graat was, en waarbij ik hem met hand en tand raad gaf. Want het was voor mij ook een diep genot, een nieuwe kracht uit den donkere te trekken. Zoo lijk een hovenier, die een nieuwe bloem geënt heeft.

Hij kon reeds zijn werk laten zien, verkocht zelfs wat, en 't was er dan ook een geloop van groote en kleine konstminnaars, die naar zijn en mijn werk kwamen zien. Bezonder aangetrokken door de eigenaardigheid: een bakker, die kunstschilder is. En al was hij één en al passie om te kunnen schilderen, toch wou hij het bakken niet laten varen. Alleen om de eigenaardigheid zeker, ik weet het niet. Daar was hij nu eenmaal fier op, en dat was met geen hamers uit zijn dikken kop

te kloppen. 't Was niet slecht bedacht. Want rap kwam hij meer en meer in den mond, men begon hem te noemen en te roemen: den bakker-schilder Joos. Hij trok bollekensoogen van trots en zwol op van kinderlijke blijdschap. Schoon om nazien. En 't was voor hem ook een reden om nog duchtiger te echelen op de goede komerschap!

's Avonds, ach! die winteravonden, als 't dan vroeg donkerde trokken wij er samen uit, op zoek naar modellen! Naar de kroegjes, bordeelkens en taveernen. Daar zijn plassen naar binnen geklokt! Ik verkocht toen goed. Van den Bosch kwam maar halen. Ik leende ook geld bij anderen, want ik kwam niet toe. Dus moest ik van zelf schilderen, dan zat er moeten en dwang achter. En ik die juist tegen allen dwang bijtensgereed stond, ik metste mij zelf in muren van dwang. Want anders zouden er dagen verloopen zijn, dat ik geen steek uitvoerde, door die liefde die mij verzengelde. Ik had dus geld om te trakteeren voor ons en voor iedereen, en zoo kwam het, dat wij, Joos en ik, bijna elken nacht, met of zonder maneschijn,

arm in arm naar huis laveerden. Wij waren alzoo onze eigen modellen. Hij vond het vreemd dat Anneken hem nooit meer ruzie gaf. Hij kroop bij haar en afgeloopen. Maar 's morgens, alleen tusschen ons, smeekte ze mij van zoo toch niet door te gaan. – Uit eurasie naar u, was mijn rechtzinnig antwoord.

Ook schilderde ik hem soms, en hij mij, en wij overdreven elkanders trekken, en hadden daar ons plezier in. Hij had ook zoo gaarne, dat ik het portret van zijn vrouw eens zou schilderen.

– Nooit, Joos. Liever mijn penseelen in frut. Ik schilder alleen leelijke menschen.

– Dus ben ik leelijk?

– Nooit anders geweest!

– En toch de schoonste vrouw er uitgepikt! gloriede hij.

– Hoe ge dat hebt klaar gesponnen, versta ik nog niet, Joos!

– Ik ken den truc!

– Die moet ge mij eens leeren, Joos?

Dan pinkte hij, en dat wou zeggen: nooit.

Neen, nooit zal ik die vrouw schilderen!

Dat is als vloeken in een kerk, of speeken in een wijwatervat.

Het gaat er niet om die twee oogen, dien neus en dien mond, maar om dat andere, dat daar van binnen zit, dat u aantrekt, opzuigt en vernietigt. Als ge dat niet kunt doen spreken, en dat kan niet, blijf er dan af!

Ach, zoo'n liefde als ik voor die vrouw heb! Ge kunt dat niet vertellen, ge weet er geen blijf mee. Ge peinst er gedurig op, wat het eigenlijk is, dat u zoo beneemt en verovert. Wat is het? Is het een kwestie van te kunnen veroveren? En als men haar bezit is het dan mogelijk, dat zoo'n liefde, zooals de hare, zou kunnen verslappen, zooals ge dat in alle huwelijken ziet? Me dunkt het zou bij mij nog meer opvlammen en bij haar ook.

Opdat wij elkander zouden bezitten moet die Joos sterven.... zie, dan begint men te zweeten van ontzetting, omdat men eigenlijk een moordenaar is in den wensch van zijn hart. Dat wil men bij God en alle Heiligen niet zijn.

En stilaan of plots, dat hangt er van af, begint men in te zien, dat het verkeerd

is wat men doet, dat het kwaad en zonde is. Men probeert met slappen wil iets te verzinnen om het gedaan te maken, heelemaal gedaan, en men is blij dat men niets vindt.

Dan maar voort aandoen en men gooit alle stremsels op zij. Men wil den zweer niet opensnijden, alleen meer pappen, in de hoop dat hij niet openbreekt. Het lijden, de wroeging, de kwelling maken mee deel uit van het geluk en de geneugte van die liefde. Die geheimzinnige, benevelende kracht en hartstocht, om zich in elkander weg te doen smelten, het vernietigen van elkander in elkander. En wat toch niet gaat. Waarom met haar en niet met een ander?

Waarom juist die? Leg het maar uit, Socrates, het trekt toch op niets, en 't deugt tot niets. Ja, nu versta ik de heiligen, die voor God op hun vingeren zuigen van den honger, zich voor Hem in duizend stukskens laten knippen, hun vel laten aftaren en inzouten, zich aan een braadspit laten rijgen, of vijftig jaar lang op een pilaar op één been gaan staan. Uit liefde tot God! Zot van liefde. Hoe grooter

liefde, hoe zotter! Dan bestaat er niets meer dan dàt. God vraagt het niet, maar men doet het, zooals men zich verdrinkt, zonder dat uw lief daar iets over gesproken of gewenscht heeft. Het is de leus: Zóó geerne zie ik u! Liefde is het groote, volste leven, meer dan kunst, dan roem, dan alles, meer dan uw eigen.

Maar aan de liefde voor God komt geen einde, aan de liefde voor den mensch wel.

Het was te schoon om te blijven duren. Niet door ons zelf zakte het in. Wel door 't gekonkel van de anderen. De dood heeft een oorzaak. De geburen, de vrienden, de tongen. Kwatongen durf ik niet zeggen, want ze zegden geen kwaad; druppel voor druppel lekte het door in het volk: hij maakt van Joos een schilder en een hoorndrager!

Houd zoo iets maar tegen! En men begon zoo stilaan Joos te tergen en te plagen en steken onder water te geven. Goed dat ik er niet bij was, of er hadden platte neuzen geweest.

Ik wist er van, door haar, want Joos kloeg haar zijn nood en zorg, terwijl hij haar toch telkens zei:

– Natuurlijk dat

ik daar niets van geloof, maar ze vegen het mij onder den neus. Anneken zei tot mij:
– We moeten voorzichtig zijn, Adriaan.

Aan mij liet de bakker niets blijken.

Maar op een morgen hadden ze met krijt op den muur geschreven: Bakker houd u wakker, zie uit uw oogen, ge wordt bedrogen! Van toen af werd Joos stil. Hij zat op iets te prakkezeeren. Er was iets aan en 't kwelde hem. Zijn gespraakzaamheid verminderde. Onder 't schilderen bleef zijn penseel soms staan, en bij den drank zat hij in zijn pint te zien.

– Wat is 't?

– Pijn in den kop.

Ik voelde het aankomen. Ik dacht: als hij begint met zijnen ‘ziet ge’, dan is er iets verstopt. We zaten samen, elk voor zijn eigen werk. Hij deed weer geen trek. Hij stond ineens op en ging eens luisteren aan de deur, dan kwam hij schuchter en met bijeengeraapten moed achter mij staan zuchten, en zei aarzelend, half binnensmonds:

– Luister, meester.... Adriaan, ziet ge....

Daar was het! Had ik mij omgedraaid, dan zou hij geen woord meer hebben durven zeggen. Ik bleef schilderen, en hij stamelde verder:

– Ik moet u spreken.... maar ik zeg u op voorhand, ik geloof er niets van, heelemaal niets....

Ik hoorde hem met zijn mouw het zweet van zijn gezicht vagen:

– Ze zeggen, ze zeggen, maar ze zeggen zooveel, ziet ge, dat er tussen u en mijn vrouw iets is.... maar ik geloof er niets, niets van, heelemaal niets, anders zou ik er u niet over spreken, maar ze zeggen, ziet ge....

Toen sprong ik recht: – Joos, mijnen kazak! op den eigensten stond ga ik hier uit den huis!

– Meester! Meester! Dát nooit! Ik zeg u immers dat ik er niets van geloof. Gij blijft, gij blijft, en den eerste, die er nog durft over titsen of op schimpen sla ik mispel!

– Ik ga Joos. Ik wil niet dat er om mij één kwaad woord, of een simpele verdachtmaking over uw huis en uw vrouw gezegd wordt!

Hij smeekte, beefde. Ik moest blijven, niets aan te doen. Och wat had hij spijt: – Ik zal het nooit meer doen, er nooit meer iets over zeggen, en ook geen woord er over aan mijn vrouw, of ze krabt mij dood!

Er is daar dan niet meer over gesproken tusschen Joos en mij. Wel tusschen Anneken en mij. Vreemd, nu werkte hij weer hartstochtelijk, hij sprak weer en lampette om er zelf dorst van te krijgen. De pijn in den kop was over. Maar nu deed hij anders. Als hij wegging naar 't Zuiderkasteel om te bakken, was hij daar ineens terug, hij had iets vergeten. Als hij thuis was, dan gebeurde het, dat hij naar den winkel ging of naar den kelder, maar dan stond hij door de kier van de deur te loeren. Maar geen woord er over, hij kon zwijgen lijk over die familiezaken. Zijn strijd was groot, hij werd opgefret. Tegelijkertijd wou hij ons betrappen en mij toch houden. Zijn roemzucht was grooter dan zijn jaloezie. Ik moest hem immers in Sint-Lucasgilde binnen loodsen, en hij wist dat hij van mij nog veel moest leeren in de kunst. En toch was zijn

zielelijden snijdend en wanhopig. Op een keer, zij vertelde mij het geval, had die onnoozele knul, terwijl ik uit teekenen was, het niet beter gevonden, om zich van hare liefde te overtuigen, dan met roode verf zijn borst in te smeren, roode verf op den grond te vegen en roode verf aan een broodmes te doen, was dan gaan neerliggen en begonnen te roepen lijk een gekeeld varken: Ik sterf! Ik sterf! Zij kwam hobbel en sobbel naar boven geloopen. Ah! nu ging hij eens zien of ze werkelijk echtig van hem hield. Zij, die dus van niets wist, zag hem daar liggen spartelen in zijn bloed, met het mes nog in de handen.

En natuurlijk, zij dacht dat het echt was, hoe zoudt ge zelf zijn? verschoot om dood te vallen, viel op haar knieën, en huilde, weende en smeekte:

– Jooske! Jooske! Wat hebt gij gedaan! Sterf niet! Sterf niet! Mijn liefste Joos!

Toen schoot hij in een lach: – Ach! Ach! Ik heb het voor kèks gedaan, 't is allemaal verf, niets dan verf. Nu weet ik dat gij mij geerne ziet, en nu mogen de menschen zeggen wat ze willen!....

Anneken en ik, we voelden dat het zoo niet kon blijven duren, zijn wanhoop zou wel eens een anderen draai kunnen nemen, en ge zoudt er niet moeten van verschieten, dat hij ons met de tafel allebei ineens doodsloeg. Zoo'n sterke beer. Als w'er dan samen in bleven zou het nog zoo erg niet zijn. Zoo fel was onze liefde.

We moesten een besluit nemen om van elkaar te gaan. Maar als ge zoo al maanden warm aaneen-geschroeid zijt, dan wordt uitstel achterstel. Bij hem was het ook geen zuivere blink! Hij bleef loeren en spionneeren. Hij leed er geweldig onder, en toch schilderde hij voort met een drift, die ge moest bewonderen. Hij wou kunstschilder worden, en daar moest alles plaats voor maken, zelfs zijn hart...

Op een zondagavond, als zij met het kind naar tante Beth was, zat ik met Joos aan den haard een pijp te smoren, en te vertellen over Frans Hals en over Rubens. Ineens begon die dikkop te weenen.

– Wat is 't jongen? Wat is 't? Familiezaken? vroeg ik.

– Ik kan 't niet uithouden, snikte hij, laat ons vrienden blijven! vrienden!....

Ziet ge, overal waar ik voorbij kom, of mijnen kop maar door de spleet van een deur steek, krijg ik steken en vegen te hooren, dat tusschen u en mijn vrouw iets bestaat.... Ik geloof het niet, neen, ik kan het niet gelooven, maar.... Ik moet in mijn vrouw toch betrouwen kunnen hebben, gerust in haar kunnen zijn. En spijts alles, ik kan het niet. Gij zijt een schoone kerel en jong, ik ben ouder dan gij, en leelijk, gij hebt het mij zelf gezegd, en ik weet dat het waar is. Daarbij heeft mijn vrouw dan nog altijd een pik op mij om zekere familiezaken.... en 't is zoo in den mond dat er tusschen u en haar iets is .... en ziet ge, het doet zoo zeer, meester, het doet zoo zeer.... Ik zou potverdomme de muren kunnen neêrkloppen van eurasie!

Hij stond op, was vreeselijk om zien, en hij beefde lijk een riet en blonk van 't zweet. Ik hield mij kalm. Een verkeerd woord en ik had plas geweest.

– Dus weggaan? 'k gaf hem de pap in den mond, want daar ging het om. Hij zuchtte als een drenkeling, die opgetrokken wordt.

– Ja meester, ja.... mijn hart breekt als ik het zeg. Ga weg. Doe het voor mij, voor mijnen naam en mijn rust, en ook voor mijn vrouw.... Ik kan dien toestand niet meer dragen, ik ga kapot.... die pijn in mijn hart, als ze mij bespotten, 't gaat als een bundel messen door mijn borst. Ik ben lijk een klein kind, ik loop van de menschen weg, uit angst iets te hooren. Ik heb er al voor gevochten.... We kunnen vrienden blijven. Want ik geloof u, meester, er is niets tusschen u en mijn vrouw, maar 'k ben de kluts kwijt. Ja, we zullen vrienden blijven.... Ik kan nu al goed genoeg schilderen.... dat ik op mijn eigen een beetje voortkan.... Ik zal met mijn schilderijen tot bij u komen.... Dat kwaad gerucht moet den kop ingeklopt worden.... En ge zult toch blijven zorgen voor 't lidmaatschap van de Sint-Lucasgilde?

– Goed, Joos, ik ga weg. Ik doe het voor u. Hij smakte van geluk. Wij kwamen overeen van aan de vrouw niets te laten uitlekken. En een van de dagen zou ik zeggen, dat ik op reis ging naar Frankrijk b.v. Eenmaal buiten dan zou ik doen alsof

ik mij bezonnen had. Maar zou toch hier in huis niet meer terug komen daar het er te klein was. Zoo iets in dien aard. Zulke comedie moest ik spelen.

– Maar dan zet ik hier ook nooit een voet meer binnen, Joos!

– Neen, zoo is 't niet gemeend! riep hij. Maar ge zaagt het zelfs met uw knieën dat hij er geweldig blij mee was.

Toen zag ik eerst fijn, dat hij wel in onze verhouding geloofde, ja er zeker van was.

's Anderdaags, als Joos naar 't Zuiderkasteel gaan bakken was, vertelde ik haar het heele plan.

– Ik zal dezen avond aan 't eten zeggen, dat ik op reis ga, ge doet dat ge zoo wat flauw spijt hebt, enz. Dan namen wij elkander nog eens vast, zooals men dat doet, als 't voor den laatsten keer is. Het is machtig geweldig en hard.

Zij kloeg en weende. Zij werd lijk in een kevie opgesloten. Ik ben voor de rest van den dag op slenteren gegaan, en kwam 's avonds weer om de bewuste comedie te spelen. Comedie in 't echt.

Zij zaten al aan tafel toen ik lachend binnen kwam.

– 'k Heb groot nieuws, vrienden! Ik vertrek naar Parijs!

Zij verschoten alsof ze echt verschoten!

– Ik heb in den ‘Robijn’ een kunstverkooper ontmoet, die morgen in de vroegte naar ginder vertrekt. Hij neemt mij op zijn kosten mee, ik moet voor hem schilderen de landschappen en de kroegen, die wij onderwegen schoon vinden.

Ik deed daar een heel vertelsel uiteen. 't Was van weerskanten van: ‘hoe spijtig, hoe spijtig, dat ge hier weggaat!’ Geen van de drie viel uit zijn rol. Met warmen wijn klonken we op het afscheid. Van weerkomst was geen noot muziek te hooren.

Als zij slapen ging, bleef ik met Joos, die nu van gemoed was lijk een frisch kind, nog een gatje in den nacht zitten smoren en drinken, en toen vroeg die sukkel van een man – zoo goed had ik mijn rol gespeeld:

– Is 't echt waar, dat ge naar Parijs vertrekt?

– Ja!

– En de Sint-Lucasgilde dan? vroeg hij bezorgd.

– Dat is geregeld.

Toen begon hij te zingen.

Als ik 's morgens in alle stilte, voor dag en dauw met pak en zak er met Carolus van onder muisde, zooveel wetend waarheen als de stomme steenen, was er een fijne motregen tegen mijn gezicht. Een schoon weer om te dolen.

XI

Op den dool. ‘Genua’ was gesloten geworden, omdat er te veel Janhagel, Jan Potagies, komedianten en pisbezieërs hun intrek namen. En de zoon was rijk getrouwd.

Ik dwaalde van 't eene kavitje naar 't ander, tot ik bleef hangen in een klein logement! ‘In de nieuwe Vos’. De oude was versleten. 't Was vlak aan de Schelde. Ik stond er dikwijls naar te zien. Want die stroom kwam voorbij Audenaarde, mijn stad. En ge ziet weer uw land, uw streek, uw jeugd, uw moeder, uw Isabel, uw menschen. Het is alsof gij een zilveren draad in uw handen houdt met een zingenden vogel aan. Ach, als 't verdriet in uw hart genesteld is, zoekt ge in uw jeugd naar zon en klanken. Bijzonder als ge in de vlammen van den haard kunt zitten turen, met den kop van den hond op uw knieën, heeft de trek naar het verleden nog meer kracht.

Ik kon daar zoo heel der dagen zitten in de taveerne met een stoop bier aan mijn voeten. Ik zat mij te verlodderen, en altijd maar te peinzen aan Anneken. Ik had boven op mijn kamer ook het vuur kunnen aansteken, want 't neep van de kou, en daar werken om alles te vergeten. Maar ik wou niet vergeten. Ik wou elke stond met haar steeds van her door mijn herinnering laten gaan.

Als er aan den haard wat te veel gezaag en lawijd was, trok ik naar een andere kroeg, waar het stiller was. Ik wou stilte en innerlijke ruimte om met mijn verdriet te kunnen spelen. Ik weet bij ondervinding: verdriet wordt ook een spel. En elken avond waggelde ik dronken naar mijn bed. Dat ging allemaal goed de eerste dagen, maar seffens wist men, waar de vogel zat, en de rust was uit. Joos kwam mij gedurig opzoeken. Ik maakte hem wijs, dat de menheer het voor mij afgetrapt was. Joos kwam mij halen, ofwel om naar den ‘Robijn’ te gaan of naar de pistaveernen. 'k Wou niet mee, dan bleef hij bij mij zitten; daar ik niet of weinig sprak, zweeg hij dan ook, en viel in slaap.

Ha, een gezicht om op te kletsen, als g'hem daar zoo zaagt zitten slapen, rood van zijn eigen, nog rooder door den schijn van 't vuur. Ik kon hem zitten bezien met naijver en verstomming! Hoe is het mogelijk dat het door de goden en de sterren zoo geschikt is, dat zoo'n ongelikte beer 't geluk mag hebben van elken avond met zijn harig lijf bij haar in 't bed te kruipen, geluk dat voor die vleeschpastei een verveling is. En voor dien vent moest ik peter zijn, om hem het vrijmeesterschap der Sint-Lucasgilde te bezorgen! Maar hij ook bleef niet op zijn hukken zitten; hij liep de dekens af lijk Jordaens, Teniers, Cox en anderen die er d'eerste viool speelden, bezorgde hun korentenbrood, polste Jan en alleman om den lauwerkrans rond zijn vochtige slapen te krijgen.

Jordaens kwam ook ‘In den nieuwen Vos’ altijd met denzelfden zeever van: Rubens verraadt zijn volk, wij moeten ons aansluiten, alle geuzen aan één zeel trekken, wraak nemen, het nieuwe geloof zal triomferen, enz.

Och, 't kon mij zoo weinig schelen, Rubens en heel dien opgeblazen winkel

van stoefers, nijdassen en gloriepikkers. Ze hechtten allemaal meer aan glorie en fatsoen dan aan hun kunst.

Teniers ontbrak ook niet, maar hij kreeg geen sikkepit te zien: – Ik schilder niet meer, afgeloopen!

En menheerke Van den Bosch had mij eindelijk gevonden en was razend, dat hij niets kon meenemen. Ook de jood speesde er leeg van onder, en nog een paar andere schuldeischers, met honderd dreigementen van mij te laten uitspannen. Doet al op! Ik heb niets om mij te laten uitspannen. Ge kunt er nog geen pint bier voor koopen. Laat me gerust! Ik werk als ik wil.

Ik wist dan toch bij anderen weer wat geld los te peuteren, met de belofte iets te zullen maken. Ik was in die dagen zoo beroemd, dat z' het waagden een kat in een zak te koopen.

De eenige, waar ik in die dagen troost aan had, was zoon Dandoy uit de taveerne ‘Genua’, een ernstige jongen, die goed en ijverig leerde, en die het schilderen niet deed om er te komen, maar uit puur genot. Hij was nu omtrent een jaar getrouwd, woonde in een prachtig huis, en

in den zomer verwachtten zij een kindje, en ik zou peter zijn. Ik kon er uren, soms halve dagen en heelder avonden doorbrengen. Er was iets stil en frisch over die menschen, en 't was of ik kwam luisteren naar het geluk dat die twee genoten. Ik heb zoo eens een schilderij van Van Eyck gezien, waar een heer zich met zijn zwangere vrouw heeft laten conterfeiten, hand in hand. Daarin lag geschilderd wat hier in 't echt te voelen was.

Het geluk zit in ons.

En dan ineens het groot nieuws! Joos van Craesbeeck was aangenomen als vrijmeester in de St.-Lucasgilde en stond in de liggeren opgeschreven als bakker-schilder. Hij viel mij om den hals. ‘Dat heb ik aan u te danken!’ Dat wist ik, en hij verdiende het, al bleef de uitvoering van zijn werk nog schraal en droog. Hij was een wonder, uniek in de schilderswereld. Op twee jaar tijd is er uit een, die nog geen penseel kon vasthouden een meester gegroeid. Aan die viering doe ik mee want hij is mijn product. De gilde zou hem vieren in 't plechtig, maar de vrienden zouden op voor-

hand al repeteeren in den ‘Robijn’. Ge moet niet vragen hoe het er is toegegaan. Voor de gelegenheid had ik mij in 't nieuw gestoken. Gauw wat gaan leenen, en een paar dingeskes gemaakt voor Van Den Bosch: – Met uw werk kunt gij u zoo rijk maken als de zee diep is, zei hij.

– Ik ben hiervoor te Franciscaansch aangelegd, zei ik.

Bier en wijn liep van de tafel tot op ons knieën. Getier en lawaai lijk kwajongens. En dat is goed. Jordaens maakte het meest lawaai, al kon hij dien bakker niet uitstaan: – Een beter model dan schilder, fezelde hij.

W'hebben den bakker met lauweren bekroond en hem dan met Rosalia ondergegoten. Als de man geen pap meer kon zeggen, en als een klot ineenzakte, hebben z'hem, ik kon daar niet aan mee doen, terwille van haar, op een kruiwagen naar huis gevoerd.

Ja, 't was een plezant feest, iets uitgelaten en wild en dwaas. En iedereen, zooals dat gaat, werd met spot en schamp door de zeef gehaald, ook ik kreeg er het mijne van. 't Was Jordaens, die het mij

lapte. Hij ging er voor op een tafel staan, en zong en d'anderen zongen mee, goed van buiten geleerd:

> Komt vrienden luister naar mijn lied
> wat er nu voor wonders is geschied.
> De schilder Brouwer Adriaan,
> daar is 't als schilder mee gedaan,
> hij heeft penseelen en palet
> voor immer aan den kant gezet
> om zelf te doen wat hij geschilderd heeft.
> De meester sterft, de leerling leeft!

Zoo een keer of tien achtereen....

's Anderdaags zat ik er op te duizeneeren: men heeft op mijn ondergang als kunstenaar gezongen. Was het spot of was het goed gemeend, om mij te prikkelen? Men gelooft altijd het eerst. Ha! De blazers en stoefers. Ge zijt er nog niet half! En 'k schoot terug in de verf!

Het geld dat ik verdiende, ging ik 's avonds verkwisten bij mijn oude compagnioenen van vroeger, liefst in de kleine taveernen. Bij die oude rebellen, de leurders en andere passanten, als pisbezieërs

en Jan-Potagies. Ik trakteerde met toeback, wijn, pladijs. We speelden met de kaarten, en navenant wie 't was, wien ik zijn geld afwon, gaf ik het terug. Maar, als er 't een was met een zuur gezicht, een blaaskaak, een slokop, dan werd het geld opgetrakteerd. 't Kwam voor dat ik niet toekwam om het gelag te betalen. Dan maakte ik een teekening, verkocht ze aan den hospes of aan een koopman, die er blij mee waren. Dat pakte niet altijd. ‘Ziedaar menheer, een teekening, twee vechtende kerels, voor 10 dukaten.’ Als die menheer dan van zijn schuldnood wou profiteeren en afbieden, zoo zijn er schelmen, dan ging die teekening het vuur in. Dan bleef ik liever in 't krijt staan bij den waard, of beloofde hem een paar schilderijkens. En zoo bleef ik voortdurend in schuld. Het was die lucht die ik noodig had. Allee mannen, welaan beminde geloovigen, drink, eet en smoor. Ik wil niet rijk zijn, 'k heb het aan mijn moeder beloofd. Alle dagen dacht ik: ‘Heer verlos mij van het goud!’

En ik dronk, gewonnen verloren, als een spons. Ik maakte mij zelf wijs dat het was

om Anneken te vergeten, maar de drank gaf mij vizioenen van onze liefde. Ik dronk omdat ik dan gelukkig was.

Jordaens kwam mij op den schouder kloppen:

– Een beetje minder is ook goed, Adriaan! Teniers kwam praten over mijn naam, die moest blijven schitteren. Zoon Dandoy smeekte, de oude Mompert smeekte en Dupont de graveur van Rubens nam mij onder den arm: – Houd u recht, jongen! drinken kan iedereen, maar niemand kan schilderen zooals gij.

En de eene kwam en de andere kwam met manden goeden raad. 't Was al boter aan de galg.

Maar wie mij niet meer bezoeken kwam was de koekebakker Joos van Craesbeeck. Hij had er zijn koek van gebakken. Hij liet mij liggen. Ik had er spijt van, niet om hem persoonlijk, maar omdat hij steeds een reuk van haar wezen meebracht, een beetje lucht, een beetje droom.

Ik dronk 's avonds, zelfs tot diep in den nacht; bij dag zat ik mij te verkneukelen in de penseelen en de kleuren. Dat was mijn goede tijd.

Toen stierf Carolus, en dat was een slag voor mij. Tegen den avond, toen ik mij gereed maakte om op tralaliere te gaan, zag ik hem liggen beven en mij smeekend bezien, dat ik het wit van zijn oogen zag. Drank of 't beste eten wou hij niet. Aan zijn oogen zag ik dat het een vaarwel was. Daar mag het beste vat voor ledig loopen! Ik bleef bij hem, zat op den grond naast hem neer, en terwijl hij met zijn kop op mijn knieën lag, en ik hem gedurig streelde en zoete woorden zei, bezag hij mij zoo schoon, zoo goed, dat ik dikwijls op mijn lippen moest bijten om niet te gaan weenen lijk een kind. Dat duurde zoo een heelen nacht. Tegen den morgen begonnen zijn oogen te breken en in een uiterste krachtinspanning richtte hij zich nog eens op, wou me een likske geven, maar met een stil gejank viel hij dood neer in mijnen schoot.

Hij was een trouw en schoon stuk van mijn leven geweest, mijn helper en mijn troost, getuige van veel liefdes. Dat gaat door uw hart, meer dan ge denkt en meer dan ge verwacht hebt. Ik was er rats van onder de voeten. Ik heb hem in een zak gedaan

en in de Schelde laten zinken. Ik kon het moeilijk gewoon worden; elken keer als ik thuis kwam voelde ik de leegte, onder 't werk kon ik ineens opzij zien, of hij niet nevens mij lag. Soms als ik in de taveernen zat, kon ik mij ineens herinneren; ei ja, Carolus is dood.

En 't was mij een troost en een genoegen, tot mijn toevallige mededrinkers te vertellen over zijn leven en zijn doen en laten. Ik was een vriend kwijt. Een leurder maakte mij wijs, dat hij ergens voor mij zoo een goeden hond wist zitten, en over enkele weken zou hij hem voor een schaplijk prijsken meebrengen. Ik was met den man blijven drinken en praten. En in den nacht had men mij smoordronken uit de goot opgeraapt en naar ‘De nieuwe Vos’ gedragen.

Twee dagen nadien kwam er een dienstknecht van Rubens met een brief. Rubens wou mij eens gaarne spreken en liefst zoo gauw mogelijk. Zeker om schilderijkens direct uit mijn hand te koopen? Want hij vertrouwde de voortverkoopers niet. Misschien was het voor iets gansch anders? – Zeg dat ik morgen kom. Als 't op stuk

van zaken kwam, wou ik in kleeding voor Rubens niet onderdoen. Door koopen en leenen kan iedereen den fijnsten vogel uithangen. Daarbij hij is een waardig mensch, die waardig moet bezocht worden.

't Was er een schoon paleis waar ik mij seffens zou vervelen. In een kamer wat zitten wachten. Hij zelf kwam in werkkiel mij halen: – Ha! Blij u eindelijk eens bij mij te zien. 't Scheelde weinig of eergisteren zoudt ge in mijn huis wakker geworden zijn. We vonden u tegen den grond liggen. Eenige vrienden stelden voor met u het spel te spelen van den Hertog Karel den Goede en den dronkaard, en die bij zijn wakker worden te laten doorgaan voor den Hertog zelf, zoo iets mocht ik niet toelaten....

– En nu ga ik een groot sermoen krijgen?

– Ik denk er niet aan! lachte Rubens. Ik wou u maar eens bij mij hebben. Ik verwacht u al jaren. Kom eerst eens kijken naar mijn nieuw werk!

Een werkhuis als een plein. Luxueus, met tapijten en enorme draperijen. Er was daar een eerbiedig en stil overendweer

gaan, en leerlingen die aan groote doeken bezig waren. Een paar meer-dan-half-naakte, dikke vrouwen stonden model. Er zaten een paar rijke burgers met hun dames en een Spaansch adellijke overheid stond naar een groot doek te gapen, het werk waaraan hij bezig was. 't Was een voorstelling uit de heidensche Godenleer met veel dronken vrouwen, saters, bacchanten, kinderen en centauren, met in 't midden een vette Bacchus. Een trossel menschen, een geweldige dooreenwoeling van bruine en blanke vleezen, en veel bloemen en korven van overvloed, gedaan met een meesterschap, die u aan den grond nagelde van verbazing.

– Hoe vindt g'het? vroeg hij ingenomen, nadat hij mij aan zijn bewonderaars had voorgesteld als ‘de groote meester Adriaan Brouwer’. Leerlingen luisterden op afstand.

– Afgezien van uw goddelijk talent, veel te woelig. Men ziet het bosch niet terwille van de bomen. Ik zei wat ik dacht. De leerlingen bezagen elkander, de burgers trokken verbolgen oogen, de Spaansche edelman trilde van woede. Ge-

zaagt, daar werd nooit zoo gesproken, dat was daar altijd maar ja ja-geknik en kuipen lof. God dank. Hij was mans genoeg en te verheven boven hen. Hij had zelf-oordeel te veel om aan anderen nog hun oordeel te moeten vragen. Maar hij had nu eenmaal decor en lof noodig.

Iedereen heeft zijnen vogel.

Er was een spanning om te hooren wat hij zou antwoorden. Zelfs de knechten, die wat verder een O.L. Vrouw Hemelvaart in een kader brachten, bleven met een spitsen neus staan luisteren. Allen dachten zeker, dat hij een borstel met groene verf in mijn gezicht ging stooten.

– Ik waardeer ten zeerste uwe meening, meester Brouwer. Ik wil er in het afwerken op na denken, zei hij tot aller ontgoocheling en dan tot de leerlingen:

– De kunst zit vol geheimzinnigheden, en de beste kan er al eens in verloren loopen. Meester Brouwer heeft in zijn werkjes, al zijn ze nog zoo klein en dagelijksch van voorstelling, steeds het grootsche van de compositie in 't oog gehouden. En hij heeft het recht daarover zijn klare meening te uiten. Het weze u een voor-

beeld om bij minderen maar niet steeds af te keuren en bij de meesters niet alles goed te vinden. Begin met zelf eerst te kunnen, dan hebben uwe woorden waarde.

Hij verontschuldigde zich, daar hij met meester Brouwer nog wat had te vertellen.

Wij gingen in den fijn-onderhouden tuin een beker Italiaanschen wijn drinken. 't Was midden April, 't begon te botten en te kleuren, en de merels gaven van hun nieren dat het een aard had.

Wij hadden het over Hals en de mannen van ginder en over Rembrandt, maar daar liep hij niet erg mee op: – Te donker, te donker. Kleur en licht is mijn leuze!

Ach! Wat kon hij geestdriftig zijn!

Wij gingen eten in een prachtig goud-lederen zaaltje, met uitzicht op den hof. En daar kwam zijn vrouw binnen gestraald, een jong, malsch mosseltje. Zij geleek bijna nog een kind en hij was al diep in de vijftig. Liefde kent geen wetten, en rechtuit gezegd, als ik in zijn plaats ware geweest, ik zou het ook ge-

daan hebben. Maar ik was niet in zijn plaats, ik was ik, en ik moest Isabellen en Annekens hebben. Zij was een vrank kind, en gewoon met Prinsen, Kardinalen, bankiers en andere hooge pieten om te gaan.

En omdat ik haar toch nog zoo maar een kind vond, vertelde ik haar vertelselkens. Vertelselkens uit mijn eigen leven. Of ze luisterden, als 't ging over mijn dolen langs de Schelde, over Isabel! Over 't beleg van Breda natuurlijk geen woord. Dan verder over Hals, mijn tooneelleven, en veel over den bakker Joos, het gevang, maar geen letter over Anneken. Iedereen heeft zijn geheim. En beiden luisterden, en schenen er genoegen in te hebben. Als ik weer met Rubens alleen was, en wij zijn werken gingen zien in de werkplaats en in het huis, greep hij ineens mijn hand: – Uw leven is als een maat zoo vol. Vooral moet uw kunst gered worden. Zij is de bloem van het leven. Gij gaat hier in mijn huis wonen. Ik heb hier gelegenheid voor een goede werkplaats. Gij hebt u niets van mij aan te trekken, ik niets van u. Ge eet apart, ge leeft apart. Alleen vraag ik en eisch

ik, dat het wallebakken en dit losbandig leven moet gedaan zijn. Denk er eens over na.

□ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □

Ik dacht er veel dagen over na, of beter, ik was van zin niet op zijn voorstel in te gaan, maar dierf het hem niet persoonlijk gaan bekennen. Ik kon dien zilveren volgeladen schotel, dien hij mij zoo mildelijk aanbood niet uit zijn handen slaan. Ik stond als vóór de deur van het Belofteland, op den dorpel van het Luilekkerland. Jonge haantjes, wijn van de warmste bergen, een pluimen bed, werk van regelmaat, zonder schuld, roem, schoon kleeren, een menheer, die door groot en klein gegroet wordt. Zwam! Niet meer kunnen in zorgen zitten, geen honger niet meer mogen hebben, niet meer kunnen gaan leenen, niet meer in de kavitjes mogen hangen, altijd maar menheer moeten zijn, altijd, altijd; niet meer met pisbezieërs en andere lanterfanters dronken over de straten te waggelen! Weg! Uw bloed moet kunnen meezingen met wat ge schildert. Ik schilder wat ik ben, en niet wat Sus of Pier gaarne ziet. Pooten

af! Dan nog liever in 't gevang. Dat was direkt beslist en besloten, maar dat aan Rubens gaan zeggen, dat was de weer waar ik niet door kon en ik stelde uit en uit. 't Bleef op mijn maag liggen.

'k Trok naar den goeden, ouden Dupont, den graveerder van Rubens, die met graveeren een huishouden van vrouw en acht kinderen moest onderhouden. Een echte meester in zijn vak, een stil edel hart en een goede raadgever. Ik kon al eens uren in zijn werkhuis doorbrengen en al eens mee voor de bezigheid aan 't graveeren slaan.

Ik vertelde mijne verlegenheid aan Dupont. Hij kon er niet aan uit: – Rubens moet het in u geweldig gezien hebben. Ik versta er geen kruimel van, zoo'n geluk heeft nog niemand gehad.

– Ik doe het toch niet.

– G'hebt ongelijk, zei Dupont, ik zal het hem zeggen. Maar dan?

– Dan? Doen lijk vroeger.

De wijze man dacht er schuddebollend over na.

– Kom bij ons wonen, Adriaan. Tegen billijken prijs. Een cent meer in de kous

zal moeder de vrouw deugd doen. Ik heb een goede kamer voor u, ge eet met ons wat de pot schaft, die niet altijd dik is, want Rubens is voor ons geen horen van overvloed als voor u ....

Ik nam aan en ging bij Dupont wonen. En langs Dupont vernam ik dat Rubens mijn houding heel goed verstond: – Anders zou hij zoo goed niet kunnen schilderen, zei hij.

XII

Heel dat jaar heb ik in groote klaarte des harten hard, veel en goed gewerkt. Ik moest daarvoor niet bij Rubens wonen! En de liefdewonde ging toe, maar daaronder klopte ze nog. Geen enkele vrouw kon mij nog in vlam zetten. Nu en dan trok in eens naar den ‘Robijn’, waar de bakker Joos van Craesbeeck elken avond een gat in den nacht dronk, en kwam stoefen over verkoop, bestellingen, hooge bezoeken en anderen lof. Hij was nog maar altijd aan 't verschieten over het mirakel dat hij een kunstschilder geworden was. Want een mirakel was het inderdaad.

De mannen hadden er lof en leute aan, van hem zoo te hooren stinken. Jordaens, die hem niet kon uitstaan, had er de kneep van weg om hem er in 't fijn door te nemen en kneuterde hem telkens op, deed hem zingen, stoefen en tracteeren. Ik kòn er niet mee lachen. Straks

kwam dat verken zat en klam naar huis, en zat zij met den afschuw. En dat is ook een pijn. Ik vroeg nooit naar zijn vrouw, en hij sprak er nooit over. Ge weet, familiezaken daar was hij gierig mee. Ik zei en deed opzettelijk allerlei dingen, die hij thuis aan haar zou voortvertellen. Ik verzon en vertelde moppen en nieuwtjes, stak zoo wat herberggrappen uit. Dat waren mijn stille groeten. Zoo bleef ik wellicht heimweevol in hare dagen voortleven!

Ik zag haar nooit meer, ik wou haar niet meer zien, want ik ken mijn zwakte en mijn slapte, en ik geloof dat zij even weinig moeite deed om mij te zien.

Uit ter oogen uit ter herte? Neen, zij stond nog in 't midden van mijn hart, als een groote herinnering aan iets dat heel schoon is geweest en dat ik niet door herhaling wou breken. Ik moet er rap bijvoegen, dat het figuurken van Isabel nevens haar kwam staan.

Ik was een zot, die zich zelf met droomen en herinneringen een ander leven opsolferde dan het werkelijke. Als ik niet droom is 't leven voor mij nog geen klets

waard. Het sleurt voortdurend menschen in den grond en anderen erop. En waarom? Om wát te komen doen? Om door de liefde weer altijd en immer meer menschen te kweeken. Want de liefde is niets anders dan een valstrik om kinderen voort te brengen.

En waarom? Waarom? Voor Gods glorie! Wat een schrale oogst!

Elke mensch is een egoïst, zoowel ik als een ander. Soms ben ik kwaad dat ik er ben, als ge al die miserie ziet, bijzonder als ge zelf in de miserie zijt. Dan weer kan ik de lucht kussen voor een ijlen niet, een klad zon, een klad sneeuw op een kiekenkot.

Och, 't gaat met zijn golven. 'k Versta er niets van en 't is daarom dat ik schilder en verder droom. Ik kreeg het meer in landschappen te zien, en maakte er een heel groot voor mijn petekind Dandoy. Ik leefde in die landschappen op als een bloem, die opengaat in den lenteregen. Maar de koopers moesten van mij geen landschappen hebben, wel plezante mannekens. Ik schilderde voor mij en niet voor een ander. En daarmee begon de

verkoop te slabakken. Daar ik niet spaarzaam van aard was, stond ik weldra kaal te blinken tegen dat het jaarlijks driedaagsch smeerfeest van ‘De Violier’ moest plaats hebben. Een nieuw kostuum, de kostsom en andere benoodigdheden. En 't draaide er op uit dat Dupont naar Van den Bosch trok om voor mij het nodige los te pingelen.

Ik had zoo'n Violiersfeest nog niet meegemaakt. Dan was ik in de Walen, dan zat ik in 't gevang, dan weer was ik op zwier, of dit of dat, maar nu wou ik er bij zijn.

Drie dagen eten en drinken aan één stuk. Het is niet meer om te eten, maar om bijeen te blijven, daarom eet men.

Ik ga u dat niet beschrijven, al die gerechten, wildgebraad, visch, fruit, gebak en drank in alle smaken en kleuren. Men voelt zich geen mispel meer, men slaapt niet meer op strooi, men is rijk, sterk en mild.

Al de leden van de Sint-Lucasgilde namen deel aan dit Violiersfeest. Joos van Craesbeeck was er een van d'eersten binnen. Rubens was er ook, maar enkel voor de eerste twee schotels, want dan

werd het stilaan te uitgelaten voor zoo een prins, en ging hij weer deftig naar zijn eigen paleis. Het feest ware honing en melk geweest, als Rubens niet was komen aankondigen, dat wij eindelijk het geluk zouden beleven, dat toekomend jaar in April, zijne Spaansche Hoogheid, de Prins Kardinaal zijn blijde intrede te Antwerpen zou doen!

Dat was op mijn teenen getrapt. De oude geus kwam weer boven water.

– Want, zei Rubens, er zullen bij die gelegenheid groote feesten plaats hebben. Antwerpen moet er schitterend uitzien van praalwagens en triomfbogen, versieringen en optochten. Het magistraat zal naar geen onkosten zien, en al de kunstenaars worden uitgenoodigd om onder mijne leiding er aan mede te werken, met ontwerpen en uitvoeringen voor bogen, wagens, groepen, kleederdrachten en voorstellingen. Vier maanden zijn rap voorbij.

Daar werd op gedronken! Ik liet mijn glas staan. Het sloeg in mijn buik. Dat die Prins Kardinaal of een andere Sintene Klaas van korten asem, op ons

kosten zich bij ons kwam laten vieren, om ons volk nog meer in de doeken te doen, ach God, daar kan men eens bij vloeken. Zij zijn baas, en men kan ze gerust verder laten palullen met alle hunne uitgezogen allegorieën en klatergoud. Maar dat al die kunstenaars hun beker mee in de hoogte staken, dat was om lijk vermemeld uiteen te vallen. Veel van die mannen, die hunnen mond scheef hadden staan van zagen en klagen over dat smerige Spanje, waren de eersten om te juichen, in 't vooruitzicht van geld en roem. En dàt ook kunt ge nog verstaan, z'hebben een vrouw, die mee kittelt, ieder zoekt zijn profijt, waar hij het vinden kan, en elke mensch heeft zijn zwakte. Zelfs de zweetbol Joos stak zijn beker boven zijn geitenhaar, maar dat ook Jordaens, ja Jordaens, zijnen wijn naar den hemel hief, dat sloeg mij van mijn melk. Hij, de ketter, de schelvischoogentrekker als hij van 't nieuw geloof sprak, de brandend-jaloersche op Rubens, hij ging mee praalbogen, goden, godinnen, cupidokens en bazuinende blootjes schilderen, hij, hij, dat was om kiksdood te vallen. Dat had geen naam meer!

Ik was gelukkig nog niet dronken. Ik nam mijn verstand in mijn handen. Op zijn gezicht gaan kletsen? Het uitgillen, dat hij een lafaard, vijg en mossel was, verrader, geldwolf, rioolheld? Ik had het zoo kunnen doen, het brandde in mijn vingeren om het te doen. Morgen zit ik dan wel in 't Zuiderkasteel. Dat had ik er voor over. Ik deed het niet. Uit pure goedheid voor de anderen, die toch ook gespaard en lang en begeerig naar deze dagen getracht hadden om eens te kunnen dóór feesten. Ik wist dat er zelfs bij Dupont met de vrouw ruzie geweest was. Neen, ik mocht dit feest niet bederven. Daarom zei ik tot mijn verstand: – Terug binnen en houd u recht. Zelfs als ik stiepelzat ben, laat mij zwijgen! En ik zweeg.

Dat was daar seffens een lawaai, van dàt gaan we doen, en, zoo zullen wij het doen, en niemand, gelukkig, dacht aan mij, en sprak mij over dit donder-grootsch ontwerp van Rubens, mij, met mijn dronkaards en vechters, ik met mijn klein paneeltjes, liet men in den donkeren. Voelden ze den Geus?

'k At en dronk en zweeg met een wrok in mijn hart. Ik dronk op mijn woede. Voor de rest liet ik mij gaan, speelde op de luit, zong, en danste rond de tafel. 't Was een echt feest. Wat zeggen wil: buiten het werkelijk leven staan.

Toen de drie dagen om waren, drie dagen uitgeblazen. Dan liet ik den klopper vallen bij Jordaens.

Als ik er buiten kwam, had ik wel mijn bepluimde muts vergeten, maar mijn hart was terug in orde. Hij zal daar nooit veel van voortverteld hebben.

Alles bijeen genomen gaf het mij toch een knak. Ge kondt niet meer in de ‘Robijn’ komen of met den eenen of anderen schilder spreken, of 't ging over de blijde intrede, van dien fameuzen Prins-Kardinaal. Ze teekenden met krijt, op de tafel en op den grond, wat ze verzonnen hadden. Ze lieten schetsen en krabbels zien, er was geloop van d'eene werkplaats naar d'andere, onderlinge uitleg, geredetwist en gezeever, een eeuwige weg-en-weer naar Rubens, om inlichtingen en richtingen te krijgen. De hooge burgerij werd gaarne in de werk-

huizen der ontwerpers binnen gelaten, er moest immers gepronkt en gestoefd en onderduims en met de ellebogen gewerkt worden, om 't beste, 't schoonste en 't duurste werk te krijgen.

Ik kroop terug, buiten al dat gezwam, aan mijn werk en in mijn kavitjes en pistaveernen. Daar vondt ge immers nog menschen met het hart op de hand, grof maar uit den heele, lijk een schop akkergrond. Ik was ook veel in de eenzaamheid der velden en bosschen, voor mijn landschappen, waarin ik meer en meer zin kreeg, maar niets van verkocht. Zoodat ik mij weer diep in schulden stak, en mijn arm boeltje voor den tweeden keer werd aangeslagen.

– Maar kerel, zei de wijze Dupont, schilder wat kroegen, en ge zijt uit de strikken en litsen! Ze geven er u goud voor.

– Ze mogen in hun goud stikken. Ik schilder landschappen. Wat kan het mij schelen dat ze mijn boeltje openbaar verkoopen, ik heb niets om te verkoopen. Ge kunt er nog geen pond pruimen voor bekomen.

– En de schande Adriaan. Ik wil niet dat die schande over u komt, dat die schande over de schilderswereld komt!

Hoe hij het gelapt heeft weet ik niet, maar op een schoonen dag komt hij naar boven.

– Zie ik heb al uwe schulden op mij genomen. Als gij mij nu niet betaalt word ik uitgespannen en al mijn have en goed op de markt verkocht.

Ik kon toch dien goeden, armen man, die zelf de twee eindjes niet aan elkander wist te knoopen, het hemd van zijn lijf niet laten afnemen. Dan heb ik maar kroegjes geschilderd, dag aan dag, die Dupont heel handig wist aan den man te brengen, zoodat hij weldra zijn schulden of beter de mijne had afbetaald.

Ondertusschen maakte ik dan weer in stilte, op een ander schuld, ik moest toch mijn drank en toeback hebben! Mijn drank was nu meer en meer brandewijn geworden. Zoo'n groote plassen bier en wijn kon mijn maag niet meer verdragen. Van brandewijn hebt ge niet veel noodig en 't geeft u geluk op een ander manier. Brandewijn is kort en koud. Hij door-

gloeit uw bloed en maakt u stil, mij toch, en geeft een intenser effect. Ge kunt er vuriger door werken, als men hem met mate nemen kan. Ach die mate! Die ongelukkige mate! 't Verbod van tot hier en niet verder. Altijd een Aardsch Paradijs met een verboden appel. En wie gaat er al eens niet gaarne over de schreef! Tegen die mate moest ik telkens worstelen, lijk Jacob met den Engel, en wie kan er tegen den Engel winnen. Onze zwakte is een zoeken naar geluk. – O dat geluk, waar iedereen naar streeft, zoowel een asceet als een mosselleurder, ieder op zijn manier. De eene in een vat, de andere in een paleis.

En zoo kwamen dan die vervloekte Aprilsche-Prins-Kardinaalsche feesten over Antwerpen.

Ik trok met mijn schildersgerief heel ver den buiten op, de armzalige heide in, naar Sint-Job in 't Goor, bij de vierkante, botte heiboeren. Daar was er van dat glorieus, prinselijk frikadellensoepeken niets te rieken of te hooren. Ik had de oneindige heide voor mij, een pijp, simpele menschen, en mijn paneeltjes.

Wat kunt ge al meer verlangen, als ge daarbij nu en dan uw hart eens kunt laten branden, met iets anders dan water!

Ik leefde mee met de boeren, liet mijn lang Van Dijck-haar afsnijden, woonde natuurlijk weer in een herberg, speelde met hen met de kaarten, ging naar de mis, was bij hunne boogschuttersgilde, kegelde mee en at uit hunnen mageren pot. 't Was er goed en 'k heb er veel gewerkt, landschappen en tafereeltjes. 't Werd wel twee maand, nadat de komedie te Antwerpen voorbij was, eer ik, tegen goesting, Sint Job weer verliet, met de belofte van weer naar de heide terug te keren. Men doet het niet. Waarom?

Een mensch is soms zijn geluk niet waard.

XIII

Terug te Antwerpen ging het stilaan bak-af met mij. Ik begon dik te worden, kreeg water in de oogen, en dikke balken er onder. Een slecht teeken. Ik zag mij eens bij verrassing in een spiegel! Ik deed van schaamte mijn oogen toe. En dat voor een kerel van dertig jaar, grauw, verlept en opgedrongen. Echelen laten zetten, mosterdvoetbaden genomen, alsem gedronken met de vleet, niets gekort.

– Den brandewijn en toeback laten, zei de chirurgijn.

– Bestel mijn doodskist, zei ik hem.

– Dat zijt ge zelf aan 't doen! zei hij.

Ik werd veel stiller in mijnen doen. Zat gaarne alleen, zoo stillekens zitten droomen, kon uren in de vlam van den haard, of naar de rimpels van het water staren. Ik vluchtte de vrienden, en zij lieten mij ook liever bezijds liggen. Ik was naar hun smaak te berucht. Ik deed de moeite niet

meer om mij op te lajouren. 't Kon mij niet meer schelen of er een paar knopen aan mijn vest hongen te slodderen, of er heelemaal af waren, en of mijn schoenen naar de maan geeuwden.

Maar als 't driedaagsch feest van de Violieren was, wist ik er toch weer als een edele uit te zien, wat mijn kleedsel betrof.

Nu en dan waren er bezoeken van Hollanders, kennissen van ginder, die ik dan rondleidde, ook met mijn beste kleeren aan, door Antwerpen en naar de schilderswerkhuizen. Dan was er telkens groote drank in den ‘Robijn’ en dan gingen de Vlaamsche kunstenaars op hun hoogste stelten staan om malkander t'overbluffen.

Dat waren wel hartelijke dagen, maar op 't laatst wou ik toch alleen zijn, en kroop terug in mijn schelp.

– Ge zijt te vroeg filosoof, zeiden ze.

Neen, ik was te vroeg rijp. Ik ben te veel vlam geweest, heb te onstuimig geleefd. Om zoo te zeggen zes levens gehad op al die korten tijd. Een waterval in plaats van een beek. Maar nu werd het een beekje, dat naar vredige stilte zocht.

Ik geloof dat ik lui werd, zoo iets bekent men niet gaarne, maar ik kon daar zoo maar zitten in de zon en gerust in slaap vallen.

Ik kon nu genieten, zoo maar genieten van ik weet niet wat, zonder daarom beslist te moeten drinken. Ik heb altijd van droom gehouden, 'k zocht hem in de pijp, den drank, de vrouw en de Kunst. Vreemd, nu was ik als wakker geworden, en zag heel den boel rond mij aan alsof zij allen droomden, een gemeenschappelijken droom. Waar ze zich moe om maken, zich met hart en ziel voor inspannen om roem en eer en geld, bijzonder om gelijk te hebben. Voor een ander gedacht gingt ge den kop af. Een wormelderij van miljarden ikskes, die malkander in den geest opvraten. Ik zag soms de menschen in al hun geloeder aan, lijk men wiegkinderen aanziet, die in hunnen slaap lachende of treurige smoeltjes trekken. Men maakt ze niet wakker, het is toch maar in hunnen droom. Het was alsof ik de bovenste pel van het leven had afgenomen, en alles nu klaarder zag, zonder het te kunnen uit-

leggen. Ik kwam lijk uit een gevang, zij zaten er nog in.

Ik was gelukkig en doolde en dwaalde op mijnen alleen door de velden en in de koele bosschen, of zette mij aan de afspanningen in den omtrek der stad, teekende, dronk en sliep.

Als ik op wandel in de verte een vrouw zag .... 't kon Isabel zijn, en ik er op af. Neen 't was ze weeral niet; want ik hoopte nog altijd haar eens te ontmoeten. Dan was ik weer djobarm, dat de zorgelijke Dupont naar zijn maandgeld moest zuchten, dan weer rijk genoeg om heel zijn huishouden op schapenvleesch en straf bier te trakteeren, en de avonden in de kroegen door te brengen.

Maar de tempeesten duurden zoolang niet meer. Soms begon ik tegen goesting te schilderen, maar als ik er dan weer mee bezig was, God! dan lekte de vreugde van mijn vingeren!

Zoo ging mijn levensweegschaal op en neer.

□ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □

Ineens stormde het gerucht, dat Breda terug in handen der Geuzen gevallen was!

't Sloeg lijk een orkaan over de huizen, als een orkaan over heel het land.

Men zat met den bibber. Ze dachten dat morgen de Geuzen reeds in Antwerpen zouden zijn, en er waren er al die hun paksken begonnen te maken en hun luiken toededen.

Is er toen een jongen geweest, die gedanst heeft, gedronken, gezongen, gejuicht! Heel Antwerpen trok een bleek gezicht, maar ik zat te drinken, te zingen in de armen der deernen; mijn buik vast te houden van 't lachen bij de mannen van den ouden eed. 'k Ging lachend slapen, werd lachend wakker, lachte onder het eten, onder het drinken.

Wie mij vroeg: ‘Hoe gaat het Adriaan?’ kreeg terug: ‘Breda!’

Daar lag alles in! Dat ze mij toen niet naar 't Zuiderkasteel hebben gesleurd, versta ik nog niet.

Die roes heeft weken geduurd. Maar de Geuzen kwamen niet en de Schelde bleef leeg.

Ik verviel terug in mijn eenzelvigheid om er weer uitgebotst te worden door den dood van Anneken. Ik was juist een

groot landschap begonnen, visschsers aan de rivier bij avond, als Dupont boven kwam, en mij vol verstandhouding zei: – De vrouw van Joost is dezen nacht gestorven.

– Zoo, zei ik, alsof hij kwam zeggen: het regent. Wijs als altijd, liet hij mij zonder verdere woorden weer alleen. Ik wist al lang dat zij ziekelijk was; men denkt wel op haar, maar niet op haar ziekte omdat men haar zoo niet gezien heeft.

Mijn penseel rees uit mijn vingeren. En heel die groote aandoening, die mij met haar zoover in de liefde had meegenomen, doorliep mijn geest. Ik zag alles terug. Een droom? Neen, geen droom! Want mijn gemoed, mijn zin, mijn doen en laten was van die liefde doordrenkt. Zelfs mijn koppigheid om haar niet meer te willen zien, was een schoon gebaar van mijn groote liefde. Die liefde was nog volop aan 't voortduren, al was het dan ook op een eigenaardige manier.

Ik heb mij toen goed aangekleed, mij laten scheren, verzorgd tot in de puntjes. Ik heb nooit hooger bezoek afgelegd. Als Joos mij zag, zette hij zijn dikke haar-

vuisten vóór zijn oogen en begon te jammeren; hij leunde tegen mij aan en schokte van 't snikken. Hij stonk naar brandewijn en muscatel, zijn gewoon troostmiddel.

– Oh! hikte hij, dat doet mij plezier, dat gij uwen ongelukkigen vriend in zijn verdriet komt troosten!.... Ga naar boven.... haar nog eens zien, Adriaan. Ze sprak soms zooveel van u....

Ja, dat zei hij, hij loog om mij te judassen, begon van her te weenen en probeerde te vertellen, hoe ze gestorven was.

– Ik ga niet mee, Adriaan, ik kan het niet aanzien, mijn hart zou breken. Ik wacht hier beneden aan de trap. Hij zou de trap niet op gekund hebben zoo had hij zich bedronken. Ik had hem een stamp kunnen geven, om zijn gehuichel en gefeem.

Daar lag zij in 't bed, dun en bleek, ingevallen en afgetrokken van de ziekte, als een geel wassen poppeke met witte lippen en bruine nagelen. Het haar lag in twee vlechten over hare ingezakte schouders. Had in dat smal stukje mensch dat groot vuur geleefd? Ik gaf haar een kruisken. Het effen voorhoofd was koud als een sleutel. Ik gaf haar een kruisken, ik die

met haar in een zondige liefde had geleefd. Dat misstond. Ik trok al gauw mijn hand terug. Ik gaf haar een kus op het voorhoofd, 't was alsof ik mijn lippen drukte op een diepen put met ijs bedekt. Ik sidderde terug; dat misstond. Alles misstond, weenen, knielen. En 'k bleef als van d'hand Gods geslagen staan. Daar lag nu het overschot van een mensch, die nog jong, rap en haastig het leven in zijn volheid van liefde, verdriet en angst en verlangen heeft gekend. Een mensch waar ik een deel van was en zij een deel van mij. Men wil dan schoone en wijze gedachten denken.....

– Kom nu maar naar beneden! kreunde Joos onder aan de trap. Kom mij troosten in mijn groote ellende!

Toen ik beneden aan de trap kwam, bood hij mij een beker muscatellewijn aan: – Drink, vriend, drink....

Ik goot 't hem in zijn mottig gezicht.

□ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □

Dan heb ik met gegrendelde deur dat landschap afgeschilderd, dagen aan één stuk. Het schoonste dat ik ooit gemaakt heb!

XIV

En nu lig ik hier in 't gasthuis te bibberen. Ik voel het, 't is er mee gedaan en afgelopen. 't Is jong, twee en dertig jaar! Ik had het ook nog twéé en dertig jaar kunnen uithouden, als ik voorzichtiger geweest was. Het is zoo goed. Of men den beker nù of later ledigt, 't doet altijd evenveel spijt. En daarbij, ik heb mijn leven gehad. Wat zou de rest nog brengen? 't Zelfde, 't blijft altijd 't zelfde.

Geen van de vrienden komen mij bezoeken. Ik heb het in 't laatste jaar ook te bont gemaakt. Ze gingen liever een straatje om, dan met den vervallen halfdronken, slecht gekleeden Adriaan gezien te worden. Alleen Dupont komt om de twee dagen eens hooren en mij troosten op zijn eigen wijze manier, en brengt de groeten van Rubens, die zal ook wel eens komen, en de anderen zullen ook

eens komen. Ge kent dat. Maar 't vriest en sneeuwt, en ze zouden eens een valling kunnen pakken. En zoo 't schijnt is er zooveel pest in de stad. De nonnekens, die mij dienen zijn heel goed voor mij, en spreken van den Hemel, en van gouden bloemen-kronen, die de zaligen daar zullen dragen. Een pater Carmeliet is mijn biecht komen afnemen. Ik heb alles gezegd. Hij is op zijn stoel blijven zitten! En alsof ik gezegd had, ik heb eens een spreeuwennest met platte jong geroofd, zei hij eenvoudig: – Uwe zonden zijn u vergeven. Absolvo te!

En nu wacht ik naar het toevallen van mijne oogen. Ik ben misschien geweest wat ik moest zijn? We kunnen er misschien niet aan doen? Of ge heilig zijt, kunstenaar of ketellapper? God blaast u lijk de zaadjes van suikerij op de wereld, en ge moet voor den dag komen met wat Hij u heeft meegegeven. Er is een gremel eigen wil bij. Bij mij was die wil een vingerhoed op den oceaan, hoe dikwijls ben ik omgekanteld! Een ding kan God mij niet te verwijten, dat ik hem te veel aan de mouw getrokken heb voor tand-

pijn, geld en andere nuttelooze dingen. Ik heb Hem laten doen. Ik ben mislukt als mensch. Mijn kunst niet. En het werk is toch de vrucht van het leven. Ik ben dan toch iets komen doen.... Kom, laat het nu stil worden. Wij kletsen te veel over die dingen. 't Komt omdat wij er niets van af weten. Wij zien, om zoo te zeggen, alleen de waterspiegeling van de boomen en de huizen. Het water rimpelt, golft, kabbelt, en we denken dat zoo de huizen en de boomen zijn. De echte huizen en boomen zien wij niet, zien we nooit. Slechts als het water heel stil kan zijn, zoodat g'er kunt op schrijven, kunnen wij ons een gedacht beginnen te vormen, hoe de echte huizen en de echte boomen zouden kunnen zijn. Maar dan moet het heel stil zijn, heel stil in het hart, zonder rimpel, zonder gebabbel....

Zoo tegen den dood aan begint het stil te worden. En die stilte komt, ik voel ze als drup voor drup immer voller in mijn geest opstijgen.... Dat is iets anders dan brandewijn en Belladona! Dat is brandewijn en Belladona in 't ècht!

Ik heb maar één wensch, zoo zachtjes kunnen uitdooven, met de hand van Isabel in mijn hand....

5 mei 1944.